

T.C.
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE – FİNANSMAN DOKTORA PROGRAMI

2010-2014 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'DE HALKA AÇIK ŞİRKETLERDE
MANİPÜLASYON ÜZERİNE BENEISH MODELİ İLE AMPİRİK ÇALIŞMA

DOKTORA TEZİ

HAZIRLAYAN:

EDA TEKİN

TEZ DANIŞMANI:

PROF. DR. NALAN AKDOĞAN

OCAK – 2017

T.C.
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE – FİNANSMAN DOKTORA PROGRAMI

2010-2014 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'DE HALKA AÇIK ŞİRKETLERDE
MANİPÜLASYON ÜZERİNE BENEISH MODELİ İLE AMPİRİK ÇALIŞMA

DOKTORA TEZİ

HAZIRLAYAN:

EDA TEKİN

TEZ DANIŞMANI:

PROF. DR. NALAN AKDOĞAN

OCAK - 2017

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS / DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 30 / 01 / 20..17

Öğrencinin Adı, Soyadı : Eda TEKİN

Öğrencinin Numarası : 21210168

Anabilim Dalı : İşletme

Programı : Muhasebe- Finansman Doktora Programı

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı : Prof. Dr. Nalan AKDOĞAN

Tez Başlığı : 2010-2014 Yılları Arasında Türkiye'de Halka Açık Şirketlerde Manipülasyon
Üzerine Beneish Modeli ile Ampirik Çalışma

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans/Doktora tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam¹²¹ sayfalık kısmına ilişkin, ..16 / ...01 / 20...¹⁷ tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından^{turnitin} adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %¹⁵ 'dır.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar hariç
3. Beş (5) kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

“Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını” inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:.....*Eda Tekin*.....

Onay

30 / 01 / 20..17

Öğrenci Danışmanı Unvan, Ad, Soyad,

Prof. Dr. Nalan Akdoğan
Uygulama

Eda TEKİN tarafından hazırlanan “2010-2014 Yılları Arasında Türkiye’de Halka Açık Şirketlerde Manipülasyon Üzerine Beneish Modeli ile Ampirik Çalışma” adlı bu çalışma jürimizce Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Kabul (sınav) Tarihi : 30/01/2017

(Jüri Üyesinin Ünvanı, Adı – Soyadı ve Kurumu):

İmzası

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Nalan AKDOĞAN – Başkent Üniversitesi

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Güray KÜÇÜKKOCAOĞLU – Başkent Üniversitesi

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Fazıl GÖKGÖZ – Ankara Üniversitesi

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Deniz Umut ERHAN – Başkent Üniversitesi

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Serap Sebahat Yanık – Gazi Üniversitesi

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../.....

Prof. Dr. Doğan TUNCER

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Tezimin hazırlanmasında bana yol gösteren, tavsiyeleri ile yorumlarıma katkıda bulunan, bilimsel bakış açısını çalışmama yansıtma konusunda önümü açan saygıdeğer tez danışmanım Prof. Dr. Nalan AKDOĞAN'a ve İşletme Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Güray KÜÇÜKKOCAOĞLU'na emeklerinden ve katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Tezin esin kaynağı olan ve Türkiye'de finansal bilgi manipülasyonu konusunda kaynak kitap sunan; yardımlarını her daim esirgemeyen sayın Dr. Cemal KÜÇÜKSÖZEN'e teşekkür ederim.

Bugünlere gelmemi sağlayan ve beni her daim destekleyen annem Günay TEKİN, babam merhum Şaban TEKİN'e madden ve manen sundukları tüm imkanlar için teşekkür ederim.

Doktora eğitimine başlamam için beni cesaretlendiren ve her alanda yardımlarını esirgemeyen; her süreçte yanımda olan ve bu süreci benimle tamamlayan sevgili arkadaşım Görkem SARIKAYA'ya teşekkür ederim.

7 yıl önce hayatıma girerek, hayatın anlamını, sevginin gücünü ve masumiyetin önemini bana her gün hatırlatan; hayat kaynağım kızım Ela ESKİYAPAN'a bana gösterdiği sabrı için, benimle gurur duyduğu söylemleri için teşekkür eder; tezimin tamamlanma sürecinde kendisinden çaldığım zamanlar için özür dilerim. Seninle bu zamanlarımızı telafi etmek dileğiyle...

Eda TEKİN,

Ankara, Ocak 2017

ÖZET

Finansal bilgi manipölasyonunun ortaya çıkarılması ile ilgili çalışmalar, şirketlerin kar açıklamalarına ilişkin tahminler ile gerekleşenlerin normal bir dağılım gostermediğinin farkedilmesi ile ortaya çıkmıştır. Geçtiğimiz yıllarda birden fazla model ortaya koyulmuştur. Bu modellerden manipölasyonu ortaya çıkaran en başarılı modeller regresyon bazlı modeller olmuştur.

Halka açık şirketlerin bağımsız denetimden geçmesi, kullanıcıların etkin bilgiye ulaşması adına önem arz etmektedir. Yatırımcılar, şirketlerin ortaya koyduğu finansal tabloların güvenilirliğini kabul ederek yatırım tercihlerini yönlendirmektedirler. Bu nedenle finansal tablo düzenleyicilerinin, piyasalarda şirketleri adına gerçek verileri sunmaları önemlidir.

Bu tezde, Türkiye’de halka açık, borsada işlem gören ve bağımsız denetime tabi finansal tablolar kullanılarak, yatırımcılara sunulan finansal bilginin manipüle edilip edilmediği araştırılmıştır. SPK bültenleri ve bağımsız denetim raporları incelenerek, finansal bilgi manipölasyona ilişkin ceza ya da yaptırımlarla karşılaşan firmalar ile bu firmalar ile aynı sektörde işlem yapan firmalar belirlenmiştir. Seçilen firmalar, Beneish (1999) modeli kapsamında probit analizine tutulmuştur. Analize tabi tutulan 73 şirket için ortaya çıkan katsayılar kullanılarak modelin gücü test edilmiş ve K-kümeleme analizi yönteminden yararlanarak kontrol şirketlerin manipölasyon yapıp yapmadıklarının tahmin edilme olasılığı hesaplanmıştır.

Finansal bilgi manipölasyonu tahmininde model açısından sadece Borsa İstanbul’da işlem gören, halka açık ve bağımsız denetimden geçmiş şirketlerin finansal tabloları ele alınmıştır. Bu nedenle bu model ile halka kapalı şirketler için finansal bilgi manipölasyonu tahmini yapıldığı takdirde doğru sonuçlar alınamaması söz konusu olabilir.

Anahtar Kelimeler: Manipölasyon, probit, finansal bilgi, Beneish modeli, K-kümeleme Analizi

ABSTRACT

Studies of the discovery of the manipulation of financial information have emerged with the realization that companies do not have a normal distribution of estimates of profit disclosures. Over the past several years, more than one model has been introduced. The most successful model of manipulation from these models has been regression-based models.

Independent auditing of publicly held companies is important for the efficient access of users. Investors are directing their investment preferences by accepting the reliability of the financial statements presented by the companies. For this reason, it is important that financial statement regulators present actual data on behalf of their companies in the markets.

In this thesis, it is researched whether the financial information presented to the investor is manipulated by using publicly traded, traded and unadjusted financial statements in Turkey. CMB bulletins and independent auditing reports have been examined and companies that face penalties or sanctions related to the manipulation of financial information and companies operating in the same sector as these companies have been identified. Selected firms were included in the probit analysis under the Beneish (1999) model. The power of the model was tested using the coefficients generated for the 73 firms that were analyzed and the likelihood of estimating whether the control companies were manipulating by calculating the K-cluster analysis method was calculated.

In terms of modeling the manipulation of financial information, financial statements of companies publicly traded in Istanbul, publicly traded and independent audited were handled. For this reason, this model may not be able to obtain accurate results if manipulation of financial information for publicly traded companies is estimated.

Key words: Manipulation, probit, financial information, Beneish model, K-clustering analysis

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLO VE ŞEKİLLER LİSTESİ	viii
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1.....	4
FİNANSAL BİLGİ ve MANİPÜLASYON	4
1.1 Finansal Bilgi	4
1.2 Finansal Bilginin Önemi ve Ulaşılabilirliği.....	5
1.3 Finansal Bilgi Manipülasyonu.....	6
1.4 Finansal Bilgi Manipülasyonu Yöntemleri.....	8
1.4.1 Kar yönetimi	9
1.4.2 Karın İstikrarlı Hale Getirilmesi.....	12
1.4.3 Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları	14
1.4.4 Diğer Finansal Bilgi Manipülasyonu Yöntemleri	16
1.4.4.1 Agresif Muhasebe.....	16
1.4.4.2 Büyük Temizlik Muhasebesi	17
1.4.4.3 Hileli Finansal Raporlama	17
1.4.4.4 Muhasebe Hata ve Usulsüzlükleri	18
BÖLÜM 2.....	20
FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONU AMAÇLARI VE UYGULAMALARI	20
2.1. Finansal Bilgi Manipülasyonunda Taraflar	20
2.2. Finansal Bilgi Manipülasyonu Amaçları	23
2.2.1. Hisse Senedi Fiyatlarına Müdahale Etmek.....	26

2.2.2. Borç Sözleşmesi Koşullarının Karşılanması	27
2.2.3. Yöneticilerin Ücret ve Primleri	28
2.2.4. Politik ya da Düzenlemelerden Kaynaklanan Maliyetlerin Azaltılması	30
2.2.5. Halka Açılmak veya Sermaye Artırımı Suretiyle Sağlanacak Fon Tutarını Artırmak	31
2.2.6. Yöneticiler Tarafından Şirketin Ele Geçirilmesi Uygulamalarında Ele Geçirme Maliyetini Düşürmek	32
2.2.7. İçerden Öğrenenlerin Ticareti.....	33
2.2.8. Uzun Dönemde Kârı İstikrarlı Hale Getirmek	36
2.2.9. Ödenecek Vergi Tutarını Azaltmak.....	39
2.3. Finansal Bilgi Manipülasyonu Uygulamaları.....	41
2.3.1. Gelirleri Muhasebeleştirerek Finansal Bilgi Manipülasyonu Teknikleri	42
2.3.1.1. Gelirin Tahakkuk Etmeden Muhasebeleştirilmesi	42
2.3.1.2. Konsinye Satışların Satış Geliri Olarak Kaydedilmesi.....	43
2.3.1.3. Yazılım Gelirlerinin Muhasebeleştirilmesi	44
2.3.1.4. Tamamlanma Oranının Değiştirilmesi	45
2.3.1.5. Fiktif Gelir Kaydı	45
2.3.2. Gider ve Karşılıkların Muhasebeleştirilmesi ile İlgili Finansal Bilgi Manipülasyonu Uygulamaları	47
2.3.2.1. Giderlerin Aktifleştirilmesi	48
2.3.2.2. Amortisman Yönteminin veya Döneminin Değiştirilmesi.....	49
2.3.2.3. Şerefiyenin İtfa Süresi	51
2.3.2.4. Kârı Gelecek Yıllara Aktarmak Üzere Karşılıkların Yüksek Gösterilmesi 51	
2.3.2.5. Büyük Temizlik Muhasebesi	52
2.3.2.6. Henüz Tamamlanmamış Araştırma ve Geliştirme Çalışmaları ile İlgili Harcamaların Muhasebeleştirilmesi	55
2.3.2.7. Özel Harcamalar	56

2.3.3. Finansal Tablolarda Yer Alan Kalemlere İlişkin Sınıflandırmanın Değiştirilmesi	56
2.3.3.1. Gelir Tablosunda Yer Alan Kalemlere İlişkin Sınıflandırmanın Değiştirilmesi	57
2.3.3.2. Nakit Akım Tablosunda Yer Alan Kalemlere İlişkin Sınıflandırmanın Değiştirilmesi	58
2.3.4. Varlık ve Yükümlülüklerin Gerçeğe Aykırı Olarak Açıklanması.....	59
2.3.5. Örtülü Kâr Transferi	61
2.3.6. Olağanüstü Gelir Yaratıcı İşlemler Yapılması.....	62
2.3.7. Gerçekleşmiş Finansal Bilgi Manipülasyonunun Gizlenmesi Amacıyla Uygulanan Teknikler	63
BÖLÜM 3.....	65
FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONUNUN ORTAYA ÇIKARILMASI İLE İLGİLİ MODELLER	65
3.1. Tahakkuk Esaslı Modeller	69
3.1.1. İmhoff ve Eckel Modeli.....	69
3.1.2. Healy Modeli	69
3.1.3. DeAngelo Modeli	72
3.1.4. Jones Modeli.....	73
3.1.5. Düzeltilmiş Jones Modeli	74
3.1.6. Endüstri Modeli	75
3.1.7. Kothari Modeli	76
3.1.8. Larcker ve Richardson Modeli	77
3.1.9. Barton ve Simko Modeli	78
3.2. Karma Modeller.....	79
3.2.1. Beneish Modeli (1999)	80
3.2.2. Spathis Modeli.....	86
3.3. Finansal Bilgi Manipülasyonu İle İlgili Yapılmış Çalışmalar.....	87

BÖLÜM 4.....	97
TÜRKİYE’DE 2010-2014 YILLARI ARASINDA FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONUNU ARAŞTIRILMASI İLE İLGİLİ AMPİRİK ÇALIŞMA.....	97
4.1. Türkiye’de 2010-2014 Yılları arasında Finansal Bilgi Manipülasyonu Araştırması	97
4.1.1 Analiz Kapsamındaki Şirketler.....	97
4.1.2. Çalışmada Uygulanan Model	99
4.1.3 Çalışmada Yeralan Bağımsız Değişkenler	100
4.1.4 Analiz Sonuçları	108
4.1.5 Modelin Gücünün Test Edilmesi.....	110
4.1.6 Sonuç ve Öneriler	112
5. BÖLÜM.....	115
SONUÇ ve DEĞERLENDİRME.....	115
KAYNAKÇA	122
EKLER	130
EK-1 Eviews Programı ile Üretilen Sonuçlar	130

TABLO VE ŞEKİLLER LİSTESİ

Tablo 1. Kar Yönetiminin Farklı Tanımlamaları

Tablo 2. Hile ve Kar Yönetimi Arasındaki Farklılık

Tablo 3. Finansal Bilgi Manipülasyonundan İlgili Tarafların Beklentileri

Tablo 4. Finansal Bilgi Manipülasyonun Göstergeleri

Tablo 5. Finansal Bilgi Manipülasyonu Tahmin Modelleri

Tablo 6. Beneish'in Modellerinde Yer Alan Bağımsız Değişkenler

Tablo 7. Finansal Bilgi Manipülasyonu ile İlgili Yapılmış Çalışmalar 1

Tablo 8. Finansal Bilgi Manipülasyonu ile İlgili Yapılmış Çalışmalar 2

Tablo 9. Finansal Bilgi Manipülasyonu ile İlgili Yapılmış Çalışmalar 3

Tablo 10. Finansal Bilgi Manipülasyonu ile İlgili Yapılmış Çalışmalar 4

Tablo 11. Manipülator ve kontrol Şirketlerin Finansal Yapısına İlişkin Bazı Özellikler

Tablo 12. Modelde yer alan Bağımsız Değişkenlerin Manipülator ve Kontrol Şirketleri İçin Dağılım Özellikleri (2010-2014)

Tablo 13. Manipülator ve Kontrol Şirketleri için Probit Analizi Sonuçları

Tablo 14. Finansal Bilgi Manipülasyonu Analizinin Bağımsız Değişkenlere göre Anlamlılığı

Şekil 1. Finansal Bilgi Manipülasyonu

KISALTMALAR

SPK – Sermaye Piyasası Kurulu

KGK – Kamu Gözetim Kurumu

KAP – Kamuyu Aydınlatma Platformu

TMS – Türkiye Muhasebe Standartları

GKGMİ – Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri

IASB - International Accounting Standart Board

GİRİŞ

Küresel dünyada, ekonomik ve finansal piyasalara verilen bilgilerin doğruluğu büyük önem arz etmektedir. Finansal tablolar vergilendirme, derecelendirme ve yatırımcıya bilgi sağlamak adına büyük önem taşır. Ekonomik bilgiler yerel ve küresel piyasalarda doğru aktarıldığı takdirde yatırımcılar güvenilir ve doğru yatırım yapmış olmaktadır.

Finansal tabloların üretildiği ve raporlandığı muhasebe sistemi, birden çok farklı duruma ve sektöre uygulanabilen alternatif yöntemler içermektedir (Küçüksözen; 2005: 2). Ancak finansal piyasalarda finansal bilgi ile ilgili bazı suistimallerin olduğu gözlenmiştir. Finansal tablo düzenleyicileri bazı yöntemlere başvurarak, yatırımcıları ve piyasaları yanıltma yoluna gidebilmektedir. Kanunlar ve piyasalardaki bazı düzenlemelerle yatırımcıların ve ulusal ya da uluslararası piyasaların doğru bilgilendirilmesi adına bu durumun önüne geçilmeye çalışılmaktadır.

Kar yönetimi, Yaratıcı muhasebe uygulamaları, karın istikrarlı hale getirilmesi, hileli finansal raporlama gibi yöntemler aracılığı ile, kamuya açıklanan ve yatırımcıların baz alarak işlem yaptığı piyasada finansal bilgiler üzerinde değişiklikler yapılması olarak tanımlanan finansal bilgi manipülasyonu ile gerçeğe aykırı bilgi üretilebilmektedir.

Uluslararası Finansal Tablolar Standartları aracılığıyla muhasebesel raporlarda ve temel çıktı olan finansal tablolarda bir dil ile konuşmak adına birçok düzenleme getirilmiştir. Piyasaların etkin ve şeffaf çalışması adına önem arz eden bu raporlardan kaynaklanan yanıltıcı bilgilerin etkileri bertaraf edilmeye çalışılmaktadır.

ABD finansal piyasalarında, yatırımcıya ulaşan bilgilerin etkin olduğu ve piyasa mekanizmasının etkin çalıştığı kabul edilmektedir. Ancak gözlemlenen bir takım veriler sonucunda; finansal raporlarda normal bir dağılımın gözlenmesi ile manipülasyon

olabileceği üzerine çalışmalar yürütölmeye başlanmıştır. Sermaye piyasasında oluşan işlemler ve ortaya çıkan finansal tablolarıda, ABD'nin büyük ve saygın kuruluşlarından birinde finansal raporlar üzerinde uygulanan bir takım manipülatif işlemler bir çok yeni düzenlemenin gelmesine neden olmuştur. ABD'de yapılan düzenlemeler, diğler kıtalarda da bir çok şirketin benzer işlemlerin yapıldığı savını ortaya koymuştur.

Türkiye'de de finansal bilgi manipölasyonunun ortaya çıkarılması ve önüne geçilmesi adına bir takım uygulamalar ve düzenlemeler söz konusu olmuştur. Şirketler de üretilen muhasebesel verilerin kişisel ya da kurumsal hedefler için, kamuya açıklanırken değıştirilmesi ya da düzeltilmesi konusunda bir takım tespitler yapılmıştır. Bu işlemlerin ortaya çıkarılması ve sonucundaa bir takım yaptırımlar uygulanması söz konusu olmuştur.

Genel olarak yaratıcı muhasebe uygulamaları başlığı altında birçok yöntem bulunmaktadır. Manipölasyonun önlenmesi, araştırılması ve ortaya çıkan sonuçları gözlemlemek adına yapılabilecekler bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünde finansal bilgi ve manipölasyon kavramları açıklanacaktır. Finansal bilginin önemine ve ulaşılabilirliğine vurgu yapılırken, piyasa etkinliği için önemi ortaya koyulacaktır. Finansal bilgi manipölasyonu yöntemleri olan, karın yönetilmesi, karın istikrarlı hale getirilmesi, agresif muhasebe, büyük temizlik muhasebesi, yaratıcı muhasebe uygulamaları açıklanacaktır.

İkinci bölümde finansal bilgi manipölasyonu amaçlarına ve tekniklerine değinilecektir. Finansal bilgi manipölasyonunda taraflar, amaçları açıklanacak; bu amaçlar doğrultusunda kullanılan teknikler aktarılacaktır.

Tezin üçüncü bölümünde finansal bilgi manipülasyonunun ortaya koyulmasına ilişkin modeller açıklanacaktır. Bu modeller ikiye ayrılmaktadır:

- ✓ Tahakkuk esaslı modeller
- ✓ Karma modeller

Karma modeller içerisinde açıklanmaya çalışılan Beneish (1999) modeli ile Türkiye'deki halka açık şirketler için yapılan ampirik çalışma ise dördüncü bölümünde yer almaktadır. Borsa İstanbul'da 2010-2014 yılları arasında işlem gören ve finansal bilgi manipülasyonu yaptığı düşünülen şirketler ile manipülatif olduğu düşünülen şirketler ile aynı sektörde yer alan kontrol şirketleri probit analizi ile değerlendirilip; K-kümeleme analizi ile test edilecektir.

Çalışmanın beşinci ve son bölümü ise sonuç ve değerlendirmeleri içermektedir. Tezin sonuçları irdelenerek; literature katkı sağlayacak sonuçlar sunulacaktır.

BÖLÜM 1

FINANSAL BİLGİ ve MANİPÜLASYON

1.1 Finansal Bilgi

Finansal bilgi; şirketlerin muhasebe raporlama sistemleri tarafından, şirketlerin finansal durumuna ilişkin üretilen, bağımsız denetim tarafından da gözden geçirilerek kamuoyuna duyurulmuş kantitatif çıktılardır (Bushman ve Smith, 2001:238).

Bu bilgi, sınırlar ötesi ticaretin artık normalleştiği günümüz koşullarında yatırımcılar ve şirketler için büyük önem taşımaktadır. Üretilen bilginin herkes tarafından anlaşılabilir olması, tarafların birbirleriyle iletişimi açısından gereklidir.

Esas olarak bir muhasebe fonksiyonu olan finansal bilgi; şirketlerin muhasebe birimlerinin yanı sıra işletmelerin tüm birimlerinin katkılarıyla ortaya çıkar. Finansal verilerin toplanmasında, analizinde ve yorumlanmasında, işletmelerin muhasebe sistemlerinin özverili çalışmalarıyla ortaya çıkarılmaktadır.

Finansal bilginin sunumu bir çok yöntemle gerçekleştirilebilir. Finans alanında en çok kullanılan ve işlevselliği önem arz eden tablolar;

- ✓ Finansal durum tablosu
- ✓ Kapsamlı gelir tablosu ve
- ✓ Nakit akım tablosu'dur.

Temel alınan bu tabloların sunumları ülke uygulamalarında ve şirketlerde farklılıklar gösterebilmektedir. Kamuya açıklanan finansal bilgiler belirli bir standartta düzenlenmeye tabi tutularak, herkesin ortak anlayabileceği bir formata getirilmektedir. Bu durum finansal bilgi kullanıcılarının tabloları izlemesinde işlevselliği arttırmaktadır.

“Ulusal çerçevede raporlar söz konusu ülkenin muhasebe standartlarının özelliklerini taşıyabilmekte olup, uluslararası takip edilebilirlik ve kıyaslanmanın mümkün olması adına Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu esas alınmaktadır. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'nun ilgili ülke için çizdiği Ulusal standartlar çerçevesinde belirlenmektedir.”
(Küçüksözen, 2004:25)

Kamuya açıklanan bilgi, işletmeler içerisinde üretilen bilginin ulusal yada uluslararası bağımsız denetim standartlarına tabi tutularak düzenlenmiş son halidir. Açıklanan bu bilgilerin yanı sıra sadece işletme için üretilen bilgilerde söz konusudur. Yatırımcılar ve işletme faaliyetleri ile ilgili olanlarda kendileri için üretilen raporları kullanırlar.

1.2 Finansal Bilginin Önemi ve Ulaşılabilirliği

Ekonomiler tasarruf ve yatırım kararlarının alındığı para ve sermaye piyasalarından oluşmaktadır. Para piyasalarında gerçekleştirilen fon aktarımları doğrudan ya da dolaylı yöntemlerle oluşabilir. Finansal sistemi oluşturan para ve sermaye piyasalarının etkin bir şekilde çalışabilmesi için finansal bilgi önem arz etmektedir.

Sermaye piyasalarda işlem yapan yatırımcılar, yatırım kararlarını alırken en etkin bilgiye ulaşma eğilimindedirler. Zamanında doğru üretilmiş bilgi, yatırım kararlarının doğru alınmasında önem teşkil eder. Piyasada rol alan yatırımcı ya da tasarruf sahipleri için işletmeler tarafından sunulan ve bağımsız denetimden geçmiş finansal bilgi bilgilendirilme ihtiyacını karşıladığı gibi; etkin yatırım kararı almalarında da yardımcıdır.

Sermaye piyasalarının temel fonksiyonlarından biri; bir ekonomideki fonların verimli bir şekilde yönlendirerek, sahiplerine gelir getirmesini sağlamaktır. İdeal piyasa şartlarında oluşan fiyatlar kaynakların tahsisi için bir işaret olarak algılanır. Bir diğer anlamıyla etkin piyasalarda hisse senedi fiyatları hisse senedine ilişkin tüm bilgileri

yansıttığından; yapılacak yatırım ve üretim hakkında karar alırken önemli bir işarettir. Etkin piyasalar olarak adlandırılan piyasalarda hisse senedi fiyatlarının her türlü bilgiyi yansıttığı kabul edilir (Fama, 1970).

Finansal bilgi, ekonomik ilerlemede çeşitli roller oynar (Bushman ve Smith, 2011: 293-295).

✓ İşletmeler hakkındaki finansal bilgi doğru yatırım kararlarının alınmasında yardımcı olma niteliğindedir. Kaynakların verimli alanlara yönlendirilmesi finansal bilginin güvenilirliği ile paralellik arz eder. Şirket menkul kıymetlerine yatırım yapan yatırımcılar için riskin azalmasıyla risk priminin kaynak maliyetine pozitif etkisi ekonomik performansa da pozitif yansıyacaktır.

✓ İşletme yönetiminin kontrol mekanizmasında da finansal bilgiler önemli rol oynar. Bu bilgiler, yöneticilerin kaynakları en verimli yatırım ve yönetsel alanlara yönlendirmesinde etkilidir. Etkin bir sistem içinde yönetilen işletmelerde yatırımı çekmek daha olasıdır. Ulaşılabilen verimli finansal bilgi sayesinde, işletme içindeki kontrol ve denetim mekanizmaları maliyetleri azaltıcı ve ekonomik performansı arttırıcı rol oynamaktadır.

✓ İşletmelerin kaliteli finansal bilgi üretimi likidite riskini azaltıcı bir faktördür. Yatırımcıların zarar riskini azaltan sağlıklı bilgi sermaye piyasasına fon girişine imkan vererek likitte kalmayı arttırmaktadır. Yaratılan likidite uzun dönemli yatırımın kapılarını açtığından; yüksek getirili ve görece düşük maliyetli yatırım olanaklarının da önünü açmaktadır.

Finansal bilginin etkin bir şekilde oluşturulması ekonomik platformda kaynak tahsisinin verimli yapılmasına; dolayısıyla kaynak israfına engel olarak piyasanın etkin çalışmasına olanak sağlar. Üretilen bilgiye zamanında ve güvenerek ulaşmak yatırım ve tasarruf kararlarının alınmasında önem arz eder.

1.3 Finansal Bilgi Manipülasyonu

Türk Dil Kurumu'nun Güncel Türkçe Sözlüğü'ne göre manipülasyonun 3 anlamı bulunmaktadır:

- ✓ Yönlendirme
- ✓ Seçme, ekleme ve çıkarma yoluyla bilgileri değiştirme
- ✓ Ekonomi varlıklarını yapıcı, açıklayıcı ve yararlı bir biçimde kullanma işi

Manipülasyonun anlamından da anlaşılacağı üzere; finansal raporlar üzerindeki herhangi bir müdahale, çıktının yatırımcıları ve piyasaları olumsuz anlamda etkileyebileceği ortadadır.

İşletmeler bir faaliyet dönemi içindeki aktif ve pasiflerini finansal raporlar aracılığı ile yönetime ve yatırımcılarına sunarlar. İşletmede kaynakların etkin bir şekilde tahsisi esastır. Bu nedenle yönetimin etkin bilgi üreterek, kaynak israfı olmadan, işletme varlıklarını doğru yönetmesi önem taşır.

Yönetimlerin muhasebe sistemindeki esneklikleri amacının dışında kullanarak kar yönetimi gibi suistimaller söz konusu olmaktadır. Bu ve benzeri işlemlerde, şirketin gerçekleşen finansal görünümünü değiştirmektedir (Levitt, 1998).

İşletme yönetimlerinin yatırımcılara açıkladıkları kar rakamlarının iyileştirdiği, muhasebe politikalarını kar rakamları ve işletmelerin içinde buldukları sözleşmelerin olduğundan pozitif yönde farklı yansıttığı bir çok olay ile karşılaşmıştır. 2000'li yıllara gelirken, yöneticilerin tahakkuk esas çerçevesinde karı olduğundan farklı gösterdikleri durum ile sıklıkla karşılaşmıştır (Küçüksözen: 2005; 25).

Bir diğer tanıma göre manipülasyon, piyasanın etkin olduğu varsayımı altında oluşacak fiyattan farklı bir fiyatın işlem piyasasında oluşması ve menkul kıymetin bu yapay fiyat ile işlem görmesi olarak tanımlanmakta, oluşan fiyatın ise yapay bir şekilde

kontrol edilerek yasaların izin verdiği şekilde manipülatif hale gelmesi girişimi olarak belirtilmektedir (Özbay, 1997:55).

Borsa literatüründe ise manipülasyon; hisse senetlerinin fiyatlarında gerçeğe uygun olmayan bilgiler ile yapay fiyat hareketleri oluşturularak, işlem yapan kurumların hisse senetlerine talep varmış gibi bir ortam hazırlaması ve yatırım yapanları yanıltması şeklinde tanımlanmaktadır (Kurtosmanoğlu, 2002: 27).

Manipülatif işlemler; finansal piyasalarda, yatırımcıların alım satım kararlarını etkileyecek gerçeğe uygun olmayan bilgiler doğrultusunda hisse senedinin değerini farklı bir şekilde ortaya koymaktadır. Manipülasyon ile yapılan aldatma, yanıltma ve dolandırmayla yatırımcılar zarar görmektedir. Manipülasyon yapanlar ise aşırı gelir sağlamaktadırlar. Bu ve benzeri nedenlerden dolayı yatırımcıların piyasaya olan güveni kaybolmakta ve sonuçta menkul kıymet ve sermaye piyasasının gelişmesi engellenmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin piyasaları olumsuz etkilenmektedir (Benabu, 1992:929, alıntılayan Kutukız,1992:126).

Finansal bilgi manipülasyonu ile ilgili bir çok tanım ve yöntemlerinin hileli sunum olduğu yönünde yaklaşımlar bulunmaktadır. İşletmelerin genel kabul görmüş muhasebe ilkelerindeki raporlama standartlarındaki esnekliklerden faydalanarak finansal durum ve faaliyet sonuçlarını olduğundan farklı göstermek amacı ile gerçekleştirilmektedir.

1.4 Finansal Bilgi Manipülasyonu Yöntemleri

Bilgiye dayalı manipülasyon işletme içi bilgileri duyurmak, yönlendirici nitelikte bilgi açıklamak ya da açıklanması gereken bilgiyi paylaşmamaktır. Bunun yanı sıra finansal bilginin olduğundan farklı ve yanıltıcı olduğu durumlarda finansal bilgi manipülasyonunun söz edilebilir (Evik, 2004; 220-226).

“Finansal bilgi manipülasyonu, Sermaye Piyasası Kanunu’nun 47. Maddesinde; sermaye piyasası araçlarının değerini etkileyebileyecek, yalan, yanlış, yanıltıcı, mesnetsiz bilgi vermek, haber yaymak, yorum yapmak ya da açıklamakla yükümlü olunan bilgileri açıklamamak olarak ifade edilmektedir.”

Manipülasyon ile yapılmak istenen finansal tablolarda yer alan bilgiler ile şirket değerini olduğundan farklı göstererek yatırımcıların yönlendirilmesidir. Bu amaç için bir çok yöntem yer almaktadır.

1.4.1 Kar yönetimi

Finansal raporların gerçeğe uygun olarak sunulması esastır. Finansal bilgiyi kullananların etkin kararlar alması adına finansal raporların kaliteli hazırlanması büyük önem taşımaktadır. Kar yönetimi uygulamaları ne kadar az uygulanmış ise raporların daha kaliteli hazırlandığı kabul edilir.

Kar yönetimi, finansal raporları hazırlayan yöneticilerin Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerindeki (GKGMİ) esneklikler aracılığıyla yapılabilir. Kar yönetimi, literatürde fırsatçı bir yaklaşım olarak değerlendirildiği gibi; faydacı bir yaklaşım ile değerlendirilmektedir.

Healy ve Wahlen; kar yönetimini işletmenin mevcut durumunu, işletme ile ilişkisi olan çevreleri yanıltmak ya da finansal raporlar sonucunda doğabilecek yaptırımları lehine çevirmek adına gerçekleştirilen düzenlemeler olarak tanımlamaktadır (Healy&Wahlen, 1999: 365-383).

Mulford ve Comiskey, kar yönetimini finansal raporları belirlenen hedefler ile paralel hale getirmek adına karın manipüle edilmesi olarak tanımlamaktadır. İşletmenin finansal durumunun iyi olduğu yıllarda düşük kar gösterilerek; durağan olduğu yıllarda stabil bir çerçeve çizmek adına yapılabilir (Mulford & Comiskey, 2002).

Giroux ise kar yönetimini istenen finansal raporlara ulaşmak için karın istenen muhasebe yöntemleri ile düzeltilmesi şeklinde ifade etmiştir (Giroux, 2004).

Holthausen ve Leftwich, faydacı yaklaşımları ile kar yönetimini yöneticilerin izleyen dönemlerdeki beklentilerini finansal tablolara yansıttığını söylemektedir (Holthausen & Leftwich, 1983: 207-218).

Kar yönetimi şirketin finansal durumunun yönetimin aldığı finansal raporlama kararları ile etkileşimde olduğu çevrelerle ilişkilerini kendileri lehine çevirmesi şeklinde gerçekleşir. Şirket ilişkide olduğu çevreye finansal performansını kazanç elde edeceği yönde farklı gösterir. Kar yönetimi, bir takım husuhi getiriler sağlamak için finansal kararların kamuya açıklanırken içinde bulunulan zamanın gerektirdiği performans ile sunulmasıdır (Schipper; 1989: 92).

Aşağıdaki tabloda kar yönetimi yaklaşımları faydacı, fırsatçı, faydacı ve fırsatçı olarak özetlenmiştir:

Tablo 1: Kar Yönetiminin Farklı Tanımları (Ronen & Yaari, 2008)

Faydacı	Faydacı ve Fırsatçı	Fırsatçı
Kar Yönetimi, gelecekteki nakit akışı konusunda yöneticinin gizli bilgisini yansıtacak muhasebe işlemi seçme esnekliğinden faydalanmaktadır.	Kar yönetimi, ya en fırsatçı yani sadece yönetimin yararına olan ya da ekonomik açıdan en faydalı olan muhasebe işlemi seçmektir.	Kar yönetimi, finansal raporların şeffaflığını azaltmak ya da onlar üzerinde oynayarak hileye başvurur.

Kar yönetimi tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere hazırlanan finansal raporlar üzerinde bilinçli olarak karlı bir profil yaratma yöntemidir. Finansal raporlama sürecinde

kullanılan yöntemler ile karı olduğundan farklı göstermek suretiyle yatırımcıların ilgisini çekmek amaçlanmaktadır.

A.Levitt ise kar yönetimini; kamuya açıklanan finansal raporları beklentiler yönünde hazırlayarak istikrarlı bir kar profili çizmek adına yapılan her türlü işlemi kapsamaktadır.

Teorik ve pratik uygulamada bakıldığında, kar yönetimi uygulamalarının etiğe aykırı olup olmadığı; finansal raporlama hilesi ile yanıltıcı bilgi ortaya çıkabileceği öne sürülmektedir. GKGMİ kapsamında gerçekleştirilen uygulamalar ile kasıtlı olarak yanıltıcı veri üretme, bir başka deyiş ile finansal raporlarda hile yapılarak rapor kullanıcılarını yanıltma, arasında uygulama farklılıkları söz konusudur.

Kar yönetimi, GKGMİ kapsamında uygulamalar ile gerçekleşirken; hile, yasal olmayan ve kasıtlı olarak işletme varlık ve kaynaklarını farklı göstererek gerçekleşir.

Wells, hilenin tutar olarak farklı beyanda bulunarak, aldatma amacıyla, ilgili tarafın beyana dayalı zarar görmesi doğrultusunda yapıldığını ifade etmektedir (Wells, 2009).

Lord ise hileyi aşağıdaki üç unsur kapsamında tanımlamaktadır (Lord, 2010: 4- 10):

- ✓ Yanıltmak amacıyla tutar olarak yanlış beyanatta bulunulması
- ✓ Mağdurun bu yanlış beyanata güvendiğine dair kanıt
- ✓ Mağdurun bu yanlış beyanata güvenerek zarar görmesi

Hileli raporlama genellikle yüksek gelir göstermek amaçlı raporlamada kullanıldığı varsayımına dayanır. Bunun aksine, işletmeler, geliri düşük göstermeye de çalışmaktadır. Gelir vergisini düşük ödeme adına az gelir göstermek, kar rakamını düşük göstererek izleyen yıllarda karı artan rakamlar halinde sunmak amaçlarından bazılarıdır.

Bu tanımlamaya göre kar yönetimi ve hileli raporlama arasındaki farklılıklar aşağıdaki tablo ile ifade edildiği gibidir (Dechow ve Skinner, 2000).

Tablo 2. Hile ve Kar Yönetimi Arasındaki Farklılık (Küçüksözen, 2005: 55)

	Standartlar Çerçevesindeki Muhasebe Tercihleri	Nakit Akımına Dayalı Tercihler
Muhafazakar Muhasebe	<ul style="list-style-type: none"> • Yüksek karşılık ayrılması, • Bir devralma işleminde Ar-Ge harcamalarının yüksek değerlendirilmesi, • Kayıtlardan çıkarılan aktifler ile yeniden yapılanma harcamalarının yüksek gösterilmesi 	<ul style="list-style-type: none"> • Satışların ertelenmesi, • Pazarlama ve Ar-Ge harcamalarının hızlandırılması.
Tarafsız, Olması Gereken Kar	İşletmenin gerçekleştirdiği faaliyetlerden ve işlemlerden olağan hesap dönemi içerisinde gerçekleşen kalemlerden ortaya çıkan kar.	
Agresif Muhasebe	<ul style="list-style-type: none"> • Tahsil edilmesi şüpheli ya da tahsili zor alacaklar için ayrılması gerekenden az karşılık ayrılması, • Karşılık ve rezervlerin gerçekleşenden çok düşük bir seviyede belirlenmesi. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pazarlama ve Ar-Ge harcamalarının geciktirilmesi, • Satışların hızlandırılması
Hileli, Aldatıcı Muhasebe	Standartlara Aykırı Uygulamalar <ul style="list-style-type: none"> • Satışların henüz gerçekleşmeden gelir kaydedilmesi, • Fiktif satış kaydı yapılması, • Satış faturalarının tarihlerinin geçmiş bir tarih olarak değiştirilmesi, • Fiktif stok kaydı yaparak stokların yüksek gösterilmesi. 	

1.4.2 Karın İstikrarlı Hale Getirilmesi

İşletme yöneticilerinin bir diğer amacı ise karın istikrarlı bir ivme grafiğinin olmasını sağlamaktır. Şirketlerin karlarındaki yıllık dalgalanmaları önlemek amacıyla, gelirler dalgalanan yıllar arasında aktarımlar yoluyla istikrar sağlanmak istenmektedir.

Karın istikrarlı olarak sürdürülmesi, karların yüksek olarak devam ettiği yıllardan daha az karlı yıllara yönlendirmek yoluyla karda oluşabilecek dönemler arası dalgalanmaları yumuşatır (Copeland, 1968:101).

Karın istikrarlı hale getirilmesi kararının bilinçli olarak yapıldığına dair ilk tezi Hepworth 1953 yılında ortaya koymuş; 1964 itibariyle Gordon geliştirmiştir.

Hepworth ve Gordon'a göre; şirket yöneticileri, menfaatlerine en üst seviyede hizmet edecek muhasebe uygulamalarını seçip hayata geçirirler. Yöneticilerin menfaatleri ise;

- ✓ Pozisyonlarının devamlılığı,
- ✓ Maaşlarının artış oranı,
- ✓ İşletme potansiyelinin yükseltilmesinin artırılması ile bağlantılıdır.

Şirket yöneticilerinin bu hedeflerine ulaşması şirketin performansının ortaklarının beklentileri ile paralel seyri sağlanması ile mümkündür. Şirketin kar artış oranı ya da hisse senedinin getiri oranı arttıkça ve istikrarlı bir şekilde ivmelendikçe ortaklar ortaya koydukları sermayeden beklentilerini karşılarlar. Yöneticiler, kendilerine verilen yetkileri kullanarak ve muhasebe satandartları ile uyum içerisinde halka duyurulan karı istikrar hale getirmek ve kar marjını istikrarlı hale getirmeyi hedeflemektedirler (Stolowy ve Breton, 2000:12).

“Etkin bir istikrar aracı raporlanan dönem karlarını üç şekilde istenilen seviyede tutabilir:

✓ *Tahakkuk yoluyla, raporlanan karlardaki dalgalanmaları aza indirmek adına tahakkukların zamanlamalarını kendi çıkarlarına bağlı düzenleyebilirler.*

✓ *Zamana dağıtım yoluyla, şirket yöneticileri bir kısım gelir ve giderleri olması gerekenden başka dönemlere aktarabilirler.*

✓ *Sınıflandırma yoluyla, yöneticiler karı istikrarlı hale getirmek adına bir takım kapsamlı gelir tablosu hesaplarını yeniden sınıflandırabilmektedirler.” (Ronen ve Sadan, 1975: 133-134)*

1.4.3 Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları

Yaratıcı muhasebe uygulamaları finansal tablolarda açıklanan bilgilerin ardından gelecek görünümün tahmin edilebilirliğinden dolayı, finansal tablolardaki durumun farklılaştırılmasına dayanır (Griffiths, 1995). Bu uygulama, kanunlara aykırı olmamakla beraber; standartlara uyumlu yapılsa da olandan farklı bir tabloya yönelim söz konusudur.

Şirketlerden finansal tabloları gerçekleştiren tüm faaliyetleri göstererek sunmaları beklenir. Yaratıcı muhasebe ise olan durumdan farklı bir durumu muhasebe kurallarından bazılarını kullanarak ya da esneklikleri değerlendirerek ortaya koymaktır. Yaratıcı muhasebe, uygulamadaki muhasebe kurallarının, finansal raporları hazırlayan kişi ya da birimlerin talepleri ile görmezden gelinerek finansal tabloların ve muhasebe verilerinin değiştirilmesi işlemidir (Naser,1993:2).

Yaratıcı muhasebe hakkında yayımlanan akademik çalışmalar literatürde, kar yönetimi ve karın istikrarlı hale getirilmesi üzerine çalışmalar kadar yer tutmamaktadır. Söz konusu uygulamanın piyasayı değerlendirenler ve uygulamada çalışanlar tarafından tanımlandığı görülmektedir. Herhangi bir teorisi bulunmadığı gibi; finansal tablo kullanıcılarına istikrarlı bir görünüm sunmak hedeflemektedir.

Yaratıcı muhasebe kavramı, finansal tabloları kullananlar tarafından geliştirilmiş bir kavramdır. Anglo-Saxon literatüründe iflas eden şirketler üzerine yapılan çalışmalar sonucu ortaya çıkmıştır. Kesin bir tanımı olmamakla beraber, Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri çerçevesinde hileli finansal raporlama, kar yönetimi ve gelirin belirli seviyelerde seyrinin sağlanmasına yönelik finansal çıktılar üzerinde düzenleme yapılması tutumu olarak ifade edilmektedir (Mulford&Comiskey; 2002: 15). Bu tanımlamaya bakarak Yaratıcı Muhasebe teriminin çok genel bir kavram olduğunu söyleyebiliriz.

Literatür incelendiğinde finansal tabloları kullananlar, yorumlayanlar ve kullanıcılara aktaranlar arasında çeşitli tanımlamalar yapıldığı görülmektedir.

“Jameson finansal gazeteci olup, finansal tablo hazırlayıcılarının bakış açısını değerlendirerek, yaratıcı muhasebe hakkında finansal durumu olduğundan farklı gösterme, aldatma ve manipülasyon şeklinde ifade etmektedir. Yatırım analisti Smith ise, yaratıcı muhasebeyi *muhasebenin el çabukluğu* (accounting sleight of hand) olarak tanımlamaktadır. Muhasebeci olan Pijper, Muhasebe Standartları Kurulu’nun başlangıçtaki başarısını ve sonrasındaki başarısızlığını aradaki farkı göstermek suretiyle karşılaştırmıştır. Mathews ve Perera’da (1991) yaratıcı muhasebe kavramı altında, *kayıtlarda düzenbazlık yapmak, makyajlı muhasebesel raporlama* kavramlarını kullanmaktadırlar.”

Yaratıcı muhasebe; yasal sınırlar dahilinde, muhasebe sisteminin barındırdığı esneklikleri kullanarak finansal bilgileri sunan kişilerin istekleri doğrultusunda hazırlama olarak da ifade edilebilir (Jones, 2011: 5). Finansal tabloları hazırlayanlar, kendi bakış açıları ve tecrübelerini yansıttığı raporlar sunmakta ve bu durum muhasebe sisteminin esnekliği çerçevesinde oldukça yasal sınırlarda kalmaktadır.

İşletmelerin durumunu yansıtan üç önemli finansal tablo aşağıdaki gibidir:

- ✓ Finansal durum tablosu
- ✓ Kapsamlı gelir tablosu
- ✓ Nakit Akım tablosu

Yaratıcı muhasebe uygulamaları bu tablolar üzerinde yapılmakta, ancak her ülkenin uygulamasında farklılıklar arz etmektedir. Uygulama yöntemleri farklılık gösterse de; beş stratejik hedef söz konusudur (Jones, 2011: 44):

- ✓ Gelirleri arttırmak
- ✓ Giderleri azaltmak
- ✓ Varlıkları arttırmak
- ✓ Borçları azaltmak
- ✓ Nakit akışını arttırmak

Muhasebe uygulamalarında esneklikten bahsedebiliriz. Bu esneklikler yaratıcı muhasebe uygulamalarında farklı yöntemlerin kullanılmasına olanak sağlamaktadır. Hileli finansal raporlamadan ayrılması adına uygulamaların esnekliğinin sınırları önem taşımaktadır.

1.4.4 Diğer Finansal Bilgi Manipülasyonu Yöntemleri

1.4.4.1 Agresif Muhasebe

Agresif muhasebede, Genel Kabul Görmüş Muhasebe Standartları ile uyumlu ya da uyumsuz yöntemlerle; istenen finansal tabloların yaratılması söz konusudur (Mulford ve Comiskey, 2002). Standartlarda geçerli kurallar amacının üzerinde kullanılarak finansal bilgi manipülasyonu yapılması olasıdır.

Geçmiş dönemlerde agresif muhasebe uygulamış örneklere bakıldığında satış gelirlerini arttırarak yazılması, distribütörlere satılan malları satış geliri kaydetme, önceki yıllara göre daha yüksek kar yazılıp, giderlerin azaltılmasına bağlı kar marjını yüksek yansıtmak; satılan malların maliyetinde ifade edilmesi gereken giderleri izleyen dönemlere aktarmak gibi yöntemler kullanılmıştır. Bu gibi uygulamalara maruz kalan finansal tablolar, işletmenin finansal raporları ile ilgili tablo kullanıcılarına olduğundan farklı ve eksik bilgi verilmesi, özetle finansal bilgi manipülasyonu söz konusudur (Küçüksözen, 2005: 95).

1.4.4.2 Büyük Temizlik Muhasebesi

Büyük temizlik muhasebesi genellikle şirketlerde yönetimlerin değiştiği dönemlerde gözlemlenmektedir. Yeni gelen yönetim, önceki yönetimden devraldıkları finansal tablolar üzerinde etkisiz aktiflerin bilanço dışı bırakma yöntemine başvurabilir. Burada amaçlanan yeni yönetimin daha başarılı görünmesidir. İstenen; önceki yönetimin, mevcut şirketi daha zararlı konumda bıraktığı algısı yaratmaktır (Elitaş; 2013: 48).

1973 yılında Moore'un yaptığı ve tanımlamanın ilk ortaya çıkışı kabul edilen çalışmaya göre; işin başına geçen yeni yöneticiler önceki dönemler düzeltilen bazı aktif unsurlarını beğenmemektedir. Yetkilerini kullanarak bu aktif kalemlerini gider yazarak aktiflerden çıkarırlar. Moore'un çalışması sonucunda gelir azaltıcı muhasebe uygulamalarının, şirketlerde yönetimin değiştiği dönemlerde daha çok gözlemlendiği söylenebilmektedir (Küçüksözen, 2005: 96).

Büyük temizlik muhasebesi uygulandığı takdirde şirketlerin finansal tabloları farklılıklar göstermektedir. Walsh, Craig ve Clarke'ın yaklaşık 40 yıllık bir seri üzerindeki çalışmalarında, az sayıda örnekte de olsa; yönetimlerin değiştiği dönemlerde kar trendlerinde olağandan farklı bir hareket izlenebilmektedir (Walsh, Craig, Clarke: 1991: 173).

1.4.4.3 Hileli Finansal Raporlama

Hile çok eskilerden beri var olan bir kavram olmasına rağmen 2000'li yıllardan sonra başta ABD ve Avrupa'da gözlemlenen olaylarla dikkatleri üzerine çekmektedir. Enron, Worldcom, Palmalat, İmar Bankası gibi büyük skandal olaylar hileli raporlama üzerine yapılan çalışmaların sayısını artırmıştır (Varıcı, 2012:125).

Finansal raporlarda hile ve hata her zaman ayırt edilebilir olmamaktadır. Muhasebe açısından gerçek hile olarak sayılabilecekler aşağıda sıralanmıştır (Demir&Bahadır, 2007: 116):

- ✓ Belge ve dokümanları değiştirmek
- ✓ Kayıtlardan işlemleri silmek
- ✓ Var olmayan işlemler kaydetmek
- ✓ Önemli bilgileri yok etmek

Finansal bilgi manipülasyonunun karşılaşıldığı durumlar genellikle şirketlerin muhasebe politikaları ve uygulamalarıyla ilişkilidir. Söz konusu standartlar kapsamında yapılan bir takım işlemlerde karşılaşılabilecek durumlar hata kabul edilebilir. Ancak standartların izin verdiği esnekliğin aşılması durumunda finansal durumun hileli olarak sunumu söz konusudur (Mulford & Comiskey, 2002)

1.4.4.4 Muhasebe Hata ve Usulsüzlükleri

“TMS 8 (Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve hatalara ilişkin Türkiye Muhasebe Standartı) hata tanımlaması; “Hatalar, finansal tablo kalemlerinin tanınması, ölçülmesi, sunulması ve açıklanması sırasında ortaya çıkar. Eğer finansal tablolar, önemli bir hata veya işletmenin finansal durumunu, finansal performansını veya nakit akışlarını yanlış göstermeye yönelik önemsiz de olsa kasıtlı yapılmış ön bir hatayı içeriyorsa, TFRS’ye uygun değildir. Cari dönemde yapılan hatalar finansal tablolar onaylanmadan önce saptanırsa cari dönemde düzeltilmelidir. Ancak bazı durumlarda hatalar, sonraki dönemlerde fark edilir ve geçmişe yönelik hatalar karşılaştırmalı bilgilerde izleyen dönemlere ilişkin finansal tablolarda düzeltilir (TMS, 2011: 414).”

Açıklanan finansal tablolardaki gerçeğe uygun olmayan bilgiler, yanlış bilgilendirme amaçlı değilse, muhasebe hatalarında kaynaklandığını söylemek mümkündür. Usulsüzlük olması için, finansal tabloların bilinçli bir şekilde olağandan farklı

bilgilere yer verilmesi ya da bilgilerin hiç yer almaması gerekmektedir (Mulford & Comiskey, 2002).

Young, 2002 yılındaki çalışmasında, muhasebe dünyasının hata ve usulsüzlük kelimelerinden kaçındığını; burada rakamların yanlış yazılmasından ziyade rakamların tablolara kasten yanlış yansıtılması durumunun öneminin altını çizmiştir. Hata durumunda cezadan önce şirketin hatayı düzeltme fırsatı tanınırken; usulsüzlük halinde tablo kullanıcılarını yanıltmak amacı söz konusu olduğundan, şirketlerin yöneticilerinin tekrar değerlendirilmeleri söz konusudur (Küçüksözen, 2005: 104).

Bu bölümde açıklanan yöntemlerden biri veya bir kaç kullanılarak yapılan ve şirketin faaliyetlerini ve finansal tablo kullanıcılarının ihtiyacı olan bilgileri olduğundan farklı gösteren tüm işlemler finansal bilgi manipülasyonu kapsamında yer almaktadır.

BÖLÜM 2

FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONU AMAÇLARI VE UYGULAMALARI

Finansal bilgi manipülasyonunda tarafların çıkarları ve tarafların birbiri ile olan ilişkileri yanı sıra manipülasyonun amaçları ve kullanılan manipülasyon teknikleri de birbirinden farklılık göstermektedir. Çalışmanın bu kısmında finansal bilgi manipülasyonu tarafları, amaçlar ve en sık kullanılan teknikler üzerinde durulacaktır.

2.1. Finansal Bilgi Manipülasyonunda Taraflar

Finansal bilgi manipülasyonunun toplumun her kesimini etkileyen belirli amaçları bulunmaktadır. Genel olarak ise işletmelerin yatırımcılar gözündeki algılarını olumlu anlamda etkilemek, işletmenin hisse senedi fiyat ve riskini etkilemek, işletmenin çevresi ile ilişkilerini iyi tutmak, üst düzey yönetici maaşlarını yükseltmek, işletmeye fon talebini arttırmak, işletmenin kredibilitesini arttırmak, vergi avantajı elde etmek, hukuki risklerden kaçınmak öncelikli amaçlar durumundadır (Fındık ve Öztürk, 2016: 486).

Finansal bilgi temelli manipülasyonlar genel olarak işletme kaynaklıdır ve genellikle muhasebe ilke ve standartları kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla bu manipülasyonların kurumsal yönetim ilkeleri, iç kontrol sistemleri, denetim ilke ve standartları ile birlikte ele alınması faydalı olacaktır (Erol ve Aslan, 2016: 26)

Konunun çok boyutlu olması dolayısıyla finansal bilgi manipülasyonunda tarafların, suçun niteliği dolayısıyla elde ettikleri kazançlar da farklıdır. Tablo 1’de de finansal bilgi manipülasyonundan ilgili tarafların beklentileri gösterilmiştir.

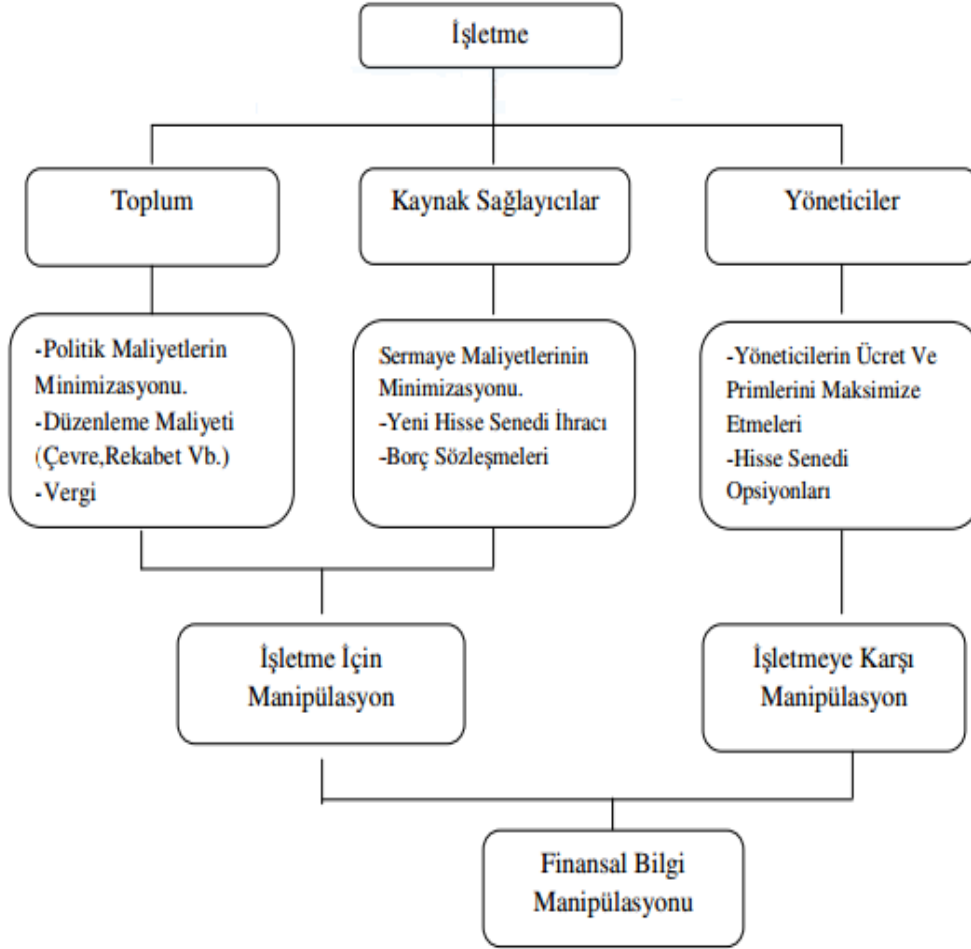
Tablo 3. Finansal Bilgi Manipülasyonundan İlgili Tarafların Beklentileri

<i>Taraflar</i>	<i>Manipülasyondan Olası Kazançlar</i>
Yöneticiler açısından	Sermaye maliyetlerinin düşürülmesi İş güvencesinin sağlanması Tazminat ve ücretler kazancı elde edilmesi Daha az vergi ödemesi Vergi avantajı sağlanması Temettü dağıtımlarında süreklilik
İlk hissedarlar açısından	Servetlerini arttırmak
Hissedarlar açısından	Hisselerin piyasa değerini yükseltmek Sermaye maliyetini düşürmek İşlem hacmini düşürmek İş görenlerin şikâyetlerini azalma
Azınlık payları açısından	Hisselerinin piyasa değerini arttırmak
Çalışanlar açısından	İş güvencesi sağlamak Ücret artışı sağlamak
Tedarikçiler açısından	Müşteri bağlılığını arttırmak
Müşteriler açısından	Hizmet alımında süreklilik sağlamak İtibar açısından güvence sağlamak
Devlet açısından	Vergi geliri elde etmek İşgücü sağlayarak istihdamı arttırmak
Bankalar	Kredilerin geri ödenmesi temin etme

Kaynak: Fındık ve Öztürk, 2016: 486.

Aşağıdaki şekilde de görebileceğimiz gibi finansal bilgi manipülasyonu işletme, toplum, yöneticiler ve kaynak sağlayıcıların birbirleri ile olan ilişkilerinde refah transferini doğrudan etkilemektedir. Bu doğrultuda finansal bilgi manipülasyonu yolu ile işletmenin finansal yapısı yanı sıra performansı, olandan farklı gösterilerek işletme çevresindeki aktörlerin aralarındaki refah transferi farklılaşmaktadır (Doğan, 2009: 52). Refah transferinde işletme ve toplum arasındaki ile işletme ve kaynak sağlayıcılar ilişkisinde işletme lehine fayda söz konusu iken; işletme ve işletme yöneticileri refah transferi ilişkisinde yöneticiler fayda elde etmektedir (Demir ve Bahadır, 2007: 104). Dolayısıyla işletme çevresindeki menfaat grupları arasındaki refah transferi birçok konuyu etkileyerek finansal bilgi motivasyonu için motivasyon sağlamaktadır.

Şekil 1: Finansal Bilgi Manipülasyonu

Kaynak: (Doğan, 2009: 51)

Gowthorpe ve Amat (aktaran Erol ve Aslan, 2016) finansal bilgi manipülasyonunda birbiri ile ilişkili taraflara iletilen finansal tablolardaki finansal bilgilerin manipülasyonunu makro ve mikro manipülasyon olarak iki başlıkta ele almıştır. Buna göre makro manipülasyon lobi faaliyetleri aracılığı ile düzenleyici kuruluşları etkilemek, mikro manipülasyon ise bireysel düzeyde ve varlık düzeyinde istenilen durum yaratmak için muhasebede rakamların yönetimi şeklinde açıklamıştır (Erol ve Aslan, 2016: 20).

Finansal bilgi manipülasyonun içerik türlerinden biri olarak nitelendirebileceğimiz muhasebe manipülasyonları finansal bilgiyi kullanıcılarının algılarını etkilemek üzere genel muhasebe ilkelerinin sağladığı esnekliğe yaslanmakta ve bu tarz manipülasyonlar

muhasabe ilke ve standartları kapsamında manipölasyonlar olarak nitelendirilmektedir. Finansal bilgi kullanıcıları tecrübeleri ile bu tür finansal bilgi manipölasyonlarını ortaya çıkarabilirken; bazı muhasabe manipölasyonlarında ise muhasabe ilkeleri ve standartlarından açık biçimde faydalanılmaktadır. Bu tür durumlarda ise muhasabe ilke ve standartlarına aykırı manipölasyonlar söz konusudur ve bu gibi durumlarda finansal hileler kullanılmaktadır (Kızıl, 2016:4).

Finansal bilgi manipölasyonunun en önemli taraflarından olan yöneticiler hem kendi kazançları hem de işletmenin fayda sağlaması gibi nedenlerle manipölasyona başvuran olarak; manipölasyonun odak noktasında bulunan taraftır. Özellikle kendileri için belirlenmiş kriterleri tutturmak ya da bunun çok üzerinde sonuçlar ortaya koymak için yöneticiler, operasyonel ve finansal nitelikli belirli kararlarında zaman zaman istenilen hedefleri tutturamama kaygısı ile ya da olandan yüksek performans göstermek için manipölatif faaliyetlere gidebilirler. Performans için belirlenen hedeflerin en yaygın olanı şüphesiz karlık ve hisse getirisidir ve bunlar finansal bilgi manipölasyonu araçları ile manipüle edilebilmektedir (Aren, 2009: 2).

Finansal bilgi manipölasyonu literatürde kazanç yönetimi, kâr yönetimi, yaratıcı muhasabe ya da daha daraltılmış şekli ile muhasabe manipölasyonu gibi isimlerle adlandırılrsa da genel olarak manipölasyondan çıkar sağlamak isteyen tarafların; işletmenin faaliyet performansının değiştiği izlenimini yaratmak gibi bir amaçları vardır. Genel bir değerlendirme ile işletmenin faaliyet performansı ile ilgili finansal tablo kullanıcılarının algılarını değiştirmeye çalışan yöneticiler, bir ya da birden fazla alanda aşağıda inceleyeceğimiz menfaatlere ulaşmayı planlamaktadır.

2.2. Finansal Bilgi Manipölasyonu Amaçları

Finansal tablolarda meydana getirilen manipölasyon çok farklı amaçlar nedeniyle yapılmaktadır ve bu sayede yatırımcılar ciddi kazançlar elde edebilmektedir. Bununla beraber finansal tabloların manipüle edilmiş olması dolayısıyla bilgilerin sağlamlığı ve

işlerliğine göre alınan kararlar, uzun vadede işletme, yatırımcı ve diğer tarafların ekonomik zarara uğramasına yol açmaktadır (Demir ve Arslan, 2015: 48). Finansal bilgi manipülasyonunun asıl amacı şirketin gerçek performansını ve finansal durumunu yansıtmayan finansal tablolar yayınlayıp yatırımcıları aldatmaktır. Finansal bilgi manipülasyonu karar alıcıların rasyonel kararlar almasını engeller. Kısacası finansal bilgi manipülasyonunun finansal tabloların kamuya açıklanmadan önlenmesi büyük öneme sahiptir (İsa, 2011: 931).

Finansal bilgi manipülasyonu, ‘Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri’ ve muhasebe standartlarına uygun ve uygun olmayan olarak iki kısımda değerlendirilmektedir. Literatürde kâr yönetimi ve yaratıcı muhasebe uygulamaları muhasebe ilke ve standartlarına uygun manipülasyonlar olarak değerlendirilmektedir. Muhasebe ilke ve standartlarına uygun manipülasyonlar genel amaçlı kâr yönetimi ve yaratıcı muhasebedir. Genel amaçlı kâr yönetimi; kâr yönetimi, kârın istikrarlı hale getirilmesi, agresif muhasebe ve büyük temizlik muhasebesidir. Muhasebe ilke ve standartlarına aykırı finansal bilgi manipülasyonları ise finansal hileler kapsamında incelenmektedir (Yörük ve Doğan, 2009: 68-69).

Finansal bilgi manipülasyonun hedefleri ile ilgili literatürde tam bir fikir birliği sağlanamamıştır. Farklı araştırmacılar kendilerinin uygun bulduğu bir takım sınıflandırmalar yapmışlardır. Bununla birlikte belirli amaçlar üzerine dikkat çeken çalışmalar ile en sık kullanılan manipülasyon amaçları belirlenmeye çalışılmaktadır. Araştırmalarda; yöneticilerin şirketler incelendiğinde ortaya çıkan riski azaltmak adına, şirketlerinin kârlarını ve nakit akışı üzerinde sansasyondan kaçınmak için işlem yapıp yapmadıkları konusu incelenmiştir (Küçüksözen, 2005: 92). Yakın dönemli çalışmalarda ise konunun çok farklı boyutları da gündeme gelmiştir.

Genel olarak bugüne kadar literatürde ortaya konulan finansal bilgi manipülasyonu amaçları şu şekilde sıralanabilir (Küçüksözen, 2005: 93):

- ✓ Hisse senedi fiyatlarının ve bunların risklerini etkilemek,
- ✓ Kredi sağlayıcı, yatırımcı ve iş görenler ile ilişkileri geliştirme,
- ✓ Yöneticilerin gelirlerini manipüle etmek,
- ✓ Siyasal düzenlemelerden kaynaklanabilecek riskleri en aza indirme,
- ✓ Yatırımcıların şirket için algıladıkları riski en aza indirme,
- ✓ Şirketin ilerleyen dönemlerde performansına ilişkin piyasada olumlu hava oluşmasını sağlamak ve
- ✓ Vergi avantajı elde etme.

Finansal bilgilerin manipülasyonu, bir işletmenin algılarını etkilemek için finansal bilgi kullanıcılarına yönelik olarak; yatırımcıların karları için iyimser bir beklenti oluşturmayı ve böylece yeni hisse almalarını sağlamayı ve dolayısıyla hisse senetlerinin ve şirketin piyasa değerini artırmayı hedeflemektedir (Sezgin, 2012:72). Mali tabloların en önemli özelliği, gerçeğin doğru ve adil bir şekilde gösterilmesidir. En çok ilgi alanine giren gruplar için, mali tablolar bir işletmenin mali sağlığı ile ilgili bilgileri rapor ederken bir işletmeyle ilgili en önemli bilgi kaynaklarından biri olmaya devam etmektedir. Finansal tabloların sunumu, ulusal mevzuat, çıkarlar ve hedefler ile işletmenin muhasebe sisteminde raporlanan muhasebe bilgisinin kalitesi tarafından etkilenir.

Şirket yönetiminin yapısının zayıf olması, şirketin mali durumunu daha iyi gösterebilmek için finansal bilgileri manipüle etmesine neden olur. Özellikle üst düzey yöneticiler çıkarlarının farkındalar ve ilk bakışta kendi çıkarlarını sürdürebilirler. Daha da önemlisi, üst düzey yöneticilerin A ya da B stratejileri için aldıkları kararlar yalnızca kar maksimizasyonu değil, kişisel olarak kendi çıkarları doğrultusunda neyi gördükleri ile de ilişkilidir. Araştırmacılar tarafından yapılan araştırmalar, şirketlerin üst düzey yöneticiler tarafından hileli finansal raporlamaya maruz kalma olasılıklarına sahip olduklarını göstermektedir. Yukarıdaki nedenlerden ötürü, yöneticilerin istikrarlı kâr elde edebilmek için finansal bilgileri manipüle etmeleri harekete geçirilir. Bunun yanında, verimlilik ve şirket büyüklüğü de önemli bir faktördür (Tak, 2015: 336-337).

Bazı çalışmalarda finansal bilgi manipülasyonunda en sık rastlanan yöntemlerden olan finansal tablo manipülasyonunun amacını üç kategoride değerlendirmiştir. Bunlar; kişisel menfaatler, yatırımcılardan destek elde edilmesi ya da sürekliliğinin sağlanması ve sözleşme ile ilgili düzenlemelerin istenilen düzeyde tutulmasıdır (Demir ve Arslan, 2015: 56).

Finansal bilgi manipülasyonun amaçları konusunda ülkelerin gelişmişlik seviyesi üzerine de bir sınıflandırma yapmak mümkündür. Buna göre gelişmiş ülkelerde başvuru olan finansal bilgi manipülasyonları daha çok şirketlerin finansal performansı ve mali durumunu daha iyi gösterecek şekilde uygulanmaktadır. Bu durumun temel açıklaması ise işletmenin piyasa değerini maksimize edebilmek ve işletmeye maliyeti düşük fon girişlerini sağlamaktır. Bununla beraber gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülke örneklerinde finansal bilgi manipülasyonu konusundaki temel motivasyon; işletmenin vergi ödemesi dolayısıyla ortaya çıkacak fon çıkışlarını azaltmaktır. Dolayısıyla bu gibi ülkelerde işletmenin finansal durumu ve performansı olduğundan daha kötü gösterilmeye çalışılmaktadır (Fındık ve Öztürk, 2016:487).

2.2.1. Hisse Senedi Fiyatlarına Müdahale Etmek

Yatırım yapmak isteyenler kâr payı dağıtan, yüksek düzeyde ya da devamlı olarak kazandıran şirketlerin hisse senetleri için daha yüksek fiyat ödeme eğilimindedir. Bir şirketin kâr payı dağıtması, ileriki dönemlerde kâr payı dağıtma beklentisi sunması veya şirket hisse senedi değerinin kazandıracığı umudu diğer şirketlere nazaran daha fazla yatırım çekmesine ve dolayısıyla işletmenin hisse senetlerinin daha fazla değer kazanmasına yol açmaktadır (Demir ve Bahadır, 2007: 108).

Hisse senedi fiyatlarını etkilemek finansal bilgi manipülasyonunun en önemli amaçlarından biridir ve uygulamada en sık olarak kârın yüksek gösterilmesi veya zararın olduğundan daha düşük gösterilmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu sayede şirketin hisse senedi değerini korumak hedeflenmektedir. Olayısıyla yatırımcıların gözünde şirketin

hisse senedi fiyatlarını yüksek gösterecek, yüksek bir kâr gücü olduğu izlenimi yaratmak finansal bilgi manipülasyonu araçlarından biri haline gelmektedir (Küçüksözen, 2005: 93).

Yöneticiler açısından şirket kârının beklentilerin altında gerçekleşeceğine dair bir düşünce olması halinde, hisse senetlerinde büyük bir düşüşün önüne geçilmesi öncelikli hedeflerden biri haline gelecektir. Bu gibi durumlarda piyasada mevcut bulunan beklenti düzeyinde kâr seviyesi elde edilmesi amacıyla bazı finansal manipülasyonlara gidilebilmektedir. Bunlar genellikle dönem sonuna kadar malların satışının artırılması ve mal sevkini hızlandırma amacıyla daha fazla malın satılmış gibi gösterilmesi sayesinde satış hasılatının olduğundan yüksek gösterilmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Küçüksözen, 2005: 94).

Hisse senedi fiyatlarını etkilemek suretiyle manipülasyonda, söz konusu hisselerin gerçek değerini yansıtabilmesini sağlamak için bazı işlemlerle hisselerin fiyatını dengede tutarak yatırımcıların beklentilerini engellemek de gündeme gelebilmektedir. Bu yöntem ABD menkul kıymetler borsalarında sürekli biçimde izlenmekte ve bunu yasaklayıcı kurallar koyulmaktadır (Kutukız, 1999: 127).

Genel bir değerlendirme ile hisse senedi fiyatını arttırma amacıyla alım satım işlemlerinde bulunmak, bu yolla aktif bir piyasa varlığına inandırmak ve diğer yatırımcıları piyasaya çekerek portföyün cazip hale getirilmesi finansal bilgi manipülasyonunun temel amaçlarından biri durumundadır. Hisse senetleri fiyatlarının yükseltilmesi için alım-satım işlemlerinde bulunarak, aktif bir piyasanın var olduğu imajının verilmesiyle diğer yatırımcıları piyasaya çekerek, portföyün daha cazip bir fiyattan satılması amaçlanır.

2.2.2. Borç Sözleşmesi Koşullarının Karşılanması

İşletmelerin borçlarının bir zaman değeri bulunmaktadır, bu nedenle her borç sözleşmesinin işletmeye faiz yükümlülüğü olarak bir maliyeti vardır. İşletmelerin mevcut

finansal durumları açısından borçlanma maliyetleri büyük öneme sahiptir. Dolayısıyla işletmeler finansal tablo manipülasyonu ile borç sözleşme koşullarının olabilecek en iyi seviyede olmasına çalışmaktadırlar.

İşletmelerin kârının yüksek olması, yatırımcılara yüksek varlıklar ve daha az yükümlülükler olduğu; öz sermayenin güçlü ve borç ödeme kapasitesinin yeterli olduğu izlenimi vermektedir. Dolayısıyla finansal bilgi manipülasyonu yapılarak işletmenin borçlanma maliyeti düşürülmektedir.

Ekonomik yaşamda borç vereni korumak amacıyla, kredi sözleşmelerinde işletmenin finansal durumunu gösteren ya da bazı işlem kısıtına olanak tanıyan koşullar olabilmektedir. Borç şartlarının olumlu olması, işletme için gerekli finansal koşulların genel olarak işletme tarafından karşılanabileceği izlenimini yaratmaktadır. Bunun sağlanamaması durumunda, kredi sözleşmesine aykırı hareket edileceği için kredi sağlayıcısının faiz oranını yükseltmesi, ilave kredi teminatı istemesi ya da kredi taksitlerinin vadesi gelmeden önce ödenmesini isteme gibi şartlar ortaya çıkabilmektedir (Küçüksözen, 2005: 94).

Finansal bilgi manipülasyonu şirketin esnekliğini ve hareket alanını sınırlandıran bazı koşulların gevşetilmesine yol açabilmektedir. Böylece işletmenin kârını, cari aktif ve öz sermayesini arttırma ya da belirli şartlarda yükümlülüklerinin azaltılmasına yönelik manipülatif işlemler ile şirketin kredi sözleşmelerine bağlı sorunlar ortadan kaldırılmakta, doğal olarak finansal durumu daha az sınırlayıcı hale gelmektedir (Küçüksözen, 2005: 95).

2.2.3. Yöneticilerin Ücret ve Primleri

Modern işletme açısından büyük öneme sahip olan çalışanlar işletmenin başarısında önemli roller üstlenmektedir. Bu kapsamda başarılı olan yöneticileri elde tutmak ve daha iyi performans elde etmek amacıyla işletmeler sabit ücretlerin yanı sıra çeşitli ödemeleri

içeren ücret paketleri de sunabilmektedir. İşletmelerde operasyonel faaliyetlerde karar verici konumunda bulunan yöneticilerin sabit ücretlerinin yanında kısa dönemli teşvik edici olarak prim, sağlık sigortası, tatil gibi sosyal hakların yanında hisse senedi edindirme gibi uzun vadeli teşvik ediciler söz konusu olabilmektedir (Alayoğlu, 2008: 155).

Yöneticilerin ücret ve primleri de belirli durumlarda finansal manipülasyona konu olabilmektedir. Bu duruma özellikle prim olarak hisse senedi alan işletme yöneticilerinin başvurduğu görülmektedir. Bu sayede hisse senedindeki artışlar sayesinde nakit prim elde edilerek kişisel menfaat sağlanmaktadır. Bunun yanı sıra yöneticilerin ücret ve primleri uygulamada işletme kârı üzerinden hesaplandığı için, kazançlarını arttırmak isteyen yöneticiler, açıklanan kârı değiştirme tekniği ile finansal bilgi manipülasyonu yapabilmektedir (Demir ve Bahadır, 2007: 108).

Yöneticilerin şirket tablolarında gösterdikleri performanslarına bağlı olarak prim sistemlerinin uygulandığı durumlarda, şirket yöneticilerinin finansal bilgi manipülasyonu eğilimi daha yüksek olmaktadır (Yörük ve Doğan, 2009: 58). Yapılan bir araştırmaya göre kendi çıkarlarını da göz önünde bulunduran yöneticiler muhasebe manipülasyonuna başvurabilmekte ve hatta muhasebe manipülasyonu yapmamış bazı yöneticilerin bile buna karşı eğiliminin olduğu ortaya konulmuştur (Varıcı ve Er, 2013: 45).

Özellikle üst düzey idarecilere prim amaçlı hisse verilmesi, piyasa fiyatının altında hisse verilme seçeneği ya da hisse senedi fiyatına bağlı nakit ödemeler yapılmasına sık rastlanılmaktadır. Böylece bu teşvik sistemiyle ücret sistemlerinin iyi planlanması halinde hem işletmenin hem de yöneticilerin de dâhil olduğu tüm çalışanların çıkarları olumlu bir şekilde uyumlaştırılacaktır.

Yöneticilerin ücret ve primleri ile ilgili çalışan ilk isim Healy'dir (aktaran Küçüksözen, 2005: 96). Healy'e göre yönetimi başarılı yürüten üst yönetimini ödüllendirmenin yollarından biri şirketin karın yüksek olmasına bağlı teşvik primidir. Ancak dürüst olmayan yöneticiler ücretlerini arttırmak amacıyla finansal bilgilerini manipüle etmektedirler. Büyük temizlik muhasebesi başta olmak üzere yapılan araştırmalar

da bu sonucu doğrulamaktadır. Healy'in araştırmaları göstermektedir ki; yöneticiler, ücretleri açıklanan kâr ile etkilenmeyecekse; bir başka deyişle kâr düşük açıklandığı halde ücret tutarlarında değişiklik söz konusu değilse, gelir azaltıcı tahakkuk veya bir başka muhasebe yaklaşımı ile işlem yapmayı seçmeye eğilimlidirler (Küçüksözen, 2005: 96).

Genel bir değerlendirme ile dürüstlük ilkesine uymayan yöneticiler, kendi çıkarlarını düşünerek teşvik primlerinin kâra bağlı olarak değişmesi durumlarında, finansal bilgi manipülasyonuna başvurabilmektedir. Bu nedenle finansal bilgi manipülasyonunda en sık karşılaşılan amaçlardan biri de yöneticilerin ücret tutarlarını arttırmak için manipülasyona gitmesidir (Küçüksözen, 2005: 97).

2.2.4. Politik ya da Düzenlemelerden Kaynaklanan Maliyetlerin Azaltılması

Finansal bilgi manipülasyonu ile ilişkilendirilebilecek motivasyonlardan biri de politik ve düzenleyici kuruluşlarla ilişkilere dayalı gerekçelerdir. Buna göre vergi dairesi ve kamu kuruluşları başta olmak üzere politik düzenleyicilerin koyduğu yükümlülüklerden kaçınmak isteyen ya da ortaya çıkan ve işletme için bir maliyet kalemi olan unsurları azaltmak amacıyla finansal manipülasyona gidilebilmektedir

İşletme çevresinde yaptıkları yasal düzenlemeler ile devlet önemli bir unsur durumundadır. Devletin koyduğu kurallar, yükümlülükler ya da yasaklar gibi politik ve yasal düzenlemelerden etkilenen işletmeler, kendileri için en az zarar doğuracak durum yaratmak için de bazı yöntemler geliştirebilirler. Özellikle finansal tablolarda manipülasyona giderek işletme için ek maliyet oluşturan ödemeleri yapmama ya da en alt seviyeye düşürme finansal manipülasyonun öncelikli amaçlarından biri durumundadır.

Genel olarak bazı işletmelerde kâr potansiyeli yüksek iken, bazıları kârını yükseltme çabası göstermektedir. Bazı işletmeler ise kâr marjını olanın altında açıklayarak

politik yaptırımların etkilerini bertaraf etme yolunu seçmektedirler. Bu sayede düzenleyici otoritelerden çok daha kolay kaçarak bazı yükümlülükleri üstlenmemektedir.

Devlet düzenlemelerinden kaçınmak amacıyla finansal bilgi manipülasyonunda temel hedefler sadece ödemeler ile ilgili değildir. Mevzuata aykırılık taşıyan uygulama ve davranış iddiaları nedeni ile işletmenin kamu denetimine tabi tutulmasından kaçınmak da bu manipülasyonun hedeflerinden biri olabilmektedir. Bu yola başvuran işletmeler genelde kar payı yüksek, iş kazası oranlarının yüksek olduğu, kamu sağlığı ve çevre kirliliği için kritik önemde olan veya potansiyel tekel durumunda bulunan şirketler veya bağlı oldukları sektörlerde daha yoğun durumdadır. Tekel durumunda olan, kanuna aykırı faaliyet gösteren ya da verilen çevreye zarar karşısında ödenecek cezadan kaçınmak amacıyla, bu şirketler daha az kar gösterme eğilimi de taşımaktadır (Küçüksözen, 2005: 99).

“Son dönemlerde politik ya da düzenlemelerden kaynaklanan maliyetlerin azaltılması konusundaki en önemli örneklerden biri, 1997-1999 arası dönemde Microsoft firmasının, kişisel bilgisayar pazarındaki yüzde 90’lık hâkimiyetine rağmen mahkemedeki aksi yöndeki ifadesidir. Firma, yazılım geliştirmek adına ortaya çıkan maliyetlerinin tamamını dönem gideri olarak kaydederek, hiç bir gideri aktifleştirmedeği gibi aynı yöntemi yazılım geliştirme adına doğan maliyetlerin yanında Ar-Ge giderlerinin muhasebeleştirilmesinde de sürdürmüştür. Bu yöntem ile işletme daha az kârlı finansal raporlar sunarak düzenleyici otoritelerin hedefi olmamak amaçlanmıştır.” (Küçüksözen, 2005: 98)

2.2.5. Fon Tutarını Halka Açılmak veya Sermaye Artırımı Suretiyle Artırmak

Halka arz; işletmelerin ihtiyaç duyduğu finansman için önemli bir kaynak durumundadır. Bunun yanı sıra işletmenin piyasa değerinin arttırılması, işletmenin reklamının yapılması ve tanınırlığının sağlanması, kurumsallık, kredibilitenin artışı, işletme imajının güçlendirilmesi gibi nedenlerle büyük firmalar halka açılma yolunu seçebilmektedir (Elmas, 2011: 41).

Bazı durumlarda halka açılma veya halka arzın finansal manipülasyonlar için uygun koşullar yarattığı da bir gerçektir. Bunun temel nedenlerinden biri de halka arz öncesinde hisse senedi fiyatlarının belli olmaması ve karın yüksek gösterilerek ilk fiyatın yüksek oluşu ile daha çok fon sağlanma imkanındır.

İlk defa halka açılan şirketin hisse senedi piyasa fiyatı belli değildir. Yatırımcılar da bu bilgiye sahip olmadıkları için, hisse senedini alma düşüncelerinin olması halinde finansal tablolara başvurmaktadır.

Bu gibi durumlarda, manipülasyon teknikleri ile karın yönlendirilmesi halinde halka henüz açılan şirket ortakları, bu bilgileri kendi menfaatlerini çoğaltmak için fırsat olarak görebilmektedir. Konuyla ilgili çalışmalar yürüten Friedlan (aktaran Küçüksözen, 2005) halka açılma öncesinde şirketlerin karlarını manipüle etme eğiliminde olduklarını, ayrıca büyüme dönemlerinde halka açılma çalışarak karın büyüme ile sağlandığı izlenimi vermeye çalıştıklarını belirtmektedir. Bunun dışında incelenen halka açık işletmelerin yüzde 94 gibi büyük bir çoğunluğu kârı yüksek gösteren tahakkuklar aracılığıyla zarar gösteren finansal durumlarını karlı şekilde sunmuşlardır (Küçüksözen, 2005:101-102).

2.2.6. Yönetiminin Şirketi Ele Geçirilme Uygulamalarında Karşılacakları Maliyetini Düşürmek

Günümüzde işletmelerin karşı karşıya olduğu olgulardan biri de şirket ele geçirmeleridir. Yöneticiler ve yatırımcılar kendi şirketlerini veya başka şirketleri ele geçirmek için çaba harcarlar. Söz konusu şirket ele geçirmeleri, ele geçirilen yöneticiler tarafından dostça karşılanabileceği gibi düşmanca da karşılanabilmektedir. Yöneticilerin ele geçirme sırasında sergiledikleri tavır (dostça veya düşmanca) ele geçirme maliyetlerini etkileyen bir unsur olmaktadır. Özellikle hedef şirket yönetiminin, ele geçirmeye karşı olması ele geçirme maliyetlerini artırıcı işlemleri beraberinde getirir. Ters durumda ise, ele geçirme işleminin kolaylaşması ve maliyetlerinin düşmesi söz konusudur.

Şirketlerin ele geçirmelerinde bazı teknikler de söz konusudur. Buna göre ilk olarak işletmenin hissedarlarına teklifte bulunulması, Pazar işlemleri için vekâletname toplanması, alıcıların işletme yönetimine reddedilemeyecek teklif sunulmasının yanı sıra sermaye piyasalarında yapay fiyat ve piyasa oluşturmak da söz konusu olabilmektedir (Ayaydın ve Dağlı, 2012: 208). Bununla beraber şirket ele geçirmelerinde finansal bilgi manipülasyonuna konu olan daha çok yöneticilerin bu konudaki tutumlarıdır.

Yöneticilerin şirket ele geçirmeleri halka açık şirketlerin kapalı hale gelmesi için halka dağıtılmış olan hisse senetlerinin geri alım sürecinde yöneticiler açısından bir çelişki de ortaya çıkarmaktadır. Yöneticiler bir taraftan hissedarların haklarını korumak, öte yandan hisseleri halktan geri alırken mümkün olan en az maliyet ile karşılaşmak amacındadır (Küçüksözen, 2005: 106).

Bünyesinde çalıştıkları şirketleri ele geçirme amacıyla teklif vermeye hazırlanan yöneticiler, teklif verme öncesinde, önceki dönemlerde açıklanan karı düşük göstermeye yönelik finansal bilgi manipülasyonu yapabilmektedir. Bu sayede düşük kâr nedeni ile işletmenin hisseleri değer kaybedecek; dolayısıyla yöneticiler için şirketin ele geçirilme maliyetini de düşecektir. Böylece yöneticiler tarafından şirketin ele geçirilmesinde maliyeti düşürmek, finansal bilgi manipülasyonun öncelikli amaçlarından biri haline gelmektedir (Küçüksözen, 2005: 107).

2.2.7. İçerden Öğrenenlerin Ticareti

Sermaye piyasalarını etkileyecek türde, kamuya duyurulmamış bilgiler yatırımcılar arasında dengesizlik yaratarak kamuyu aydınlatma ilkesini sekteye uğratmaktadır. Bu nedenle bu gibi dengesizliklerin önlenmesi için bilgilerin şeffaf bir şekilde kamuoyuna açıklanması, yatırımcıların sermaye piyasalarında eşit şansa sahip olmaları açısından zorunluluktur (Şensoy, 2013: 377).

Henüz kamuya açıklanmamış bilgilerin şahsi ya da üçüncü kişilere menfaat sağlamak amaçlı kullanılması, böylece sermaye piyasası araçlarının değerinin etkilenmesi, nihai olarak piyasada işlem yapanlar arasında fırsat eşitliğinin ortadan kaldırılması ‘içeriden öğrenilenlerin ticareti’ olarak nitelendirilmektedir.

Evik ve Evik (2005:7) bu durumu geniş anlamda; “menkul değerleri sermaye piyasasında işlem görmekte olan bir şirketin mali ve iktisadi durumu hakkında henüz kamuya açıklanmamış olan birtakım bilgilerin, bir şekilde elde edilip rekabete ve dürüstlük ilkelerine aykırı şekilde kullanılarak menkul kıymet ticareti yapılması” şeklinde tanımlamaktadır.

Doktrinde içerideki bilgiyi “şirketin önceki dönemdeki politikaları ve finansal yapısına ilişkin ortaya koyulan gelişmelerle menkul kıymetin fiyatını etkileyebilecek ve henüz şirket dışındakilere açıklanmamış bilgiler” olarak açıklanmaktadır (Bayındır, 2011: 157). İçeridekiler ise kendi menfaatleri doğrultusunda, şirketin faaliyetleri, dış olaylar ve gelişimler sonucunda oluşan bilgiyi kullanabilme potansiyeline sahip kişi ve kurumları ifade etmektedir (Bayındır, 2011: 157).

İçeridekiler iki kısımda incelenmektedir. Buna göre birinci derecedeki içeridekiler mesleği ve görevi, yaptığı işi dolayısıyla içerideki bilgiye ulaşabilecek pozisyondaki kişilerdir. Şirket yönetimine etkili olacak ölçüde sermayenin belli bir yüzdesini elinde bulunduran ortaklar ile menkul kıymeti ihraç eden kurumun yönetim kurulu başkan ve üyeleri, genel müdür, genel müdür yardımcıları ve diğer idare ve denetim kademelerinde çalışan tüm yetkililer bu kapsamdadır (Bayındır, 2011: 157).

İkinci derecedeki içindekiler ise içerideki bilgiyi birinci derecedeki içeridekilerden öğrenen kişilerdir. Bunlar şirket mensubu veya meslekleri dolayısıyla şirketle bir ilişkileri olmadığı halde kurdukları bağlantı ve ilişkiler sayesinde içerideki bilgiye ulaşmaktadır. Örneğin şirketin iş yaptığı diğer şirketlerde çalışan kimseler, banka çalışanları ve gazeteciler bu kapsamdadır (Bayındır, 2011: 157).

Finansal bilgi manipölasyonu kapsamında içeriden öğrenilenlerin ticareti genel olarak piyasaların şeffaflığına darbe vurmakta ve yatırımcıların piyasaya güvenini zedelemektedir. Dolayısıyla yatırımcıların içeriden bilgileri zamanında ve doğru bir biçimde elde edebilmesi ile bilginin tekelleşmesinin önüne geçmek hedeflenmekte; ayrıca genel bir kural olarak herkesin ulaşamayacağı ayrıcalıklı bilginin kullanımı yasaklanmaktadır (Esen, 2016: 159).

İçeriden öğrenilen bilginin karakteristik özelliği, kamuya sunulma öncesinde bilgilerin yatırım kararları amacıyla kullanılması, dolayısıyla bunu uygulayanlara diğer yatırımcılar karşısında avantaj sunması, böylece yatırımcılar arasındaki fırsat eşitliğinin bozulması ve sermaye piyasalarına duyulan güvenin zedelenmesidir (Şenol, 2012: 127). Bu bilgilerden hareketle içeriden öğrenilenlerin ticareti bilgi temelli manipölasyon kapsamında değerlendirilmektedir. Bu amaçla işletmede bilgileri kamuoyuna açıklamakla görevli kişiler fiyatları etkileyebilecek asılsız bilgileri kamuya açıklamakta; gizlice gerçek olmayan bilgilerin yayılması ile kamuoyu yanıltılmaktadır.

Bir finansal bilginin bu kapsamda değerlendirilmesi için piyasada işlem gören bir sermaye piyasası aracı ya da bu aracın ihraççısı ile ilgili olması gerekmektedir. Bununla beraber belirli kişilerin hâkimiyetinde olan ve kamuya açıklanmayan bu bilgiler, yatırımcılarda güvensizliğe neden olması dolayısıyla içeriden bir bilgi olmalıdır. Ayrıca bilginin yine bu kapsamda değerlendirilebilmesi için spekülâtif değil kesin nitelikte ve kamuya açıklandığında sermaye piyasası aracının fiyatı etkileyebilecek nitelikte olması da gerekmektedir (Şenol, 2012: 128).

Yöneticiler şirketin gelecekteki performansı veya kârlılığı ile ilgili olumsuz öngörü taşıyorlarsa, şirketin cari dönem kârını finansal bilgi manipölasyonu yoluyla yükseltme amacı taşıyarak şirket hisselerini satma eğiliminde olabilirler. Bu sayede içeriden öğrenilenlerin ticareti olarak kavramsallaştırılan bir uygulama ile işletme hisse fiyatlarını yükseltmek amacıyla finansal bilgi manipölasyonu yapmaktadır (Küçüksözen, 2005:104).

Genel bir değerlendirme ile içeriden öğrenilenlerin ticaretinde kamuyu aydınlatma ve yatırımcıyı koruma ilkesi zedelenmektedir. Halka açıklanması zorunlu bilgi ve verilerin yanlış, yanıltıcı, gerçek dışı veya eksik bilgiler ile açıklanması ve böylece yatırımcıların yanıltılması söz konusudur. Dolayısıyla bu gibi haksız uygulamalar sayesinde maddi çıkar sağlasın ya da sağlamasın tüm sorunluların kusur ve ihmal çerçevesinde işleme tabi tutulması ve gerekli önlemlerin de buna göre alınması bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2.8. Uzun Dönemde Kârı İstikrarlı Hale Getirmek

Finansal bilgi kullanıcılarını veya bu alandaki karar vericileri yanıltma amacıyla kârın istikrarlı hale getirilmesi olarak adlandırılan; işletmenin gelecek dönemlerdeki karlılığını düzenli bir eğilim içerisinde seyredilemek için; çeşitli muhasebe politikaları ve uygulamaları ile olanaklı hale getirilmesidir (Elitaş, 2013: 48).

İşletmelerde istikrarlı bir kâr politikası yürütmek uzun dönemli amaçlardan biri durumundadır ve bu konuda istikrar sağlamak için kamuoyu ile paylaşılan kârdaki aşırı dalgalanmanın en aza indirilmesi bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla kâr ile ilgili şartların bozulmaması amacıyla finansal bilgi manipülasyonuna başvurulabilmektedir. Uzun dönemde karı istikrarlı hale getirme uygulamasında manipülasyon, şirket yönetimi tarafından uzun dönemli kar trendine ilişkin olarak bilgilerin kamuya açıklanmasıdır (Küçüksözen, 2005: 109).

Kârın istikrarlı hale getirilmesinin anlamı daha dengeli bir kâr dağıtım yoluyla şirketin olduğundan az riskli olduğu izlenimi yaratılması, karın daha yüksek olduğu dönemlerde olduğundan düşük gösterilmesi, daha düşük olduğu dönemler için ise yüksek gösterilmesine yönelik kar yönetimi uygulamalarıdır. Bununla birlikte bu uygulama, raporlanan kârdaki dalgalanmaları azaltmak amacıyla yönetim tarafından bilinçli olarak yapılan uygulamalardır. Bu kapsamda kârın istikrarlı hale getirilmesi düzgün/istikrarlı veya

artan bir kâr rapor etme çabalarıdır. Yöneticilerin kârı istikrarlı hale getirme nedenleri aşağıdaki gibi sıralanabilir. Yöneticiler (Yörük ve Doğan, 2009: 75):

- ✓ İstikrarlı bir kâr yapısının daha fazla değerli olduğunu,
- ✓ İstikrarlı kârların olası borç ve temettü anlaşmalarının ihlalleri riskini azalttığını
- ✓ Yönetim ikramiyelerini artırdığını, düşündükleri için yönettikleri işletmelerin kârlarını kasıtlı olarak istikrarlı hale getirmeye çalışmaktadır.

Kârı istikrarlı hale getirme firmaların kazançlarındaki dalgalanmaları kırmak amacıyla yöneticilerin girişimleridir. Kârı istikrarlı hale getirme uzun yıllardır belgelenmiş olmasına rağmen, kazanç bilgisi üzerindeki etkisi büyük ölçüde bilinmemektedir. Öte yandan gelecek kârlar için yöneticiler kendi takdirlerini kullanıyorsa, kârı istikrarlı hale getirme kâr bilgisini güçlendirmektedir (Tucker ve Zarowin, 2006: 251). Yöntem, Arthur Levitt'in "kurabiye kavanozu rezervi" olarak nitelendirdiği olgulardan biridir ve birçok uzman da konu ile ilgili araştırmalar yayınlamıştır. Gordon'a göre yöneticiler muhasebe seçimleri üzerinde takdir yetkisine sahip olduğu sürece, gelir ve gider üzerinde büyüme konusunda raporları düzeltecektir. Gordon'un bu düşüncesi 1970'lerin sonunda birkaç çalışma ile de kanıtlanmıştır. Graham ve arkadaşlarının yeni bir çalışmasına göre de katılımcıların yüzde 96,9 gibi büyük bir çoğunluğu kârı istikrarlı hale getirmeyi tercih edeceklerini göstermiştir (Tucker ve Zarowin, 2006: 253).

Fudenberg ve Tirole'e göre kârı istikrarlaştırmada tek sorumluluk yöneticilere ait değildir. Yöneticilerle uzun dönemli sözleşmeler yapmaları dolayısıyla işletme ortak ve hissedarları da sorumlu kabul edilmelidir. Bu açıdan yapılan sözleşmelerin vadesi de gelirlerin istikrarlaştırılması sürecinde önemlidir, böylece gelirin dönemler içinde belirli istikrarının olması için yeterli düzeyde sözleşme vadesinin olması gerekmektedir (Tekin ve Kabadayı, 2011: 138).

Kârı istikrarlı hale getirme üzerine diğer bazı çalışmalara göre ise kârı istikrarlı hale getirme yöneticilerin gelecek kazançlarla ilgili özel bilgileri açığa çıkarmaları için bir araçtır. Örneğin Kirchenheiter ve Melumad'a (aktaran Tucker ve Zarowin, 2006: 253) göre

kârın rapor edilmesinin iki rolü vardır. Bildirilen kâr düzeyi yatırımcılara gelecekteki sürekli nakit akışını bulmaya olanak tanır. Bildirilen kâr düzeyindeki dalgalanmalar yatırımcıların güvenini azaltır. Bu ikili rol, yöneticilerin kârı istikrarlı hale getirmesi için motive eder (Tucker ve Zarowin, 2006: 253).

Joo'ya (aktaran Hejazi vd., 2011: 194) göre ise kârı istikrarlı hale getirme paydaşların refahını arttırma, gelirin önceden tahminini kolaylaştırma ve yöneticilerin refahını arttırma gibi amaçları vardır. Bununla beraber önceki araştırmalar şirketlerin kârı istikrarlı hale getirme konusunda diğer bazı motivasyonları olduğunu da göstermektedir. Buna göre (Hejazi vd., 2011: 194):

- ✓ *Yöneticinin performansının değerlendirilmesi:* Yönetici, performansını kârı istikrarlı hale getirme yoluyla artırır.
- ✓ *Piyasa değerini istikrarlı hale getirme:* Hisselerini satarak finansal ihtiyaçlarını karşılamak isteyen şirketler bu yolu seçecektir. Çünkü hisse fiyatlarındaki dalgalanmaya da yol açan gelir dalgalanmaları yatırımcıları hisse almaktan vazgeçirebilecektir.
- ✓ *Vergi motivasyonu:* Bu sayede şirket daha az vergi verecektir.

Kârın istikrarlı hale getirilmesi, genel eğiliminden sapmasını en düşük seviyeye getirecek belirli ölçme ve sunma kurallarının uygulanmasını da beraberinde getirmektedir. Bununla beraber bir muhasebe ilkesi olması gereğince bu ölçümlerin istikrar sağlayıcı bir araç olarak kullanılması için bazı özelliklerinin olması da zorunludur. Bir takım muhasebe uygulamaları her zaman kullanılacak ve kârı istikrarlı hale getirecek özellikte iken, bazıları sadece belirli durumlarda buna olanak tanımaktadır. Ayrıca hiçbir şekilde istikrar sağlayıcı bir araç olarak kullanılmayacak uygulamalar da söz konusudur (Demir ve Bahadır, 2007: 110).

Bir istikrar aracının etkinliğinin ölçümü, istikrar aracının kullanımının kârda yarattığı net değişimin, yıllık kârlar arasındaki farka bölünmesiyle elde edilmektedir ve elde edilen bu oran bire ne kadar yakınsa istikrar aracı da o kadar etkindir.

Finansal bilgi manipölasyonu çalışmalarındaki en tartışmalı uygulamalardan olan karın istikrarlı hale getirilmesi yönteminde farklı uygulamalar söz konusu olsa da; muhasebe işlemleri ekonomik veya faaliyetin yürütölmesine ilişkin kararlarında daha çok karşımıza çıkmaktadır. Yöntemlerin hepsi yöneticiler tarafından bilinçli olarak gerçekteştirilen işlemler nedeni ile ortaya çıkmaktadır (Canbulut, 2008: 79).

2.2.9. Ödenecek Vergi Tutarını Azaltmak

İşletmeler ekonomik faaliyetleri neticesinde yarattığı değerlerin bir kısmını vergi ödemeleri aracılığıyla devlete ödemektedir. Ortaya çıkan gelir vergisinin şirketlerin nakit yaratma kapasitesini azaltan bir unsur olması nedeniyle, şirket değerini maksimum yapmaya yönelmiş yöneticiler açısından, ödenecek vergi tutarlarının azaltılması yoluyla şirket değerinin artırılması mümkündür. Bu nedenle ödenecek vergi tutarının azaltılması, en sık başvurulan finansal bilgi manipölasyonu nedenlerinden biridir.

Yetkili otoriteler tarafından vergi oranında değişiklik yapılması, gelecek dönemler için düşük oran belirlenmesi, yöneticileri vergilendirilebilir kârı düşürmeye; tersi bir durumda ise artırmaya teşvik edebilir. Söz konusu kârı azaltma ise bu dönemin gelirlerini gelecek dönemlere aktarma veya gelecek dönemin giderlerini bu döneme aktarma şeklinde; kârı artırma ise gelecek dönemin gelirlerini bu döneme aktarma, bu dönemin giderlerini gelecek döneme aktarma şeklinde yapılabilir.

İşletmeler farklı yöntemler sayesinde ödeyecekleri vergileri düşürmeyi amaçlamaktadır. Bu uygulamalar sayesinde ödenecek verginin tümünden ve kısmi olarak azaltılması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda sosyal güvenlik fonu bütçeleri ve gerçekte ve tüzel kişilerce belirlenmiş özel amaçlı bütçelerden yararlanabilirler. Ödenecek verginin düşürölmesi maksadıyla özellikle bu gibi konulardaki uzman muhasebeciler böyle

işletmelerde istihdam edilmektedir ve bu türden uygulamalar işletmelerin vergiden kaçınma planlarının bir parçasıdır (Aygün, 2013: 57).

Kârlı şirketlerin daha az vergi verme amaçlı finansal bilgi manipülasyonu yapması, vergi kaçırmak olarak da isimlendirilen ödenecek vergi tutarını azaltma hedefidir. Vergiden kaçınma yoluyla vergiye tabi olmayan bir işlem ile vergi borcu doğmaması da amaçlanır. Vergiden kaçınmanın belli başlı yolları şu şekilde özetlenebilir (Altuncu, 2016: 4):

- ✓ Azalan bakiyeler yöntemi ile amortisman ayrılması,
- ✓ Olağanüstü ve teknik amortisman ayrılması,
- ✓ Amortisman ayırma yöntemin değiştirilmesi,
- ✓ Vergi düzenlemelerinin avantajlarını kullanmak adına şirketi serbest bölgelerde kurmak ya da faaliyetlerin serbest bölgelere aktarılması,
- ✓ Teşvik belgeli yatırımlarda bulunarak indirimli kurumlar vergisinden yararlanmak,
- ✓ Uzun dönemler kâr söz konusu değil ise maliyete atma veya gider yazma hususunda ihtiyarilik tanınan giderleri maliyete atmak suretiyle sonraki dönemler için amortisman ayrılması,
- ✓ Taşınmaz ve iştirak hisseleri satış kazancı istisnasından yararlanmak

Bazı durumlarda, vergi düzenlemeleri kaynaklı kâr yönetimi uygulamaları şirketler açısından maliyetli olması nedeniyle, sağlayacağı vergi tasarrufundan şirketler vazgeçebilmektedir. Gelirlerin veya giderlerin erkene alınması veya ertelenmesinin maliyetleri vardır. Satışların ertelenmesi sonucu müşteri memnuniyeti azalırken, giderin ertelenmesi sonucu önemli yatırımların yapılmaması nedeniyle gelecekte elde edilecek ekonomik faydaların azalması gündeme gelmektedir. Ayrıca yetkili otoritelerin denetim kapsamına alınmak da bir maliyet yaratacaktır.

Ödenecek vergi tutarını azaltma amacı ile ilgili iyi örneklerden biri Çukurova Elektrik Anonim Şirketi'nin (ÇEAŞ) uygulamasıdır. ÇEAŞ ilgili dönemde ödenecek vergi miktarını düşürmek için, süren yatırımların finansmanı için sağlanan kredilerden kaynaklanan maliyetlerini, yapılmakta olan yatırımlar hesabında izleyerek aktifleştirmek yolunu izlemesi gerekirken, doğrudan dönem giderinde gösterme yoluyla vergi matrahını olduğundan düşük göstermiştir (Küçüksözen, 2005: 108).

2.3. Finansal Bilgi Manipülasyonu Uygulamaları

Daha önce belirttiğimiz gibi finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarında en sık uygulandığı üzere en temel teknik, muhasebe standartları kapsamında yer alan esneklikten faydalanmak, finansal tablolardaki kalemlerin sınıflandırılmasının değiştirilmesi ve dönemler arasında gelir ile giderlerin yerlerinde değiştirmeler yapmaktır (Yörük ve Doğan, 2009: 88).

Genel bir kural olarak finansal tablolarda yer alan bilgiler belirli dönemleri kapsayacak şekilde hazırlanmaktadır ve bu tablolarda işletmenin finansal durumu ve finansal performansı, nakit yaratma gücü, varlık-kaynak yapısı, nakit akışı ve kâr-zarar bilgileri yer almaktadır. Mevcut tablolar muhasebenin temel standartları ve genel kabul görmüş ilkeleri, yasal düzenlemelerde gösterilen kurallar ve değerlendirme ölçülerine göre hesaplanmaktadır. Ancak ilke, standart ve yasal düzenlemelerde mevcut kurallar ile değerlendirme ölçütleri esnek olabilmekte, dolayısıyla kural temelli değil ilke temelli bir yaklaşım benimsenmektedir (Ocak ve Güçlü, 2014: 123-124).

Finansal tablolardaki bilgilerin manipüle edilmesi yoluyla şirketin gerçek durumunun görülmesinin engellenmesi yatırımcılar başta olmak üzere işletme ile ilişkili tüm çevresinin zarar görmesine neden olmaktadır. Bununla beraber finansal tabloların manipüle edildiğinin öğrenilmesi sonucunda güven duygusunun yok olması ile birlikte ekonomik sistemin tamamı bu durumdan olumsuz etkilenebilmektedir (Dalğar ve Pekin, 2011: 22).

Genel bir değerlendirme ile finansal bilgi manipölasyonu en yaygın biçimde genel kabul görmüş muhasebe standartlarının belirli çıkarlar amacı ile muhasebenin ruhuna uygun olmayacak şekilde yorumlanması ve olması gerekenin uygulanmaması şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda finansal bilgi kullanıcıları yanıltıldığı için uygun olmayan koşullar ortaya çıkmaktadır. Finansal bilgi manipölasyonunda en sık kullanılan teknikler de bu kısımda bazı üst başlıklar altında genel bir şekilde incelenecektir.

2.3.1. Gelirleri Muhasebeleştirerek Finansal Bilgi Manipölasyonu Teknikleri

Dönem kârı üzerinde gelirin de dolaysız etkilerinin olması, gelirlerin manipüle edilmesi yoluyla finansal bilgi manipölasyonuna başvurulmasına yol açmaktadır (Yörük ve Doğan, 2009: 90). Dolaysıyla bu kısımda gelirlerin muhasebeleştirilmesi kapsamındaki tekniklerden gelirin tahakkuk etmeden muhasebeleştirilmesi, konsinye satışların satış geliri olarak kaydedilmesi, yazılım gelirlerinin muhasebeleştirilmesi, tamamlanma oranının değiştirilmesi ve fiktif gelir kaybı konularına değinilecektir.

2.3.1.1. Gelirin Tahakkuk Etmeden Muhasebeleştirilmesi

İşletmeler bir satış tamamlanmadan, müşteriye teslim edilmeden ya da satışın iptali gibi durumlarda, gelir tahakkuk etmeden gelir yazarak da finansal bilgi manipölasyonu suçu işleyebilmektedir.

Şirketlerin kazançlarını şişirmeleri yollarından biri henüz müşteriye fiili olarak teslim edilmeyen mal veya hizmetleri, mal teslim edilmiş veya hizmet tamamlanmış gibi gelir olarak kaydetmeleridir. Satış gecikmesi, müşterinin söz konusu mal veya hizmeti satın alıp almama konusunda karar aşamasında olması, ürünün müşteriye henüz teslim edilmediği durumlarda veya satışın henüz tamamlanmadığı durumlarda tahakkuk ilkesinden faydalanmak suretiyle kazançlarını şişirme yoluna gitmektedirler (Akyel ve Karaca, 2005: 247). Böylece işletmeler henüz doğmamış bir geliri muhasebeleştirme

yoluyla dönem kârını kendi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla değiştirme yoluna gidebilmektedir. Ancak henüz elde edilmemiş gelirin muhasebeleştirilmesi, muhasebe ilkeleri uyarınca muhasebeleştirilmesi gereken dönemden önceki bir dönemde muhasebeleştirilmesini ifade etmektedir (Yörük ve Doğan, 2009: 90).

Bu gibi uygulamalarda dönemsellik ilkesi ihlal edilmekte, tahakkuk gerçekleşmeden dönem geliri olarak kaydedilmektedir. Burada gelecek dönem mal sevkiyatları cari dönem satış geliri olarak gösterilmesi yanı sıra sevkiyat gerçekleşmediği halde satış geliri olarak işlenmesi gibi durumlar söz konusudur. Dolayısıyla gerçekleşmemiş bir satışı gerçeğe gibi göstermek ya da satış miktarını bilerek olduğundan yüksek gösterme yoluyla satış gelirlerini yüksek göstermek finansal bilgi manipölasyonuna örnek olarak gösterilebilir (Canbulut, 2008: 52).

2.3.1.2. Konsinye Satışların Satış Geliri Olarak Kaydedilmesi

Mal satışlarının satıcı ve aracı arasında dolaylı olarak gerçekleştirildiği, aracı hizmetinden faydalanılabildiği ve bu durumlarda emaneten satış denilen konsinye satışın gündeme gelebilmesi olasıdır. Konsinye satış malın sahibi tarafından aracıya gönderilmesi şeklinde tanımlanabilmektedir (Canbulut, 2008: 53).

Bir malın gerçeğe satıcı vasıtasıyla satılması amacıyla aracıya yönlendirilmesi olarak adlandırılan konsinye satışlarda malın sahibi ürün alıcısına ulaşana kadar satıcıdır. Dolayısıyla malın gönderilmesi ile malın aracısı mülkiyet sahibi olmamakta, sadece malın zilyetliğine sahip olmaktadır. Doğal olarak konsinye satışların muhasebeleştirilmesi diğer satışlardan farklı özellikler göstermektedir. Bu gibi durumlarda aracılar, satışın gerçekleştirildiği an bunu işletmeye bildirdiklerinde gelir kaydının yapılması gerekmektedir.

Konsinye satışların satış geliri olarak kaydedilmesi yoluyla finansal manipülasyon tekniğinde işletmeler konsinye satışlarını şubeye veya perakendeciye ilettikleri zaman gelir olarak kaydettikleri, izleyen dönem sonu itibariyle konsinye mal sevkiyatını ivedilikle gerçekleştirip; gerçekleşen dönemin karına yansıtma eğiliminde görülmektedir (Kurşunel, Büyükşalvarcı ve Alkan, 2005: 181).

Türkiye’de konsinye satış geliri olarak adlandırılan uygulamalarda şirketler, siparişi almış, malı henüz göndermemiştir. Ancak bu geliri elde etmedikleri halde işletmeler, henüz satışı gerçekleşmemiş olan malı gelir olarak yazmaktadırlar. Bu da muhasebe ilkeleri kapsamında yapılabildiği için işletmeler sıklıkla bu yöntemle başvurmaktalardır (Yörük ve Doğan, 2009: 91).

2.3.1.3. Yazılım Gelirlerinin Muhasebeleştirilmesi

Günümüzde donanım kapasitelerinin büyük gelişim göstermesine paralel olarak yazılımlar yolu ile yapılacak işlerin kapsamında artış yaşanmıştır. Bu nedenle büyük boyutlara ulaşan yazılımlar, başlı başına bir sektör durumundadır. Bu durum muhasebesel açıdan yazılım gelirlerinin gösterimini önemli hale getirmektedir.

Birçok sektör uygulaması açısından gelirler temel olarak tahakkuk ettiği, kısacası tahsil edilebilir olduğu zaman muhasebeleştirilmektedir. Ancak bazı sektörlerde tahakkuk tarihinin kesin olarak belirlenmesi değişkenlik gösterebilmektedir. İşletmelerde kârlılığı arttırmak amacıyla, sipariş işleme alındığı an itibariyle, mal alıcıya ulaşmadan alınan siparişin iptal edilme riski göz ardı edilerek zamanından önce gelir kaydedilmektedir (Saltoğlu, 2003: 108). Örneğin yazılım sektöründe yazılım şirketleri gelirlerini, sipariş alındığı zaman muhasebeleştirmekte, sevk zamanını beklememektedir. Bu sayede satışın ilk aşamasında gelir kaydı yapılarak cari dönem geliri, kısacası kârı yüksek gösterilmektedir (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2004: 9).

2.3.1.4. Tamamlanma Oranının Değiştirilmesi

Sektörel açıdan ürünlerin üretim süreleri farklılık gösteren alanlarda; ürün ya da hizmetin kayda geçirilmesi, tahakkuk açısından iki farklı şekilde gösterilmektedir. Buna göre ilkinde ürün ya da hizmet tamamlanma oranı dikkate alınmakta, ikincisinde ise ürünün tamamen üretilmesi ya da hizmetin verilmesi ile gelir tahakkuku yapılmaktadır (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2004: 9). Dönem kârlarını manipüle etmek isteyen şirketler, tamamlanma oranlarını dönem karını göstermek istedikleri şekilde gösterme yoluna gidebilmektedirler. Mal ya da hizmetlerin tamamlanma oranlarına bağlı muhasebeleştirilmesi; inansal bilgi manipölasyonu teknikleri arasında karşımıza sık olarak rastlanan bir yöntemdir.

Türkiye örneğinde manipölasyon teknikleri içerisinde yüzde 65 oranında dönem kârını arttırmak temel amaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Dönem kârı genelde gelir tablosuna aktarılması gereken finansman giderinin aktif hale getirilmesiyle, şüpheli alacaklara ayrılan karşılığın eksik olması, konsinye bazındaki satışların satış hasılatları temelinde kaydedilmesi yoluyla arttırılmaktadır. Bunun dışında Türkiye örneğinde yüzde 22 oranında dönem kârının düşürülmesi tekniğine başvurulmaktadır (Kızıl vd., 2016: 7).

2.3.1.5. Fiktif Gelir Kaydı

Henüz gerçekteşmemiş satışa ait gelirin muhasebeleştirilmesi anlamına gelen fiktif gelir kaydı uygulamasında, mallar sevk edilmiş gibi gösterilerek satış geliri kaydedilmektedir. Beklenen sipariş sonradan alınmiş olsa dahi bu durum işlemin fiktif gelir olduğu gerçegiini değiştirmemektedir. Bazen işletmeler ürünlerinin denenmesi amacıyla mal yükleyebilirler. Ancak bu uygulama da satış gelirleri arasına alındığında “fiktif gelir” olarak adlandırılmaktadır. şirket fiktif gelir kaydı yaparak dönem kârını arttırıcı finansal bilgi manipölasyonu yapmaktadır (Yörük ve Doğan, 2009: 92).

Fiktif gelir kaydında, herhangi bir satış işlemi olmaksızın gelir kaydı yapılması, ürün satış belgelerinde tarihlerin değiştirilmesi ya da bazı işlemlerin kaydının tutulmaması gibi yöntemler ile manipülasyon yapılmaktadır (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2004: 10). Daha geniş bir anlatımla fiktif gelir kaydı yoluyla manipülasyondan söz edebilmek için herhangi bir müşteri siparişi olmadan sevk işleminin gerçekleşmiş olması ve bunun da satış geliri olarak kaydedilmesi gerekmektedir. Bu nedenle daha sonradan iade edilmesine rağmen sevk edilen malın bu tarih itibariyle kaydı yapılmakta veya sevk olmamasına rağmen sevk edilmiş gibi gösterilerek satış geliri kayıt altına alınmaktadır (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2004: 10).

Bunlarla beraber satıcının bazı satış yapması ancak eşzamanlı olarak daha sonraki bir tarihte aynı malları geri satmayı kabul ettiği bazı durumlar vardır. Esasen satıcı, geri alım yapmak için bir çağrı seçeneği uygular veya alıcı, aynı malların satıcısına yeniden satış yapmak için bir satış opsiyonu uygular. Satıcı mülkiyetin risk ve getirilerini koruduğu zaman, yasal başlık devredilmiş olsa dahi, işlem bir finansman düzenlemesi olup satış geliri sağlamaz (Nguyen, 2008: 15).

“Türkiye’de şirketler tarafından en sık olarak, gerçeğe aykırı belgeler düzenleyerek satış hasılatı kaydı yapılarak gelir tablosunda fiktif satış hasılatı gösterilmesi ya da gerçeğe aykırı belge düzenlemek ve kayıt yapmak yoluyla, fiktif menkul kıymet satış kârı gösterilerek finansal bilgi manipülasyonu uygulamasına rastlanmaktadır (Yörük ve Doğan, 2009: 92).”

Türkiye’de Söksa A.Ş’ nin 1998’de yaptığı uygulama fiktif gelir kaydı ile ilgili en önemli örneklerden biri durumundadır. Buna göre şirket gerçekte olmayan belgeler düzenleyerek satış geliri kaydı yapmıştır. Bu yöntem ile kapsamlı gelir tablosunda fiktif satış kaydı yapılmış, finansal durum tablosunda ise fiktif ticari alacak kaydı olarak gösterilmiştir. Bu yöntem ile en az 1 trilyon zarar açıklanması gereken finansal tablolar yerine, 80 milyar kâr açıklayan finansal tablolar üretilmiştir. (Küçüksözen, 2005: 115).

2.3.2. Gider ve Karşılıkların Muhasebeleştirilmesi ile İlgili Finansal Bilgi Manipülasyonu Uygulamaları

Finansal tabloların manipüle edilmesi örneklerinden biri de ileriki dönemlerde belirli bir oranda kâr arttırmayı amaçlayan işletmelerde kâr hedeflerinin gerçekleşmeyeceği beklentisinin oluşması halinde gelecek dönem giderlerinin cari döneme aktarılması ve bu yolla avantaj elde edilmek istenmesidir (Bezirci ve Karahan, 2015: 228).

“Genel olarak gider ve karşılıkların muhasebeleştirilmesi ile ilgili manipülasyon yöntemlerini şu şekilde sıralamak mümkündür (Küçüksözen, 2005: 116):

- ✓ Dönem giderlerine kaydedilmesi gerekli harcamaların aktifleştirilmesi,
- ✓ Harcama veya giderlerin daha az ya da daha çok gösterilmesi,
- ✓ Düşük karşılık gösterilmesi,
- ✓ Amortisman süresinin olduğundan çok veya az gösterilmesi ya da amortisman yönteminde değişiklik yapılması,
- ✓ Gelecek dönem ya da dönemlere ilişkin giderlerin cari dönemde gösterilmesi,
- ✓ Genellikle şirketlerin birleşmelerinde ya da şirket ele geçirilmesi durumlarında ortaya çıkan şerefiyenin tümünden cari dönem giderlerinde belirtilmesi ya da şerefiye için itfa süresinin çok uzun tahmin edilmesi,
- ✓ Yeniden yapılanma giderlerinin tamamen cari dönemde gösterilmesi veya itfa paylarının az ya da çok gösterilmesi uygulamaları”

2.3.2.1. Giderlerin Aktifleştirilmesi

İşletmeler farklı gider türlerini seçtikleri muhasebe politikaları ile aktifleştirmekte ve gider olarak gösterebilmektedir. Seçilen aktifleştirme yöntemi ise işletmenin daha düşük ya da daha yüksek kâr göstermesine olanak tanıyabilmektedir. Bu açıdan bu konudaki uygulamalar Vergi Usul Kanunu, Sermaye Piyasası Kanunu, Türkiye Muhasebe Standartları ve Uluslararası Muhasebe Standartları gibi farklı nitelik ve kapsama sahip düzenlemelere göre muhasebeleştirilmeye tabi olabilmektedir (Yörük ve Doğan, 2009: 92).

Muhasebe uygulamaları açısından gelir tablosuna alma ve bilançoya alma kararları birbirini etkileyen ve birbirinden etkilenen iki kavram durumundadır. Herhangi bir alınan aktifleştirme kararı, gelir tablosunda gösterilen giderleri de doğrudan etkilemektedir. İşletmelerin giderleştirme yerine aktifleştirdiği maliyetler genel olarak kuruluş ve örgütlenme giderleri, ar-ge harcamaları, reklâm faaliyetleri ve genel yönetim harcamalarıdır.

Giderlerin aktifleştirilmesi uygulamasında; işletmenin hedeflediği dönem karına ulaşamadığı durumlarda, herhangi bir aktif ile doğrudan ilgili olmayan ve şirket sermayesinde kullanılan, faiz giderleri ve kur farklılıkları duran varlık veya ürün maliyetlerine eklenmektedir. Bu yöntem dönem giderlerini daha az gösterirken, hedeflenen karında gerçekleştiğini sunan finansal tablolar olarak kamuya duyurulmaktadır (Küçüksözen, 2005: 116). İşletmelerin maliyetleri gider yazmak yerine aktif olarak göstermesi yoluyla uygun olmayan biçimde aktifleştirmesi ile cari yıl giderleri sonraki dönem veya dönemlere aktarılmış olmaktadır (Çıtak, 2009: 95). Ayrıca giderler ve aktifler borç kalanı veren hesaplar olmaları dolayısıyla, maliyet unsurlarının aktifleştirilmesi durumunda muhasebe temel denkleminin dengesi de bozulmamaktadır (Aygün, 2013: 59).

Uygulamada en sık rastlanıldığı şekli ile aktifleştirilen giderler içerisinde Ar-Ge harcamaları, yazılım geliştirme giderleri ve örgütlenme giderleri gibi kalemler ön plandadır. İşletmeler borç alınan paranın faizinin sabit varlığın maliyetinin bir parçası

olması gerektiği varsayılarak aktifleştirilmesi yolu ile manipülasyon yapmaktadır. Yıllar itibariyle çok yüksek kâr elde eden büyük işletmelerin, giderlerin aktifleştirilmesi uygulamasına başvurdukları görülmektedir ve bu duruma en iyi örneklerden biri World.com'dur (Aygün, 2013: 59).

2.3.2.2. Amortisman Yönteminin veya Döneminin Değiştirilmesi

En genel ifade ile amortisman, makine, bina gibi maddi olan duran varlıklar ve aktifleştirilmiş giderlerden oluşan maddi olmayan duran varlıkların elde edilmesi sürecindeki yatırım gibi giderlerin, bunlardan yararlanılacak dönemlere paylaşılması yoluyla bölüştürülmesi, her dönem o döneme düşen kısmının gider kaydedilmesi anlamına gelmektedir (Büyükmirza, 2006: 182).

Amortisman duran varlıkların yenilenmesini sağlayan önemli bir uygulamadır ve bu açıdan bu varlıkların ekonomik açıdan ömrünün ve ekonomik ömrü sonunda karşı karşıya kalınacak varlığı yenileme olanaklarının önceden belirlenmesi bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Duran varlıkların hizmet ömrü; ekonomik durum, teknolojik değişimlere ve fiziki şartlarla ilişkili durumdadır. Amortisman, muhasebe uygulamaları açısından da önemli bir uygulamadır ve finansal bilgi manipülasyonları kapsamında amortisman yöntem ve döneminin değiştirilmesi yoluyla uygulanmaktadır.

Finansal bilgi manipülasyonu kapsamında cari dönem kârını değiştirme yolu ile amortismanlar da bir yöntem olarak kabul edilmektedir (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2005: 90). Amortismanlar sabit varlıkların maliyetlerini belli bir zaman dilimine dağıtılması dolayısıyla nakit çıkışı gerektirmeyen giderler arasındadır. Ayrıca amortisman giderleri gelir tablosunda raporlanmaktadır (Aygün, 2013: 59).

Amortisman belirleme uygulaması maddi varlığın yararlı olacağı ekonomik ömrü ve sonrasında hurda değeri gibi birçok etmene bağlı olarak değerlendirilmektedir. Bununla

beraber maddi varlıkların yeniden değerlenmesi de olanaklar dâhilindedir. Yaygın biçimde normal amortisman yöntemi ve azalan bakiyeler yöntemi gibi amortisman yöntemleri bulunmaktadır ve bundan hareketle varlıkları farklı biçimlerde değerleyerek, varlıkların kullanım sürelerini değiştirerek veya amortisman ayırma yöntemini değiştirerek fiili amortisman giderlerinin artırılması veya azaltılması yoluyla amortismanda da oynamalar yapılabilmektedir (Aygün, 2013: 59-60).

Amortisman uygulamasında duran varlıkların yenilenmesi için amortisman hesaplaması yapılacağı için duran varlığın hizmet ömrünün belirlenmesi ve bu belirlenen ekonomik ömrü sonunda yaratılan fonlarla o duran varlığın yenilenme imkânının sağlanması gerekir. Genel olarak maddi duran varlıkların ekonomik hizmet ömrü; ekonomik koşullar, teknolojik gelişmeler ve fiziki şartlar gibi birçok unsura bağlı durumdadır. Bununla birlikte bazı işletmeler duran varlığın ekonomik hizmet ömrünü belirlerken bu şartları göz önüne almak yerine, ulaşmak istedikleri hedeflere varabilmek için gerçek hizmet ömrünü amortisman tabi tutmamaktadırlar (Yörük ve Doğan, 2009: 93).

“Finansal bilgi manipülasyonun bir örneği olarak bazı işletmeler cari dönem kârını olduğundan daha yüksek göstermek için amortisman yöntemini azalan bakiyeler yönteminden normal yönteme çevirmekte ya da amortisman süresini uzatmaktadır. Buna karşın cari dönem kârını daha az göstermek isteyen şirketler ise amortisman yöntemini normal yöntemden azalan bakiyeler yöntemine dönüştürmekte ya da amortisman süresini en az tahmin ederek kısaltmaktadır (Küçüksözen, 2005: 117).”

Tüm bunlarla beraber maddi duran varlıkların ekonomik ömrünün azaltılması da mümkün olabilmektedir. Genel olarak, varlıkların ekonomik ömürlerinin teknolojik gelişmelere göre geriye gittiği kabul edilmektedir. Bu gibi durumlarda amortisman giderlerinin artması gerektiği raporlamak yerine; şirket yöneticileri bu durumu hesaplarına ve mali tablolarına yansıtmayabilmektedir. Duran varlığın değerinin ayrılacak amortisman

giderinden az olması durumunda amortismanları azaltmanın bir diğer yolu olarak duran varlıkların kayıt dışı bırakılması gündeme gelebilmektedir (Aygün, 2013: 60).

2.3.2.3. Şerefiyenin İtfa Süresi

Maddi olmayan duran varlıklar içerisinde değerlendirilen şerefiye bina, taşıt gibi görme ve dokunma şansımızın olmadığı varlıklardır. Bir işletmenin başka bir işletme tarafından satın alınması durumunda satın alınan varlıkların net değeri ile satın alma bedeli arasındaki farkı yansıtmaktadır (Aygün, 2013: 61).

Esas olarak şerefiye maddi varlıklardan ileriki dönemlerde elde edilecek yararın fazla olacağına dayanmaktadır ve şerefiyenin ödenerek ilerleyen dönemlerde müşterileri ve yürütülmekte olan sistemi yönetmek gibi amaçlar bulunmaktadır (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2005: 91).

Cari dönem kârını olduğundan daha farklı göstermek isteyen şirketler dönemsel olarak kaydedilecek itfa giderini azaltılıp artırarak finansal bilgi manipülasyonu yapabilmektedir. Bu, şerefiye için daha uzun bir itfa süresi ya da şerefiye için daha kısa bir itfa süresi belirleyerek yapılmaktadır. Bu sayede dönem kârını daha düşük ya da daha yüksek gösterebilmek mümkün olabilmekte, başka bir ifade ile kârlarını manipüle etmektedirler (Kurşunel, Büyükşalvarcı ve Alkan, 2005: 183).

2.3.2.4. Kârı Gelecek Yıllara Aktarmak Üzere Karşılıkların Yüksek Gösterilmesi

Finansal manipülasyon kapsamında değerlendirilecek yöntemlerden biri de kârı gelecek yıllara aktarmak üzere karşılıkların yüksek gösterilmesidir. İşletmeler yüksek karlılık dönemlerinde, kârı gelecek dönemlere aktararak alacak tahsilinde, yüksek oranda

şüpheli alacak karşılığı ve kefaletlerden doğacak yükümlülükler için daha yüksek karşılık ayırabilmektedir.

“Bunun dışında maddi duran varlıkları ve sabit kıymetleri için de daha kısa faydalı ömür tahmininde bulunabilir ya da sabit kıymetlerin hurda değerini daha düşük tahmin edebilir. Bu sayede cari dönem gelirini ertelleyip cari dönem kârını azaltmaya yönelik işlemler gerçekleştirebilir (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2005: 94).”

Şirketler genellikle kâr için yıllık bir büyüme oranını hedeflemektedirler. Bu nedenle karlılığın yüksek izlendiği yıllarda; alacaklarının tahsilinde tutucu yöntemlere başvurarak karı gelecek dönemlere aktarma isteğinde olabirler. Muhafazakâr gelir muhasebeleştirme uygulamaları olarak değerlendirilebilecek tüm gerçekleşen dönem gelirini izleyen dönemlere aktararak mevcut dönemde gerçekleşen kârını azaltma politikaları olup risksiz ve tatlı rezervler olarak nitelendirilmektedir.

“Bu uygulamaların bir sonucu olarak kârın düşük gerçekleşeceği ileri yıllarda (Küçüksözen, 2005: 119):

- ✓ Kefaletten ve şüpheli alacaklar dolayısıyla ortaya çıkacak yükümlülüklerin karşılıklarının düşük tutulması,
- ✓ Duran kıymetler için daha uzun yarar sağlayacak ömür tahmini yapılması,
- ✓ Malın ekonomik ömrü sonrasındaki hurda değerinin yüksek tahmin edilmesi gibi işlemlerle o dönemki giderlerin düşük tutulması, daha önceki dönemlerde ayrılmış olan yüksek karşılıkların zarar ya da gider gerçekleşmediği için konusu kalmamış karşılık geliri olarak kaydedilebilmesi yoluyla kârın istenilen amaç doğrultusunda uygun belirlenebilmesi uygulamaları finansal bilgi manipülasyonunun kârın istikrarlı hale getirilmesi yöntemini teşkil etmektedir.”

2.3.2.5. Büyük Temizlik Muhasebesi

Büyük temizlik terimi, cari dönemde masrafları gelecekte olumsuz etkileyebilecek olan kalemleri doldurarak sonraki dönemlerde raporlanan kazançlarını artırma girişimi olarak tanımlanır ve sonuçların hesap döneminde cari dönem iş sonuçlarını daha da kötüleştirir. Büyük bir temizlik, örgütsel stres veya yeniden yapılanma dönemlerinde veya "bir firma bir kayıp rapor etmesi gerektiği zamanlarında ortaya çıkabilir. Ayrıca bir yönetim değişikliği meydana geldiğinde büyük temizlik olma ihtimali de yüksektir. Bunun nedeni, işletmelerin yönetim değişikliğini gelecekteki iş performansı üzerinde baskı oluşturabilecek faktörleri ortadan kaldırma fırsatı olarak kullanmaya çalışmasıdır (Takuga ve Yamashita, 2011: 2).

Büyük temizlik muhasebesi daha önce de belirtildiği gibi bir işletmenin kötü mali görünümüne yol açan kapsamlı gelir tablosunu daha da kötü göstermek yoluyla uygulanan bir kâr yönetimi stratejisidir. Büyük temizlik teknikleri “kötü haberler vermek (yeniden yapılandırmalara bağlı ortaya çıkan büyük zararlar gibi) zorunda kalınması durumunda hepsini bir defada bildirmek ve yolun üstünden kaldırmak en iyisidir” inancı üzerine kuruludur (Aygün, 2013: 58).

“Yeni yönetim, gelir artırıcı finansal tablo kalemlerini temizleme işleminden en az iki şekilde menfaat sağlamaktadır. İlk olarak, daha düşük kâr açıklamak suretiyle bir taraftan kendisinden önceki yönetimi suçlamakta diğer taraftan gelecekteki kârların karşılaştırılacağı cari dönemdeki kâr rakamını düşürmektedir. İkinci olarak, uygulanan geliri düşürücü uygulamalarla ileriki dönemlerdeki kâr miktarını yükseltmek yoluyla yükselen bir kâr eğilimi açıklanmasının mümkün hale getirilmesidir (Bezirci ve Karahan, 2015: 225).”

Büyük temizlik muhasebesi kazançların düşmüş olduğu dönemde, önemli yinelenmeyen kalemlerin gider tablosunda gösterilmesidir. Tek seferde gerçekleştirilir ve sonraki yıllardaki kazanç hedeflerine ulaşmak için gelecek dönemin yükünü hafifletmek amaçlanır (Jordan ve Clark, 2011: 11).

Büyük temizlik muhasebesinin genelde faaliyet performansının çok kötü olduğu yıllarda uygulandığı görülmektedir. Yönetimin değişim sürecinde yeni yönetim özellikle verimsiz aktifleri giderleştirerek şirket bilançosundan çıkarmakta; bu sayede hem geçmiş yönetim dönemlerinin olduğundan daha zararlı, hem de gelecek dönemlerin daha kârlı olduğu izlenimi sağlamaktadır (Demir ve Arslan, 2015: 55). Daha açık bir ifade ile amaç gelecek yıllarda kârları suni olarak arttırmaktır. İşletmelerin yönetim değişikliğinin gerçekleştiği dönemlerde, yeni yönetimin belirli verimsiz aktifleri giderleştirmek yoluyla bilançodan çıkarması, bu sayede bir yandan önceki yönetimin görevde kaldığı dönemi olduğundan çok daha zararlı gösterme eğiliminde olabilir. Bir diğer yandan izleyen dönemlerin daha karlı gözükmesi için manipülasyon başvurabilirler (Küçüksözen, 2005: 55).

Büyük temizlik muhasebesine genellikle bir işletme tarafından devir alınma veya işletmeyi yeni bir yönetimin eline devretme gibi uygulamalarda rastlanılmaktadır. İşletmenin devir alınmasında muhasebe işlemleri karşılıklar ile de doğrudan ilişkilidir. Buna göre cari yılda olabilecek en yüksek şekilde çok gider yazılması, işletmenin gelecek dönemlerdeki performansının daha iyi görünmesine olanak tanıyacaktır. Benzer olarak, cari dönemin ticari alacaklarını artırmak, gelecek dönemde tahsil edilecek nakit miktarını da yükseltebilecektir (Aygün, 2013: 58).

Büyük temizlik muhasebesi bir bakıma politik süreçlere de benzetilmektedir. Siyasi yaşamda bir yönetim değiştiğinde yerine gelen yeni yönetim, eski yönetimin çok kötü bir yönetim sergilediğini belirtme eğiliminde olmaktadır. İlerleyen süreçlerde ise enkaz devraldığını belirterek yürüttüğü politikaların sebebi olarak eski yönetimleri göstermesi de buna benzer bir durumdur. Bu yolla yeni hükümet uygulamak istediği uygulamaları daha kolayca yapabilmektedir. Bu durum ekonomik amaçlı örgütler için de benzerdir. Bir işletmenin tepe yönetimi değiştiğinde yeni gelen yönetim finansal tablolarındaki, sorunlu kalemleri ortadan kaldıracak bir temizlik uygulamasına başvurabilir ve uygulanan işlemler finansal tabloların yıkanması şeklinde nitelendirilebilir (Tekin ve Kabadayı, 2011: 142). İşletmenin yıllar itibarıyla kârındaki dalgalanmaların dengelenmesi işletme değerini

korumak amacıyla yapılıyorsa kârın istikrarlı hale getirilmesi olarak adlandırılmaktadır (Ocak ve Güçlü, 2014: 129).

Büyük temizlik muhasebesine yönelik birçok örnek olay vardır. Bunlardan en bilineni ise Nortel şirketidir. 2001’de ve 2002’de şirket hesaplarında büyük temizlik yapan Nortel yaklaşık 19 milyar dolar kayıp rapor etmiştir. Nortel’in kullandığı tahakkuklar, sözleşme yükümlülüklerine bağlı durumdadır (Markham, 2006: 313).

2.3.2.6. Devam Etmekte Olan Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerine İlişkin Harcamaların Muhasebeleştirilmesi

Araştırma giderleri yeni bilimsel ve teknik ilerleme kaydetmek amacıyla yaratıcı ve planlı inceleme harcamaları, geliştirme giderleri ise herhangi ticari bir üretim ve kullanımın başlaması için araştırma bulgularının ve diğer bilgilerin kullanılması olarak tanımlanmaktadır (Gökçe ve Tellioğlu, 2013: 123). Araştırma ve geliştirme (Ar-Ge) giderleri muhasebe kayıtları açısından büyük öneme sahiptir. Özellikle Ar-Ge giderlerinin muhasebeleştirilmesinde temel problem, bu giderlerin ne zaman gelir tablosunda dönem gideri yazılacağı ya da ne zaman bilançoda maddi olmayan duran varlık olarak aktifleştirileceğidir.

Teknoloji sektöründe çalışanlar gibi şirket evliliklerinde de yürütülmekte olan araştırma-geliştirme faaliyetlerinin başka bir şirket tarafından devralınması da söz konusudur. Henüz tamamlanmamış Ar-Ge faaliyet giderlerinin muhasebeleştirilmesi uygulaması sıklıkla teknoloji üreten firmalar, bilişim, ilaç, elektrik-elektronik ve yazılım gibi alanlarda faaliyet gösteren şirketler örnek olarak verilebilir (Canbulut, 2008: 59).

Genellikle teknoloji şirketleri el değiştirdiğinde, o şirketin henüz nihai aşamaya gelmemiş Ar-Ge projeleri olabilmektedir. Bu nedenle şirketin ele geçirilmesi için ödenen paranın bir bölümü bu projelerle ilişkilendirilmek durumundadır. Devralınan Ar-Ge

projesinin alternatif kullanım alanı olmadığı durumlarda, Ar-Ge harcaması muhasebe standartlarına göre yapılan doğrudan gider şeklinde yazılacaktır (Canbulut, 2008: 59).

2.3.2.7. Özel Harcamalar

Finansal bilgi manipülasyonu tekniklerinden biri de özel harcamalar kapsamında değerlendirilen yeniden yapılanma harcamalarıdır. Burada manipülasyon gereğinden fazla karşılık ayırma yoluyla kârın manipüle edilmesi ile karşımıza çıkmaktadır (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2005: 91).

Şirketlerin birleşme ve ele geçirilmesi sürecinde, yapılan harcamaların yüksek gösterilmesi, manipülasyon yapılan bir başka süreçtir. Özellikle bu süreçte yatırımcılar kayıt altına alınan giderleri ve harcamaları ihlal edecek şekilde, gelecekteki birleşme ve ele geçirme sonrası kârlılığa yoğunlaştıkları ve bu sayede birleşme ve ele geçirme sürecindeki yüksek harcamalar cari döneme kaydedilerek cari dönemin kârı azaltılmakta, gelecek dönemin gider ve harcamaları azaltılarak gelecek dönemin daha kârlı olmasını sağlayacak finansal bilgi manipülasyonu yapıldığı görülmektedir (Yörük ve Doğan, 2009: 94).

Daha açık bir ifade ile şirket birleşmelerinde şirket ortakları için yaratılan sinerji sayesinde olumlu koşulların ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Birleşme sonrasında şirketler öncekinden daha iyi performans beklentisi içerisindedir ve dolayısıyla birleşme sonrasında kıdem tazminatı, işten çıkarma tazminatı, kiralamanın sona erdirilmesinden kaynaklanan giderler de muhasebeleştirilmektedir. Bu sayede, birleşme sürecinde, birleşme ile ilgili belirtilen özellikteki giderler yüksek kaydedilerek, gelecekteki finansal tablolara yansıtılacak giderler azaltılmakta ve ileriki dönemlerin olduğundan çok daha kârlı olması sağlanmaktadır (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2004: 13).

2.3.3. Finansal Tablolarda Yer Alan Kalemlere İlişkin Sınıflandırmanın Değiştirilmesi

Sunulan finansal tablolardaki kalemlerin farklı yerlerde gösterilmesi yoluyla da finansal bilgi manipülasyonu uygulamaları yapılmaktadır. Bu gibi yöntemlere başvurarak finansal tablo kullanıcıları, tablolarda yer alan kalemlere ilişkin sınıflandırma hakkında yanıltıcı bilgilere maruz kalabilmektedir (Küçüksözen, 2005: 122).

Finansal tablolarda yer alan kalemlere ilişkin sınıflandırma kapsamında olağanüstü gelir ya da gider kalemleri ile ilgili Ronen ve Sadan ile Barnea ve arkadaşları tarafından 1970'lerde yapılan çalışma; finansal bilgi manipülasyonuna yönelik ilk araştırma olması ile önem kazanmaktadır (aktaran Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2005: 93). Araştırmaya göre yöneticiler, olağanüstü kalemleri kullanarak faaliyet kârını manipüle etme eğilimde olmaktadır (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2005: 93).

2.3.3.1. Kapsamlı Gelir Tablosunda Yer Alan Kalemlere İlişkin Sınıflandırmanın Değiştirilmesi

Muhasebenin temel kavramları sıralanırken sosyal sorumluluk ve kişilik kavramlarından sonra işletmenin sürekliliği kavramı gelmektedir. Buna göre işletmelerin faaliyetlerinin süresiz olarak devam edeceği kabul edilmektedir. Bir işletmenin sürekliliği için varlık, yükümlülük veya öz kaynaklardan önce gelir yaratma kabiliyetinin olması gereklidir. Gelir yaratma kabiliyeti ve zorunluluğu ortaya çıktığı zaman yaratıcı muhasebe teknikleri de ortaya çıkmaktadır. Muhasebe alanında gelir tablosundaki kalemlerdeki oynamalar bilanço makyajının en yaygın örneklerinden biridir.

İşletmelerin dönemsel kâr ve zararını gösteren rapor olan kapsamlı gelir tabloları, özellikle işletmenin nakit akış yeteneğinin ortaya çıkarılması ve finansal döngüsünün ne kadar sağlıklı olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Bu nedenle bu alanda yapılacak manipülasyonlar ciddi yanılgılara neden olabilmektedir. Kapsamlı gelir tablosu yöntemleri genel olarak formatta bazı değişiklikler yapmak suretiyle gelir tablosunun işletmenin

yüksek kazanma gücüne sahip olduğunu gösterecek şekilde gösterilmesidir (Yörük ve Doğan, 2009: 98).

“Örnek olarak olağanüstü gelirler olağan faaliyet geliri ya da diğer faaliyet geliri olarak kayıt altına alınmakta veya faaliyet giderleri, olağan üstü gider adı altında muhasebeleştirilmektedir. Bu tür uygulamalara başvurulması öncelikli olarak gelir ya da gider tutarları değiştirmeden işletmenin faaliyet kârlılığının arttığı ya da azaldığı veya brüt kâr marjının yükseldiği izleniminin verilmek istenmesidir (Küçüksözen, 2005: 122).”

Bu alanda örnek bir uygulama olarak herhangi bir arsa ya da arazinin satışından kaynaklanan arzı, diğer faaliyetlerden elde edilen gelir kalemi şeklinde göstermek sayılabilir. Başka bir anlatımla normal faaliyet dönemi içerisinde gerçekleşmesi doğal olan faaliyet gideri, olağanüstü gider olarak kapsamlı gelir tablosunda gösterilmektedir. Bu şekilde şirketin faaliyet kârlılığının arttığı izlenimi verilmektedir (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2005: 93).

2.3.3.2. Nakit Akış Tablosundaki Kalemlere İlişkin Sınıflandırmanın Şekillendirilmesi

Bir işletme etkili bir şekilde kâr yaratma gücüne vakıf olduğunu sadece kârı yüksek göstermeye yönelik işlemler yaparak göstermez. Bunun yanı sıra yüksek ve sürekli bir nakit akışına sahip olduğu izlenimi de yaratmaya çalışabilir (Yörük ve Doğan, 2009: 98).

“Nakit akım tablosunda yer alan kalemlere ilişkin sınıflandırmanın değiştirilmesine yönelik finansal bilgi manipülasyonu tekniğinde temel amaç, işletmenin nakit akımının olduğundan yüksek ve sürekli olduğu izlenimini vermektir. Bu yolla şirketler kendi esas faaliyetlerinden sağladıkları nakdi yüksek göstermekte; faaliyet giderleri yoluyla oluşan nakit çıkışını da, yatırım veya finansal işlemlerden kaynaklanan nakit çıktısı gibi ya da bir yatırımdan, kaynaklanan nakit girişini, esas faaliyetlerden sağlanan nakit girişi gibi

gösterebilmektedirler. Bu işlemler toplam nakit akımı değiştirmese de, nakit giriş ya da çıkışının kaynağı değiştirilmektedir. Dolayısıyla karşı tarafa şirketin esas faaliyet alanındaki nakit üretme gücünün yüksek olduğu izlenimi verilmektedir (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2005: 93-94).”

Burada ifade edilen finansal bilgi manipölasyonu tekniğine yazılım geliştirme gideri ile ilgili bazı uygulamalar örnek olarak gösterilebilir. Buna göre yazılım giderlerini aktifleştiren bir şirket bu nakit akışını yatırımlardan kaynaklanmış gibi gösterirken; öte yandan yazılım geliştirme nedeniyle oluşan giderinin daha küçük bir kısmını aktifleştirerek, aktifleştirdiğinden daha büyük bir kısmını cari dönem gideri olarak finansal tablolarına yansıtan şirketlere göre, yürütmekte olduğu esas faaliyetten doğan nakit akışını gerçekleşenden daha fazla gösterebilmesi olanağına sahip olur (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2005: 94).

2.3.4. Varlık ve Yükümlölüklerin Gerçeğe Aykırı Olarak Açıklanması

Varlık ve yükümlölüklerin gerçeğe aykırı olarak açıklanması da finansal bilgi manipölasyonu yöntemlerinden biridir. İşletmeler borcunu ödemeyen müşterileri, eski moda haline gelmiş stokları ve varlıklarının değerlerindeki diğer düşüşleri finansal tablolarında doğru bir şekilde gösterebilmek için karşılık ayırmak durumundadır. Ancak bu karşılıkları yeterli seviyede ayırmama veya uygun olmayacak şekilde düşürmek gerçeği yansıtmayan yapay kârlar yaratılmasına neden olmaktadır. Bu karşılıklar stoklar, alacaklar, , maddi duran varlıklar ve şerefiyeler ile ilgilidir.

Stokların olduğundan yüksek gösterilmesi ve/veya satılan malın maliyetinin olduğundan düşük olmasını belirleyen pek çok finansal bilgi manipölasyonu sayılabilir. Bu tür finansal bilgi manipölasyonları kârda artış sağlamaktadır. Stok değerleme yöntemleri arasından yapılan seçim, işletmenin bilançosundaki dönem sonu stok tutarını ve gelir tablosundaki satışların maliyetini doğrudan etkilemektedir (Yörük ve Doğan, 2009: 95).

Finansal bilgi manipölasyonu; işletmelerin finansal tablo kullanıcılarına, ilgili işletmelerin gerçekleşen finansal faaliyetlerini ve ortaya çıkan finansal durumlarını ilgili çevreye doğru ve olduğu gibi yansıtmamasıdır. Bu durum işletmeye yatırım yapanların zarara uğramalarına ve içinde bulunulan sisteme olan itimatlarının azalmasına, ayrıca gerçeğe uygun olmayan bilgiler ile alınan şirketlerdeki yatırım kararları da ekonomi üzerinde zarara ve verimsizliğe neden olmaktadır (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2004: 2).

İşletmelerin kârlılıklarını olduğundan yüksek göstermek istedikleri dönemde bunu menkul kıymetlerini, maddi duran varlıklarını veya dönen varlıkları gibi kalemleri satarak gerçekleştirmek istedikleri bir gerçektir. Bununla beraber yapmış oldukları bu satış sonucunda elde ettikleri tutarı olması gereken hesap sınıfında kaydederse yani bu satışları olağanüstü gelirler hesap sınıfında kaydedersen bir sorun yaşanmayacaktır. Ancak bu satış gelirini faaliyet gelirleri içinde göstererek satış gelirlerini yüksek göstermek amaçlanıyorsa burada finansal bilgi manipölasyonundan söz etmek gerekmektedir (Bezirci ve Karahan, 2015:230).

“Belirli varlık ve yükümlülüklerin gerçeğe uygun olmayacak şekilde sunulması işlemlerinin sonucunda (Küçüksözen, 2005: 125-126);

✓ Satış gelirlerinin öne çekilmesi veya fiktif gelir kaydı ya da şüpheli alacaklar için düşük karşılık ayrılması nedenleriyle ticari alacaklar olması gerekenden daha yüksek,

✓ Stokların yüksek değeriyle gösterilmesi veya da stok değeri düşüş karşılıklarının düşük ayrılması nedenleriyle stoklar olması gerekenden daha yüksek,

✓ Stokların değeriyle ilgili; ilk giren ilk çıkar (FIFO) veya son giren ilk çıkar (LIFO) metotlarına bağlı olarak, bilançoda stoklar daha yüksek, gelir tablosunda satılan malın maliyeti daha düşük, dolayısıyla mal satış kârı daha yüksek ya da bilançoda stoklar daha düşük, gelir tablosunda satılan malın maliyeti daha yüksek, dolayısıyla mal satış kârı daha düşük,

- ✓ Menkul kıymet ve iştirak şeklindeki yatırımlar için değer düşüklüğü karşılığının ayrılmaması ya da düşük ayrılması nedeniyle, bu yatırımlar bilançoda olması gerekenden daha yüksek,
- ✓ Faaliyet giderlerinin düşük gösterilmesi nedeniyle bilançoda gelecek dönem giderleri olması gerekenden daha yüksek,
- ✓ Satıcılara olan borçların düşük gösterilmesi nedeniyle satın alınan stokların dolayısıyla satılan malın maliyetinin daha düşük,
- ✓ Amortisman giderlerinin daha düşük ya da daha yüksek gösterilmesine bağlı olarak, bilançoda duran varlıkların daha yüksek ya da daha düşük gösterilmesi söz konusu olabilmektedir.”

2.3.5. Örtülü Kâr Transferi

İşletmelerin sahip oldukları kazançlar (kâr) kısmen ya da tamamen ortaklar arasında paylaştırılmaktadır. Gerçekte de işletmelerin temel varlık nedeni kâr elde etmek ve bu kazancı paydaşlar arasında bölüştürmektir. İşletmenin kazancını açık bir şekilde paylaşmıyıp, dolaylı olarak ortaklarına dağıtması örtülü transfer olarak nitelendirilmektedir. Kısacası işletmenin sahip olduğu servet, normal biçimde sağlanan sermaye azalımı haricinde ortak veya başka ilişkili şahıslara dağıtılması örtülü kazanç şeklinde açıklanmaktadır (Kapusuzoğlu, 2008: 28).

Örtülü kazanç dağıtımı, işletme bünyesinde bulunan servet unsurlarının, sermayenin normal şekilde azaltılması yerine başka bir yöntem kullanılarak ortaklara dağıtılmasıdır. Bununla beraber serveti oluşturan unsurların öz veya yabancı kaynaklardan elde edilmiş olması sonucu etkilemez.

Bir kurum, dönem kârını dağıtmadan önce ödenecek vergi ve diğer kanuni yükümlülükleri yerine getirmek zorundadır. Kanuni zorunlulukları yerine getirmeden kazanç dağıtımı yapmak isteyen şirketler dolaylı yollardan ortaklara ve ilgili diğer kişilere kazanç dağıtımı yoluna gidebilirler. İşte bu gibi durumlarda kazancın örtülü yollardan

ortaklara dağıtılması söz konusudur. Daha açık bir anlatımla kuruma ait servet unsurlarının sermayenin azaltılması dışında ortak veya sahiplere aktarılması yoluna gidilir.

Finansal bilgi manipülasyonu kapsamında gösterilebilecek bazı örtülü kâr transferi uygulamaları şu şekilde maddeleştirilebilecektir (Yörük ve Doğan, 2009: 99):

- ✓ Portföydeki hisselerin piyasa değerinden daha aşağı bir fiyata grubun bünyesindeki şirketlere ya da hâkim ortak/ortaklara satılması; grubun bünyesindeki şirket hisselerinin daha yüksek fiyata satın alınması,
- ✓ Grup şirketlerinden mal veya hizmet satın alındığında, iştirak hisseleri için çok daha yüksek ücret ödenmesi,
- ✓ Grup bünyesindeki şirketler ile finansal ve ticari ilişkilerden doğan alacaklara faiz tahakkuk ettirilmemesi ya da faiz oranının çok düşük uygulanması,
- ✓ Grup bankalarından kredi alınması durumlarında, kredi sözleşmelerine uygun olmayacak şekilde yüksek faiz tahakkuk ettirilmesi
- ✓ Grup bünyesindeki şirketlerin grup bankalarındaki mevduat hesaplarına düşük oranda faiz uygulanması,
- ✓ İştiraklerin piyasa değerinin altına grup şirketlerine satılması,
- ✓ Grup bünyesindeki şirketlere iş verilerek, mevzu olan varlıklar için değerinin üzerinde fiyat ödenmesi,
- ✓ Grup bünyesindeki şirketlerin satış işlemleri ya da duran varlık satışlarında normalden daha düşük fiyat uygulanması

2.3.6. Olağanüstü Gelir Yaratan İşlemler Yapılması

İşletmeler özellikle kar hedeflerine ulaşamayacaklarını anladıkları dönemler için, hedeflenen kar düzeyine ulaşmak amacıyla, dönen ya da maddi duran varlıklarının; bağlı ortaklıklarının veya iştiraklerinin satışı yoluna gidebilir. Söz konusu varlıkların satışını gerçekleştirmek yoluyla gelir yaratma ve bu sayede kar amacına ulaşma yolunu seçebilmektedir. Birçok durumda bu finansal bilgi manipülasyonu içerisinde değerlendirilen bir durum ortaya çıkarabilir.

Olağanüstü gelir yaratan işlemler yapılması uygulaması kapsamında değerlendirilecek varlıkların satışı veya elden çıkarılması işlemlerinin finansal bilgi manipülasyonu olarak değerlendirilmesi için fiyat ve zamanlama olarak uzun vadeli çıkarılara aykırılık teşkil etmesi gerekmektedir.

“Aynı zamanda elde edilen kârın finansal tablolarda doğru biçimde gösterilmemesi, faaliyet sonuçları hakkında yetkilileri yanıltılmış olacağından, bu teknikle yapılan işlem finansal bilgi manipülasyonu kapsamında değerlendirilecektir. Bu durumlara örnek olarak yaratılan karın faaliyet giderlerine mahsup edilmesi halinde ya da bu işlemlerden sağlanan nakit, nakit akım tablosunda faaliyetlerden sağlanan nakit olarak gösterildiği durumlar gösterilebilir (Küçüksözen, 2005, 127).”

2.3.7. Gerçekleşmiş Finansal Bilgi Manipülasyonunun Gizlenmesi Amacıyla Uygulanan Teknikler

Finansal bilgi manipülasyonuna yönelik işlem ve uygulamaların gizlenmesi de finansal bilgi manipülasyonu çerçevesinde değerlendirilen bir uygulamadır. Buna göre bağımsız denetçi ve diğer otoriterce tespit edilmesi istenmeyen bazı durumların gizlenmesi kapsamında değerlendirilebilecek uygulama ve işlemleri Küçüksözen (2005: 129-130) şu şekilde maddeleştirmiştir:

- ✓ Fiktif satış geliri kaydı amacıyla gerçeğe aykırı bir şekilde fatura, müşteri sipariş formu ve sevk irsaliyesi düzenlenmesi,
- ✓ Gerçeği yansıtmayan sevk irsaliye ve faturaların müşteri kopyalarının ortadan kaldırılması,
- ✓ Sahte fatura ve sevk irsaliyeleri için yasal defterlerde fiktif satış gelir kaydı tutulması,
- ✓ Fiktif satış geliri kaydı için fiktif stok kaydı tutulması,

- ✓ Satıcılardan mal alınmış gibi gösterilmesi amacıyla sahte mal listeleri hazırlanarak fiktif stok kaydının desteklenmesi,
- ✓ Fiktif stok kaydının denetimlerde görülmemesi amacıyla, stoka ilgili ürüne dış görünüş olarak benzeyen, ancak içeriği çok farklı ürünlerin yerleştirilmesi,
- ✓ Satış maliyetleri ve satıcılara borç tutarını azaltmak amacıyla şubelerde ya da temsilciliklerde gerçeğe aykırı borç kaydı tutulması,
- ✓ Alacak vadelerinin değiştirilmesi,
- ✓ Stoklarda denetçilere yalan söyleyerek transit ürünler olduğunu gizlemek,
- ✓ İlgili üç ay dönemi dışında yanlış fatura tarihi basmamak için bilgisayarların tarih ayarlarının değiştirilmesi,
- ✓ İlgili dönemi aşan işlemlerin de kaydedilmesi için yasal defterlerin açık tutulmaya devam etmesi,
- ✓ Fiktif gelir kaydının anlaşılmaması için geçmiş döneme ait ve geçmiş tarihli lisans antlaşması ya da sözleşmesi düzenlemek,
- ✓ Gerçeğe aykırı işlem ve uygulamalar için gerçek olmayan haber kayıtları yapılması,
- ✓ Antlaşma ve sözleşmelerde gösterilen tarihlerin, geçmişe çekilerek değiştirilmesi,
- ✓ Gerçek belgelerin tarayıcıdan geçirilerek değiştirilmesi ve büyük defterlerin kaydında belgelere dayanmayan gerçek dışı düzenlemelerin yapılması

BÖLÜM 3

FINANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONUNUN ORTAYA ÇIKARILMASI İLE İLGİLİ MODELLER

Bağımsız dış denetim esnasında şirketler tarafından yapılan finansal bilgi manipülasyonunu uygulamalarının bir bölümünü ortaya çıkarmak mümkündür. Bağımsız dış denetçilerin, finansal bilgi manipülasyonunun ortaya çıkarılmasıyla ilgili olarak bir sorumlulukları bulunmamaktadır. Ayrıca bu hataların ortaya çıkarılmaması halinde hata ve hilelerden dolayı denetçi sorumlu tutulmamaktadır. Bağımsız denetçilerin bu noktadaki görevi, ortaya koydukları hata ve hilelerle ilgili olarak firma yetkililerine bu durumu düzelttirmek ya da denetim raporunun oluşturulması esnasında olumsuz ya da şartlı görüş bildirerek finansal bilgi manipülasyonuna ilişkin durumu açıklamaktır (Yörük ve Doğan, 2009: 101).

Öte yandan, bağımsız dış denetim firmalarının incelemeleri esnasında ortaya koyulamayan kimi hata ve hileler ise denetleyici ve düzenleyici kurumların yaptıkları denetim esnasında ortaya çıkarılabilmektedir. Ne kadar şirket, finansal tablolarını bağımsız dış denetimden geçirmiş ve hata ve hilelerden arındırmış olursa olsun, denetleyici ve düzenleyici kuruluşlar, yaptıkları incelemenin sonucunda finansal tabloların tekrar incelenerek baştan hazırlanmasını talep edebilmektedir (Yörük ve Doğan, 2009: 101).

Bu noktada finansal bilgi manipülasyonunun ortaya çıkarılması adına hem bağımsız denetçiler hem de düzenleyici ve denetleyici otoriteye yardımcı olabilmek için çeşitli akademik çalışmalar sonucunda belirlenen istatistikî modeller geliştirilmiştir. Bu çalışmalar, çoğunlukla kamuya açık bilgilerin analizi ile gerçekleştirilen istatistiksel modellerdir. Finansal bilgi manipülasyonunun ortaya çıkarılabilmesi için geliştirilen bu modellerde toplam tahakkuklar üzerinde en çok durulan konudur. Fakat kimi çalışmalar toplam tahakkuk tutarını ele alırken, kimi çalışmalar ise ihtiyari ve ihtiyari olmayan; bir başka deyiş ile yürütülen faaliyetlerden doğan ve faaliyetlerin gerektirmediği tahakkuk tutarını ele almaktadır (Kara, Uğurlu, Körpi, 2015: 22-23).

Finansal bilgi manipölasyonunun ortaya çıkarılmasında tahakkukların kullanılmasının sebebi, kârın ne kadarının nakit, ne kadarının tahakkuk bazlı olduğunu ölçebilmektir. Sermayede nakit olmayan ve tahakkuk temelli yüksek düzeyde bir artış, finansal bilgi manipölasyonu yapıldığının bir işareti olmaktadır. Finansal bilgi manipölasyonunun ortaya çıkarılmasında tahakkuklar üzerine yoğunlaşılmasının üç temel sebebi bulunmaktadır. Bunlar (Avşarlıgil, 2010: 75);

- ✓ Tahakkukların, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin temel bir ürünü olduğundan hareketle, kâr yönetiminde kârın nakit kısmının değil tahakkuklar kısmının kullanılması,
- ✓ Tahakkuklar üzerinde yoğunlaşılmasının kârda etkili olan kimi farklı muhasebe politikalarının ölçümündeki sorunu azaltması,
- ✓ Kârın tahakkukların gözlemlenemeyen bir parçası olması halinde yatırımcılar bakımından kâr yönetiminin açıklanmış kârdaki etkisini ortaya çıkarmanın mümkün olmaması

Finansal bilgi manipölasyonu ve bu manipölasyonun tetikleyici unsurları arasındaki ilişkileri ölçebilmek adına şimdiye kadar yapılan çalışmalarda finansal ve finansal olmayan göstergelerden faydalanılmıştır. Bu göstergeleri aşağıdaki tablodaki şekli ile özetlemek mümkündür.

Tablo 4: Finansal Bilgi Manipülasyonunun Göstergeleri

FINANSAL GÖSTERGELER	FINANSAL OLMAYAN GÖSTERGELER
1) Toplam Tahakkuklar / Toplam Varlıklar	1) Sermaye Yapısı,
2) Toplam Tahakkuklar / Net Satışlar	2) Şirketin Ortaklık Yapısı,
3) Net Çalışma Sermayesi. Toplam Varlıklar	3) Yönetim Kurulundaki Üye Sayısı,
4) Net Çalışma Sermayesi. Net Satışlar	4) Finansal Yöneticilerin Değişme Sıklığı,
5) Net Faaliyetle İlgili Aktifler / Net Satışlar	5) Şirketin Büyüklüğü,
6) Ticari Alacaklar / Net Satışlar	6) Şirketin Şubelerinin Varlığı ve Bunların Sayısı,
7) Brüt Kâr Marjı Endeksi ¹	7) Şirketin Finansal Tablolarını inceleyen Bağımsız Dış Denetçilerin Niteliği ve Türü,
8) Esas Faaliyet Kârı. Net Satışlar Endeksi	8) Bağımsız Dış Denetçilerin Değişme Sıklığı,
9) Varlık Kalitesi Endeksi ¹	9) Bağımsız Dış Denetim Raporlarındaki Görüşler,
10) Amortisman Endeksi ¹¹	10) Halka Açıklık Oranı,
11) (Genel Yönetim Giderleri ¹¹ Pazarlama Satış ve Dağıtım Giderleri) Net Satışlar Endeksi	11) Hisse Senetlerinin Önceki Piyasa performansı
12) Araştırma ve Geliştirme Giderleri / Net Satışlar Endeksi	12) Hisse Senetlerinin Kurul Kaydına Alınma Zamanı.
13) (Esas Faaliyetlerden Sağlanan Kâr-Tahakkuklar) Ortalama Toplam Aktif 14) Toplam Yabancı Kaynaklar / Öz sermaye	13) Finansal Analistlerin Hisse Senetlerini Alma, Elde Tutma ve Satma Tavsiyeleri, 14) Önceden Alınan Önemli Tahakkuk Kararları,
15) Net Satışlar Toplam Aktif	15) Stok Değerleme Yöntemi ve Amortisman Yönteminin Değiştirilme Sıklığı
16) Net Kâr Toplam Aktif	
17) Stoklar Net Satışlar	
18) Toplam Yabancı Kaynaklar / Toplam Aktif	

Kaynak: (Avşarlıgil, 2010: 76).

Tablo 5’de görülen göstergeler yardımıyla çeşitli istatistiksel yöntemler geliştirilerek finansal bilgi manipülasyonları tahmin edilmeye çalışılmıştır. Finansal bilgi manipülasyonu tahmin modelleri, tahakkuk esaslı modeller ve karma modeller olarak iki ayrı başlık altında incelenebilir.

Tablo 5: Finansal Bilgi Manipülasyonu Tahmin Modelleri

HATA VE HİLE TESPİT YÖNTEMLERİ	
TAHAKKUK ESASLI MODELLER	KARMA MODELLER
İmhoff ve Eckel Modeli (1977-1981)	Logit ve Probit Modeller
Healy Modeli (1985)	Beneish Modeli (1997-1999)
De Angelo Modeli (1986)	Spathis Modeli (2002)
Jones Modeli (1991)	
Düzeltilmiş Jones Modeli (1991)	
Endüstri Modeli	
Kothari Modeli	
Barton ve Simko Modeli	
Larcker ve Richardson Modeli	

Kaynak: Uyar ve Küçükkaplan, 2011: 5’ten geliştirilmiştir.

3.1. Tahakkuk Esaslı Modeller

Literatürde İmhoff ve Eckel Modeli, Healy Modeli, DeAngelo Modeli, Jones Modeli ve düzeltilmiş Jones Modeli, Endüstri Modeli, Kothari Modeli, Locker ve Richardson Modeli, Barton ve Simko Modeli tahakkuk esaslı modeller olarak değerlendirilmektedir.

3.1.1. İmhoff ve Eckel Modeli

Gelirin istikrarlı gösterilmesini ölçüm kıstası olarak ele alan İmhoff ve Eckel (aktaran Yörük ve Doğan, 2009), kârın sapmasını satışların sapması ile test ederek finansal bilgi manipülasyonu yapıp yapılmadığını test etmeye çalışmaktadır. İmhoff ve Eckel'in (aktaran Yörük ve Doğan, 2009) varsayımına göre kâr tamamen olmasa da belli bir düzeyde satışlara bağlı bir değişkendir. Dolayısıyla satışlardaki bir değişimin, belli ölçüde ve nispeten daha büyük bir etki yaratarak kâr üzerinde değişime neden olduğunu savunmaktadırlar. Bu nedenle kârdaki değişimin satışlardaki değişimden daha az olması durumunda kârın istikrarlı gösterildiği sonucuna ulaşılmaktadır (Yörük ve Doğan, 2009: 103).

3.1.2. Healy Modeli

Her ne kadar Healy Modeli, literatürde finansal bilgi manipülasyonunun ortaya çıkarılmasına yönelik olarak son derece basit ve ilk model olsa da, tahakkukları tahmin etmek konusunda son derece yetersiz bir modeldir. Model, teşvik primi esasına dayalı olarak çalışan yöneticilerin, kendi alacakları teşvik primlerini daha da arttırabilmek adına toplam tahakkukları kullandıkları varsayımını temel almaktadır (Küçükkocaoğlu, Benli, Küçüksözen, 2007: 4).

Healy, teşvik primi esasına göre çalışan yöneticilerin, mevzuat kısıtlamaları ve denetimleri gibi nedenlerle kimi dönemlerde gelir arttırıcı finansal bilgi manipülasyonu yapılırken, kimi zamanlarda ise tam tersi politika izleyeceklerini öne sürmüştür.

Dolayısıyla yöneticilerin görevde kaldıkları sürenin tamamı süresince yapabilecekleri finansal bilgi manipülasyonunun toplamı 0'dır. Buna göre yöneticiler, ihtiyari kalemler ile oynayarak ihtiyari olmayan tahakkukları dikkate almakta ve kendi primlerini maksimize edecek şekilde belirlemektedir (Uyar ve Küçükkaplan, 2011: 5).

Healy, finansal bilgi manipülasyonu yaparken, yöneticilerin izleyen iki dönemi alacağını kabul ederek üç farklı ihtimalden bahsetmiştir. Bu olasılıklar (Küçüksözen, 2005: 137);

✓ “Yönetici, mevcut veriler ışığında finansal bilgi manipülasyonu yapsa bile gelirler için belirlenen alt limiti geçemeyeceğini anlaması halinde, gelirleri içinde bulunduğu dönem için daha da düşürerek bir sonraki dönemde alacağı teşvik primini maksimize etmek için ihtiyari tahakkukları düşürme yolunu seçebilir.

✓ Yönetici, mevcut veriler ışığında gelirler için belirlenen alt limiti aşabileceğini, buna karşılık teşvik oranında kendisi için öngörülen üst limiti aşamayacağını anlaması halinde oransal olarak alabileceği teşvik primini maksimize etmek için ihtiyari tahakkukları artırma yolunu seçebilir.

✓ Yönetici, mevcut veriler ışığında teşvik primi için öngörülen üst limiti aşabileceğini anlaması halinde gelirlerini içinde bulunduğu dönem için üst limitin altında kalmayacak şekilde düşürüp, sonraki dönemde elde edeceği geliri maksimize etmek amacıyla ihtiyari tahakkukları düşürme yolunu seçebilir.”

Healy ortaya attığı modelinde aşağıdaki gibi bir eşitlikten söz etmektedir.

$$NDA_t = \frac{1}{n} \sum \frac{TA_t}{A_{t-1}}$$

NDA_t = Tahmini İhtiyari Olmayan Tahakkuklar

TA_t = Toplam Tahakkuklar

A_{t-1} = Bir Önceki Yıl Toplam Aktifi

n = Gözlem Yılı Sayısı

Model, içinde bulunulan yılın ihtiyari tahakkuklarının, bir önceki yılın toplam tahakkuklarının bir parçası olduğunu varsaymaktadır. Model çerçevesinde ihtiyari tahakkukların sıfır olması beklenmektedir. İhtiyari tahakkukları sıfırdan farklı olan her firmanın kâr yönetimi yaptığı sonucuna varılmaktadır. İhtiyari tahakkukları sıfırdan düşük olan firmaların kârlarını arttırma, sıfırdan büyük olanların ise kârlarını düşürme yönünde manipülasyon yaptıkları kabul edilmektedir. Model, yalnızca çalışma sermayesindeki tahakkukların makroekonomik dalgalanmalarla ilişkili olarak değiştiğinde doğru sonuçlar vermektedir (Aren, 2009: 3).

Healy'ye göre, kârın belli bir taban değerinin altında ya da belli bir tavan değerinin üzerinde olduğu durumda tahakkuklar genel itibariyle gelir düşürücü olduğundan, kârın bu aralıkta olmasını tercih edilir. İfade edilen bu aralıkta ise söz konusu tahakkuklar yaklaşık yüzde 50 oranında gelirleri arttırıcı özellik taşımaktadır. Dolayısıyla karda yukarı yönlü hareket, finansal tablo yapıcılarının alacağı teşvik primini de yukarı taşıyor ise, kâr arttırıcı finansal bilgi manipülasyonunu uygulamalarının gerçekleştirildiği varsayımı doğrulanmaktadır. Bu nedenle yöneticiler, finansal bilgi manipülasyon uygulamalarına başvurarak, alacakları ücret tutarlarını ya da teşvik primini arttırabilmektedirler (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2004: 12).

Bu modelin diğer finansal bilgi manipülasyonunu tahmin etme modellerinden temel farklılıkları bulunmaktadır. Bu model, sistematik olarak her dönemde finansal bilgi manipülasyonu yapıldığını varsaymaktadır. Ayrıca, her dönemde düzenleyici otoritelerin belirledikleri kurallar ve yürütülen faaliyetlerin gerektirdiği koşullar tarafından oluşan ihtiyari olmayan tahakkukların, finansal raporlarda yer alan aktif toplamının sabit bir oranı olarak kabul edilmektedir. Bu koşullar altında, modele göre incelenen dönemde ihtiyari olmayan tahakkukların olması gerekenden önemli ölçüde farklı olması halinde, bunların

neden olduğu etkiler yokmuş gibi kabul edilerek finansal bilgi manipölasyonunun tespit edildiği sonucuna ulaşılacaktır (Aren, 2009: 5).

3.1.3. DeAngelo Modeli

DeAngelo, 1986 yılında gerçekteştirdiği çalışmasında halka açık şirketlerin, halka dağılmış olan hisse senetlerini geri alması yoluyla tekrar kendi içine kapandığında finansal bilgi manipölasyonu yapıp yapmadıklarını incelemiştir (Küökkocaoğlu, Benli ve Küçüksözen, 2007: 3).

Healy'nin ortaya koyduğu modele farklı bir yön kazandırdığı kabul edilen DeAngelo modeli, ihtiyari olmayan tahakkukların tahmini periyodunu raporlanan dönemden evvelki dönemlerle sınırlamış olması bakımından Healy modelinden ayrılmaktadır. Healy ve DeAngelo modellerinin güçsüz tarafı, ihtiyari olmayan tahakkukların incelenen dönemde değişkenlik göstermediğinin varsayılmasıdır. Buna karşılık, ihtiyari olmayan tahakkukların şirketin faaliyetini yürüttüğu ekonomik çerçeveadaki değişim ile aynı yönde hareket etmesi, tahakkuk muhasebesinin doğal bir sonucudur. DeAngelo modeli, ihtiyari olmayan tahakkukları, bir önceki dönem toplam tahakkuklarını, iki yıl önceki toplam aktife oranına eşitlemektedir (Varıcı ve Er, 2013: 46). Bu modelde ihtiyari olmayan tahakkukların hesaplanma şekli aşağıdaki gibidir.

$$NDA_t = \frac{TA_t}{A_{t-1}}$$

NDA_t = Tahmini İhtiyari Olmayan Tahakkuklar

TA_t = Toplam Tahakkuklar

A_{t-1} = Bir Önceki Yıl Toplam Aktifi

3.1.4. Jones Modeli

Jones Modeli, ihtiyari olmayan tahakkukları, toplam tahakkuklar üzerinden hesaplamayan ilk model olması bakımından diğer modellerden farklılaşmaktadır (Önder ve Ağca, 2013: 38). Modelde değişen ekonomik koşullar nedeniyle ihtiyari olmayan tahakkuklardaki değişimi kontrol edebilmek adına, satışlardaki değişimin yanı sıra brüt maddi duran varlıklar kullanılmıştır. Jones Modeli'nde satışlar, ihtiyari olmayan tahakkuklar sayıldığından normal işletme faaliyetleri olarak kabul edilmektedir. Buna karşılık, yöneticiler, öznel yargılarını kullanarak satış gelirleri ile kâr yönetimi yapmaları halinde, modelin kâr yönetimi uygulamalarında hatalı sonuçlar vermesi kaçınılmazdır (Önder ve Ağca, 2013: 38). Modele ilişkin denklem aşağıdaki gibi kurulmuştur.

$$\frac{TA_{it}}{A_{it-1}} = \alpha_i \frac{1}{A_{it-1}} + \beta_{1i} \frac{\Delta REV}{A_{it-1}} + \beta_{2i} \frac{PPE}{A_{it-1}} + \varepsilon_{it}$$

TA_{it} = Toplam Tahakkuklar

$A_{i,t-1}$ = Bir önceki yıla göre aktif büyüklüğü

ΔREV_{it} = Gelirlerdeki değişim

PPE_{it} = Brüt makine tesis ve cihazlar

Modelde, en küçük kareler yöntemi kullanılmıştır. Bu nedenle modelde α_i , β_{1i} ve β_{2i} katsayıları bulunmaktadır. Modelde, bu katsayılar yardımıyla bulunan tahmin değerleri ile gerçek değerler arasındaki fark olan tahmin hata terimi (ε_{it}), t zamanındaki ihtiyari tahakkuk tutarını vermektedir. Zaman serisi şeklinde elde edilen bu tahmin hatalarının anlamlı olup olmadığının belirlenmesi için geliştirilen bir test istatistiği ile bu değerlerin 0'a eşit olup olmadıkları incelenmektedir. Sonuç olarak inceleme yılı (t=0) için ihtiyari tahakkuklar yardımıyla finansal bilgi manipülasyonuna başvurulduğu, ancak inceleme öncesi yıl için böyle bir durum olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Küçüksözen, 2004: 264).

Çalışmaya göre, kârın manipüle edilmesinde toplam ihtiyari tahakkukların önemli bir rolü bulunmaktadır. Çalışmada otomobil, lastik, çelik, pamuk ve ayakkabı sektöründe faaliyet gösteren 23 farklı firmanın 1980-1985 yılları arasındaki döneme ait finansal tabloları incelenmiştir.

“Tanımlayıcı istatistikî bir model ile analiz için DeAngelo’nun kullandığı beklenti modelinden faydalanılmış, her dönem için bir önceki döneme ilişkin toplam tahakkukların normal tahakkuklar kabul edilmiştir. İçinde bulunulan dönem için toplam tahakkuklar, normal tahakkuklardan çıkarılarak normal olmayan tahakkuklar bulunmuş ve normal olmayan tahakkuklar da ihtiyari ve ihtiyari olmayan tahakkuklar olarak ikiye ayrılmıştır. Ayrıca elde edilen rakamlar da aktif büyüklüğüne oranlanmış ve bir ölçekleme yapılmıştır (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2005: 18).”

Yöntemin temel varsayımlarından bir tanesi, ihtiyari olmayan tahakkukların içinde bulunulan sürede değişmediği ve olması gerektiği gibi olmayan tahakkukların da ihtiyari tahakkuklardan kaynaklandığıdır. Jones, modeli ile elde ettiği dizilerde gümrük koruması inceleme döneminde ihtiyari toplam tahakkukların negatif olup olmadığını incelemiş ve tahakkuklardaki değişimin, gümrük koruması inceleme dönemi olan sıfır yılından önceki beş yıla nazaran küçük oranlarda gerçekleştiğini, inceleme döneminde ise istatistikî değerlerin negatif olduğunu ortaya koymuştur. Buna bağlı olarak yöneticilerin, belirlenen dönemde kârı azaltıcı bir finansal bilgi manipülasyonu yaptıkları ortaya çıkmıştır (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2005: 18-19).

3.1.5. Düzeltilmiş Jones Modeli

Finansal bilgi manipülasyonu literatüründe Düzeltilmiş ya da Modifiye Edilmiş Jones modeli olarak adlandırılan bu modelde, önceki Jones modeline göre tek düzeltme, satışlardaki değişimden, ticari alacaklardaki değişimin çıkarılmasıdır. Böylece oluşturulan yeni modelde denklem aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur (Önder ve Ağca, 2013: 38).

$$\frac{TA_{it}}{A_{it-1}} = \alpha_1 \frac{1}{A_{it-1}} + \beta_{1i} \frac{\Delta REV - \Delta REC_{it}}{A_{it-1}} + \beta_{2i} \frac{PPE_{it}}{A_{it-1}}$$

TA_{it} = Toplam Tahakkuklar

A_{it-1} = Bir önceki yıla göre aktif büyüklüğü

ΔREV_{it} = Gelirlerdeki değişim

PPE_{it} = Brüt makine tesis ve cihazlar

ΔREC_{it} = Ticari alacaklardaki değişim

Düzeltilmiş Jones Modeli, satışa sunulduğunda takdir yetkisinin tahmini hatalarını azaltmak üzere tasarlanmıştır. Değiştirilmiş Jones modelinin, kazanç yönetiminin Healy DeAngelo ve standart Jones ve endüstri modeli ile karşılaştırıldığında en güçlü test imkânı sağladığını göstermektedir. Model, dolaylı da olsa kredili satışların tamamının kâr yönetimi nedeniyle yapıldığını varsaymaktadır. Bu varsayımın temeli ise kredili satışlar ile kârların yönetilmesi, nakit satışlar ile kârları yönetmekten daha kolay olduğuna yönelik geliştirilen mantıktır (Önder ve Ağca, 2013: 38).

Jones'un ilk modelinde hem finansal bilgi manipülasyonu yapılan dönemde hem de finansal bilgi manipülasyonun uygulandığını varsaydığı dönemde ihtiyari tahakkuka ilişkin alınan kararlarının satış gelirleri ile bir ilişkisinin bulunmadığını kabul etmiştir. Ancak model bu haliyle, ihtiyari tahakkuk hesaplanmasında, yöneticilerden kaynaklı bir finansal bilgi manipülasyonunun gelirler üzerinden yapılması halinde gerçeği yansıtmayan bir ihtiyari tahakkuk ölçeceğinden sorun teşkil edecektir. Bu nedenle tahakkukların hesaplanmasında yalnızca gelirdeki değişimin kullanılması yerine, gelirdeki değişimin alacaklardaki net değişimden çıkarılarak kullanılması yöntemine başvurulmuştur. Bir diğer deyişle; gelirdeki meydana gelecek herhangi bir değişim, alacaklar üzerinde oluşan değişim gözetilerek kullanılmaktadır (Küçükkocaoğlu, Benli ve Küçüksözen, 2007: 4).

3.1.6. Endüstri Modeli

Endüstri modeli, Jones modeline paralel olarak ihtiyari olmayan tahakkukların tüm dönemlerde sabit olduğunu varsayımını yumuşatmakta, ihtiyari tahakkukların belirleyicilerini doğrudan modellemek yerine bu belirleyicilerdeki değişimin aynı sektörde yer alan tüm şirketlerde aynı olduğunu varsaymaktadır. Model, incelemeye alınan örnek şirketlerin haricinde aynı sektörde yer alan şirketlerin aktif büyüklüğüne göre ölçeklendirilmesiyle hesaplanan toplam tahakkuk oranının medyan değerinin kullanılmasına dayanmaktadır. Endüstri modelinde kullanılan formül aşağıdaki gibidir (Yörük ve Doğan, 2009):

$$\frac{TA_{it}}{A_{it-1}} = \dot{I}_{1t} + \dot{I}_{2t} (\text{Endüstri Medyanı}) \frac{TA_{it}}{A_{it-1}} + e_{it}$$

Modelde yer alan;

TA_{it} = Toplam Tahakkuklar

A_{it-1} = Bir önceki yıl toplam aktifleri

e_{it} = Hata terimidir.

3.1.7. Kothari Modeli

Jones ve Düzeltilmiş Jones modellerinin uç performans gösteren işletmelerin kâr yönetimlerinin ölçülmesinde yetersiz kaldığının belirlenmesi üzerine bu yetersizliklerin giderilebilmesi için Jones ve Düzeltilmiş Jones modellerine performans değişkenini ekleyen çalışmalar yapılmıştır. Kothari modeli, Jones ve Düzeltilmiş Jones modeline performans ölçütü olarak Aktif kârlılık oranı (ROA) değişkenini ekleyerek katkıda bulunmaktadır. Buna göre oluşturulan yeni modelde denklem aşağıdaki gibi kurulmuştur (Önder ve Ağca, 2013: 39).

$$\frac{TA_{it}}{A_{it-1}} = \alpha_1 \frac{1}{A_{it-1}} + \beta_{1i} \frac{\Delta REV - \Delta REC_{it}}{A_{it-1}} + \beta_{2i} \frac{PPE_{it}}{A_{it-1}} + \beta_{3i} ROA_{it} + \varepsilon_{it}$$

TA_{it} = Toplam Tahakkuklar

$A_{i,t-1}$ = Bir önceki yıla göre aktif büyüklüğü

ΔREV_{it} = Gelirlerdeki değişim

PPE_{it} = Brüt makine tesis ve cihazlar

ΔREC_{it} = Ticari alacaklardaki değişim

ROA = Aktif kârlılık oranı

3.1.8. Larcker ve Richardson Modeli

Larcker ve Richardson, modellerini oluştururken tahakkukların satışlardaki büyüme ile sermaye yoğunluğunun bir fonksiyonu olduğunu varsaymaktadır. Bu nedenle beklenen büyümeyi de temsil etmek üzere modele piyasa değeri / defter değeri (B/M) ve esas faaliyetlerden kaynaklanan nakit akışı (CFO) değişkenlerini eklemektedir (Önder ve Ağca, 2013: 39).

$$\frac{TA_{it}}{A_{it-1}} = \alpha_1 \frac{1}{A_{it-1}} + \beta_{1i} \frac{\Delta REV - \Delta REC_{it}}{A_{it-1}} + \beta_{2i} \frac{PPE_{it}}{A_{it-1}} + \beta_{3i} \frac{CFO_{it}}{TA_{it-1}} + \beta_4 \frac{B}{M_{it}} + \varepsilon_{it}$$

TA_{it} = Toplam Tahakkuklar

$A_{i,t-1}$ = Bir önceki yıla göre aktif büyüklüğü

ΔREV_{it} = Gelirlerdeki değişim

ΔREC_{it} = Ticari alacaklardaki değişim

PPE_{it} = Brüt makine tesis ve cihazlar

CFO = Esas faaliyetlerden kaynaklanan nakit akışı

B / M = Piyasa Değeri / Defter Değeri

Model, Düzeltilmiş Jones Modeli'ne piyasa değeri / defter değeri değişkeni ile nakit akışı değişkenin eklenmesi ile oluşturulmuştur. Finansal bilgi manipülasyonunun ölçülmesi amacıyla oluşturulan ve kullanılan tüm modellerde varyans sorunun ortadan kaldırılabilmesi için tüm bağımlı ve bağımsız değişkenler, önceki dönem toplam varlıklara bölünmüştür. Toplam tahakkukların nakit akış yaklaşımına göre hesaplandığı tüm modellerde, ihtiyari olmayan tahakkukların hesaplanmasında açıklayıcı değişkenler kullanılmaktadır. Dolayısıyla modellerde yer alan hata terimi olan (e), finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarının bir göstergesi konumundaki ihtiyari tahakkukları anlatmaktadır. Bu durumun sebebi, toplam tahakkukların içindeki ihtiyari olmayan tahakkukları düştükten sonra kalan kısmın, ihtiyari tahakkukları vermesidir (Önder ve Ağca, 2013: 39).

3.1.9. Barton ve Simko Modeli

Barton ve Simko (2002), geliştirdikleri modelde yöneticilerin geçmişte yapmış oldukları kâr manipülasyonunun, tekrar kâr manipülasyonu yapmalarını zorlaştırıcı bir unsur olup olmadığını araştırmıştır. Model, bilançonun daha önce yapılan kâr yönetiminin etkilerini yansıttığı ve bu nedenle net faaliyet varlıklarının da kısmen de olsa bu etkiyi yansıttıkları varsayımına dayanmaktadır (Barton ve Simko, 2002: 1).

Model, temel olarak net faaliyet varlıkları kalemini ele almaktadır. Gösterge olarak ise net faaliyet varlıklarının satışlara bölünmesi ile elde edilen oranı kullanmıştır. Bu durumun gerekçesi, bilanço ile gelir tablosunun birbiri ile ilişkili finansal tablolar olması ve kârı arttırmak amacıyla yapılan bir uygulamanın, doğal olarak aktifleri olduğundan yüksek göstermesidir. Modelin iddiası, yöneticilerin geçmişte yaptıkları kâr manipülasyonları nedeniyle bilançoda yer alan aktiflerin olduğundan yüksek değerde görülmesi nedeniyle, gelecekte yapacakları kâr manipülasyonunun daha da zorlaştığıdır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre önceki kâr manipülasyonu uygulamaları bilançoda birikmekte, bu da aktiflerin olduğundan daha yüksek gösterilmesine ve net faaliyet varlıklarının satışlara oranının yükselmesine neden olmaktadır. Sonuç olarak

aktiflerin zaten olduğundan yüksek gösterilmesi nedeniyle gelecekte kâr manipülasyonu yapmak zorlaşmaktadır (Yörük ve Doğan, 2009: 107).

Buna karşılık, net faaliyet varlıklarının satışlara oranının, aktifleri olduğundan yüksek gösterdiği ya da geçmişte yapılan kâr yönetimini etkilemediğini savunarak modele birtakım eleştiriler de getirilmiştir. Bu eleştirileri şu şekilde toplamak mümkündür (Yörük ve Doğan, 2009: 109):

- ✓ Net faaliyet varlıklarının net satışlara oranı, oranın gelecekteki büyüklüğü hakkında fikir vermemektedir. Ayrıca bu oran, birbirinden farklı sektörlerde ve hatta aynı sektör içinde yer alan farklı şirketler arasında bile birbiriyle alakasız değişiklikler göstermektedir. Bu nedenle bu ölçüt, zorunlu olarak geçmişte yapılan kâr yönetimi uygulamalarını yansıtmamaktadır.
- ✓ Barton ve Simko, çalışmalarında kâr yönetimi uygulamalarının bilançoju ne şekilde sınırladığına dair bir bilgi sunmamaktadır.
- ✓ Net faaliyet varlıklarının net satışlara oranının yüksek olması, kârın artırılması manipülasyonunu engellemektedir. Buna karşılık bu oranın düşük olması, kârın artırılması manipülasyonunu özendirilmektedir. Düşük net faaliyet varlıklarının net satışlara oranına sahip şirketlerde, bilançonun kâr düşürücü kâr yönetimi uygulamalarını sınırlaması göz ardı edilmektedir.

3.2. Karma Modeller

Karma modeller, tahakkukların yanı sıra finansal tablolardaki farklı değişkenleri de kullanan modellerdir. Bu modellerin başlıcaları, Beneish'in 1997 yılında ortaya atıp ardından 1999 yılında geliştirdiği modeli ve Spathis'in 2002 yılında gerçekleştirdiği çalışmalardır.

3.2.1. Beneish Modeli (1999)

Beneish karma modellere öncülük etmiştir. İşletmelerin finansal bilgi manipülasyonuna başvurup başvurmadıklarını belirlemek için tahakkuklar üzerinden giden diğer modellere farklı bir bakış açısı getirebilmek adına farklı değişkenlerin de modele eklendiği logit ve probit modeller geliştirilmiştir. Tahakkuklardaki değişimi ortaya koymak adına doğrusal regresyonlar ile, tahakkuklarla beraber bazı değişkenlerin de kullanılabileceği fikrini ortaya atan Beneish, 1997 ortaya atıp 1999 yılında geliştirdiği modeliyle finansal bilgi manipülasyonu tespitinde yapılan çalışmalara olandan farklı bir bakış açısı kazandırmıştır (Küçükkocaoğlu, Benli ve Küçüksözen, 2007: 8).

Modelin kullandığı istatistiklerin sofistike olmasına rağmen, sonucun anlaşılması kolaydır çünkü model, bir şirketin finansal tablolarını değiştirme ihtimalinin yüksek olup olmadığını belirlemek için kullanılabileceğiniz bir değer (M-Puanı) oluşturmaktadır. Beneish, 1999 yılındaki çalışmasında bir takım değişiklikler geliştirerek, 1997 modeline farklı bir açı kazandırmıştır. Bu nedenle Beneish'in modelde oluşturduğu denklem ile herhangi bir firmanın finansal tablolarını inceleyen bir yatırımcı, o firmanın kar yönetimi yapıp yapmadığını tahminleyebilmektedir. Modelde, tahakkuk esaslı çerçevesinde oluşturulan kalemlerin yanı sıra finansal bilgi manipülasyonu yapıldığının bir göstergesi olarak kabul edilebilecek birtakım değişkenlerin de çalışma kapsamında değerlendirilmesi, daha doğru bir tahmin yapmanın kapısını aralamaktadır (Küçükkocaoğlu, Benli ve Küçüksözen, 2005: 38).

Beneish, finansal bilgi manipülasyonunu tahmin etmek üzere 1999 yılında geliştirdiği kendi modelini Jones'un 1991'de geliştirdiği model ile mukayese etmiş ve kendi geliştirdiği modelin daha güçlü yanları olduğunu iddia etmiştir. Bunun yanı sıra Beneish, Jones'un modelinden farklı olarak tek bir yılın verisi ile manipülasyonu ortaya koymanın mümkün olduğunu ileri sürmüştür. Jones'un çalışmasında birden çok yıla ait veriye gerek duyulduğundan; modelin daha pratik bir açıklayıcılığı olduğunu dile getirmiştir. Beneish modeliyle üç yıllık kamuya açık bilgiler kullanılarak, daha çok şirkete

ilişkin veri ile maliyeti düşürerek manipülasyon tespiti yapmak mümkün olmuştur (Fındık ve Öztürk, 2016: 489).

Beneish modelinde, 1982-1992 yılları arasında SEC tarafından yapılan denetimler sonucunda finansal bilgi manipülasyonu yaptığı açıklanan şirketler manipülatör olarak ele alınmıştır. Bu şirketlerle aynı sektörde yer alan ancak SEC'in manipülatör şirketler listesinde yer almadığı için manipülasyon yapmadığı varsayılan 2332 şirket ise kontrol grubu olarak modelde yer almıştır (Yörük ve Doğan, 2009).

Beneish modelinin genel denklemi aşağıdaki gibidir (Beneish, 1999);

$$M_i = \beta X_i + \varepsilon_i$$

Modelde yer alan,

M_i = Bağımlı değişkeni (manipülatör şirketler için 1, kontrol şirketleri için 0),

X_i = Açıklayıcı değişkenlerin oluşturduğu matrisi

ε_i = Hata terimini

ifade etmektedir.

Tablo 6. Beneish'in Modellerinde Yer Alan Bağımsız Değişkenler

Beneish 1997	Beneish 1999
1. Ticari alacaklar endeksi,	1. Ticari alacaklar endeksi,
2. Brüt kâr marjı endeksi,	2. Brüt Kâr Marjı endeksi,
3. Aktif kalitesi endeksi,	3. Aktif kalitesi endeksi,
4. Amortisman endeksi,	4. Satışlardaki yıllık değişim (büyüme) endeksi,
5. Pazarlama, Satış, Dağıtım ve Genel Yönetim Giderleri endeksi,	5. Amortisman endeksi,
6. Toplam Tahakkukların Toplam Varlıklara Oranı,	6. Pazarlama, Satış, Dağıtım ve Genel Yönetim Giderleri endeksi,
7. Satışlardaki yıllık değişim,	7. Borçlanma yapısındaki yıllık değişim
8. Hisse senetleri fiyatlarındaki yıllık değişim	8. Toplam Tahakkukların Toplam Varlıklara oranı

Kaynak: (Küçüksözen, 2004: 23)

Modelde yer alan 8 bağımsız değişkenin hesaplanma yöntemi ve modeldeki fonksiyonlarını şu şekilde açıklamak mümkündür:

Ticari Alacaklar Endeksi (DSRI):

$$DSRI = \frac{\frac{Ticari\ Alacaklar_t}{Brüt\ Satışlar_t}}{\frac{Ticari\ Alacaklar_{t-1}}{Brüt\ Satışlar_{t-1}}}$$

Endeks, satışları ele alarak izleyen iki yıla göre şirketin ticari alacaklarında meydana gelen değişimi ortaya koymaktadır. Şirketin kredili satış politikalarında önemli

ölçüde değişiklik olmadıkça, endeksin doğrusal bir trend takip etmesi beklenmektedir. Bu endekste gözlenecek yukarı doğru ivmelenme, şirket gelirlerinde ve doğal olarak kârlılığında yapılan finansal bilgi manipülasyonunun bir göstergesi kabul edilmektedir (Küçüksözen, 2005: 153).

Brüt Kâr Marjı Endeksi(GMI):

$$GMI = \frac{\frac{Brüt\ Satışlar_t - SMM_t}{Brüt\ Satışlar_t}}{\frac{Brüt\ Satışlar_{t-1} - SMM_{t-1}}{Brüt\ Satışlar_{t-1}}}$$

Endeksin 1’den küçük olması halinde şirketin brüt kâr marjında yaşanan bir kötüye gidiş söz konusudur. Bu durum izleyen dönem tahminlerinde olumsuz bir yaklaşıma neden olmaktadır. Bu durumda olan bir şirket, brüt kâr marjını düzeltebilmek için satış gelirlerinde artış olduğuna ya da satış maliyetlerinde azalış olduğuna yönelik bir izlenim yaratmaya yönelik finansal bilgi manipülasyonu yapabilir (Küçüksözen, 2005: 154).

Aktif Kalitesi Endeksi(AQI):

$$AQI = \frac{\frac{1-Dönen\ Varlıklar_t + Maddi\ Duran\ Varlıklar_t}{Toplam\ Varlıklar_t}}{\frac{1-Dönen\ Varlıklar_{t-1} + Maddi\ Duran\ Varlıklar_{t-1}}{Toplam\ Varlıklar_{t-1}}}$$

Endeks, toplam varlıklardan dönen varlıklar ile maddi duran varlıklar çıkarıldıktan sonra duran varlıklarda bir önceki yıla göre ortaya çıkan değişimi göstermektedir. Endeks 1’in üzerinde ise şirketin giderlerini kapsamlı gelir tablosunda yer vermek yerine aktifleştirmesi yoluyla finansal bilgi manipülasyonu yaptığını söylemek mümkündür. Dolayısıyla aktif kalitesi endeksiyle finansal bilgi manipülasyonu ihtimali arasında doğrusal bir ilişki söz konusudur (Küçüksözen, 2005: 154).

Satışlardaki Büyüme Endeksi(SGI):

$$SGI = \frac{Brüt\ Satışlar_t}{Brüt\ Satışlar_{t-1}}$$

Satışlardaki büyüme, tek başına finansal bilgi manipülasyonu yapıldığının bir göstergesi olmamakla birlikte finans profesyonellerince büyüyen şirketlerin finansal bilgi manipülasyonuna daha yatkın olduğu düşünülmektedir. Bu duruma sebep olarak ise borç öz kaynak yapılarının ve kaynak ihtiyacının yöneticiler üzerinde satışları arttırmak yönünde büyük bir baskı oluşturması görülmektedir. Büyümedeki yavaşlamaya bağlı olarak hisse senedi fiyatlarının düşmesi halinde ise manipülasyon baskısı artmaktadır (Küçüksözen, 2005: 154).

Amortisman Giderleri Endeksi(DEPI):

$$DEPI = \frac{\frac{Amortisman\ Giderleri_t}{Amortisman\ Giderleri_t + Maddi\ Duran\ Varlıklar_t}}{\frac{Amortisman\ Giderleri_{t-1}}{Amortisman\ Giderleri_{t-1} + Maddi\ Duran\ Varlıklar_{t-1}}}$$

Endeksin 1’den küçük olması, şirketin amortisman giderlerini azaltarak kârını olduğundan yüksek göstermeye yöneldiğinin bir göstergesidir. Bu nedenle amortisman endeksi ile finansal bilgi manipülasyonu ihtimali arasında bir ilişki olduğu varsayılmaktadır (Küçüksözen, 2005: 154). Amortisman giderleri, finansal durum tablosu ve kapsamlı gelir tablosunda yer almayan bir kalem olduğundan, bahsi geçen tablolarda yer alan “*Birikmiş Amortismanlar*” kaleminin iki yıllık farklılığı dikkate alınır.

Pazarlama, Satış ve Dağıtım ve Genel Yönetim Giderleri Endeksi(SGAI):

$$SGAI = \frac{\frac{PSDG_t + GYG_t}{Brüt\ Satışlar_t}}{\frac{PSDG_{t-1} + GYG_{t-1}}{Brüt\ Satışlar_{t-1}}}$$

Satışlara göre bu giderlerde oluşacak bir orantısızlık, şirketin geleceğine yönelik bir kötüye gidiş olarak görülmektedir. Bu nedenle bu endekste gözlenecek aşağı yönlü hareket finansal bilgi manipülasyonu ile ilişkilendirilmektedir.

Borçlanma Yapısındaki Değişim Endeksi(LVGI):

$$LVGI = \frac{\frac{UVB_t + KVB_t}{\text{Toplam Varlıklar}_t}}{\frac{UVB_{t-1} + KVB_{t-1}}{\text{Toplam Varlıklar}_{t-1}}}$$

Endeksin 1’den büyük olması halinde şirketin borçluluk oranının arttığını söylemek mümkündür. Dolayısıyla borçlanma koşullarını yerine getirememe ihtimalinden kaçınabilmek için yapılacak finansal bilgi manipülasyonunu ortaya koymak amacıyla modelde bu endekse yer verilmektedir (Küçüksözen, 2005: 155).

Toplam Tahakkukların Toplam Varlıklara Oranı(TATA):

Sürdürülen faaliyetler vergi öncesi karı – İşletme faaliyetlerinden nakit akışı

Toplam varlıklar

Şirket yönetiminin tahakkuklar vasıtasıyla gelir ya da gider üzerinde değişiklik yapmak yoluyla finansal bilgi manipülasyonu yoluna başvurup başvurmadığını açıklayıcı bir endekstir. Bu endeksin hesaplanmasında Beneish (2013) çalışmasında tekrar ifade edilen formül kullanılmıştır. Bu endeksin yüksekliği finansal bilgi manipülasyonu yapılmış olma ihtimalini arttırmaktadır (Küçüksözen, 2005: 156).

“Beneish modelinde manipülatör ve kontrol şirketlerinin yukarıda belirtilen bağımsız değişkenler şeklindeki verilerini probit analize tabi tutarak aşağıda belirtilen formüle ulaşmıştır.

$$M1 = -4,840 - (0,920 * DSRI) + (0,528 * GMI) + (0,404 * EQI) + (0,892 * SGI) + (0,115 * DEPI) - (-0,172 * SGAI) + (4,679 * TATA) + (-0,327 * LVGI)''$$

Bu denklemin sonucunda bulunan Mi değerinin normal dağılım fonksiyonuna göre maniplasyon olasılığının;

- %2,94'den daha düşük olması halinde o Şirketin finansal bilgi maniplasyonuna başvurduğuna dair bir bulgunun olmadığı,
- %2,94 ile %5,99 aralığında olması halinde, o Şirketin finansal bilgi maniplasyonu yapma olasılığını bulunduğu,
- %5,99 ile %11,32 aralığında olması halinde o Şirketin finansal bilgi maniplasyonu yapmış olma olasılığı hakkında ciddi bulgular olduğu,
- %11,32'den yüksek olması halinde, o Şirketin finansal bilgi maniplasyonu yaptığına dair cok önemli bulgular olduğu değerlendirmesi yapılmaktadır.

3.2.2. Spathis Modeli

Spathis, 2002 yılında gerçekleştirdiği çalışmasında Beneish'in probit analizi ile gerçekleştirdiği analizinde kullandığı endekslerden farklı olarak finansal oranlara yer vermiştir. Spathis, finansal bilgi maniplasyonunu tespit etmek amacıyla analizini gerçekleştirirken probit yerine lojistik regresyon analizini kullanmıştır. Spathis tarafından aşağıdaki denkleme göre oluşturulan model, finansal bilgi manipülatörü Şirketlerle kontrol Şirketlerini birtakım bağımsız değişkenler yardımıyla lojistik regresyon analizine tabi tutmaktadır. Modelin denklemini aşağıda görülmektedir.

$$E(y) = \frac{\exp(b_0 + b_1x_1 + b_2x_2 + \dots + b_nx_n)}{1 + \exp(b_0 + b_1x_1 + b_2x_2 + \dots + b_nx_n)}$$

Denkleimde; bağımlı değişken E(y)'ye finansal bilgi maniplasyonu yapmış Şirketler için 1, kontrol Şirketleri için 0 değeri verilmiş olup, b_0 kesişim değerini, b_1, b_2, \dots, b_n bağımsız değişkenlerin katsayılarını, X_1, X_2, \dots, X_n ise aşağıdaki bağımsız değişkenleri göstermektedir.

$$\begin{aligned} \text{FFS} = & b_0 + b_1(\text{D/E}) + b_2(\text{Sales/TA}) + b_3(\text{NP/Sales}) + b_4(\text{Rec/Sales}) + \\ & b_5(\text{NP/TA}) + b_6(\text{WC/TA}) + b_7(\text{GP/TA}) + b_8(\text{INV/Sales}) + b_9(\text{TD/TA}) + \\ & b_{10}(\text{FE/GE}) + b_{11}(\text{Taxes/Sales}) + b_{12} (\text{Altman Z-score}) \end{aligned}$$

Modelde yer alan bağımsız değişkenlerin açıklaması ise şu şekildedir (Küçükkocaoğlu, Küçüksözen, 2004: 8).

- Borç / Özsermaye (D/E),
- Satışlar / Toplam Aktifler (Sales/TA),
- Net Kar / Satışlar (NP/Sales),
- Ticari alacaklar / satışlar (Rec/Sales),
- Net Kar / Aktif (NP/TA),
- Çalışma sermayesi / toplam aktif (WC/TA),
- Brüt kâr / toplam aktif (GP/TA),
- Stoklar / satışlar (INV/Sales),
- Toplam borçlar / toplam aktifler (TD/TA),
- Toplam finansman giderleri / toplam faaliyet giderleri (FE/GE),
- Ödenecek vergi ve diğer yasal yükümlülükler / toplam satışlar (Taxes/Sales) ve
- Finansal risk skoru'nu (Altman Z-score), göstermektedir.

3.3. Finansal Bilgi Manipülasyonu İle İlgili Yapılmış Çalışmalar

Çalışmanın bu bölümünde finansal bilgi manipülasyonu ve tespitine yönelik yapılmış çalışmalar özetlenmiştir. Oluşturulan tablolara ilişkin açıklamalar verilerek, daha önce yapılan çalışmalardaki tespitlere yer verilmiştir.

Tablo 7. Finansal Bilgi Manipülasyonu ile İlgili Yapılmış Çalışmalar – 1

No	Yazar	Yıl	Ülke	Veri Seti	Yöntem	Değişkenler	Bulgular
1	Beneish, M.D.	1997	ABD	SEC 1987-1993	Probit Analiz	Bağımlı Değişken: 2053 (1=64, 0=1989) Bağımsız Değişken: 12	Ticari Alacaklar Endeksi Toplam Tahakkukların Toplam Varlıklara Oranı Borsa Performansı Pozitif Tahakkuklar Nakit Satışlar Borç/Özkaynak_
2	Fanning, K.M. ve Cogger, K.O.	1998	ABD	SEC	Diskriminant Analizi Lojistik Regresyon Yapay Sinir Ağları	Bağımlı Değişken: 204 (1=102,0=102) Bağımsız Değişken: 62	Altı Büyük Denetim Şirketi Dış Yönetim Yüzdesi Son Üç Yılda CFO Değişikliğinin olması LIFO yönteminin kullanılması Borç/Özkaynak Satışlar/Toplam Varlık Alacakların geçen yıla göre %1,10 artmış olması Brüt kâr marjının geçen yıla göre %1,10 artmış olması Net Maddi Duran Varlıklar/Toplam Varlıklar
3	Beneish, M.D.	1999	ABD	AAER 1982-1992	Probit Analiz	Bağımlı Değişken: 2406 (1=74, 0=2332) Bağımsız Değişken: 8	Ticari Alacaklar Endeksi Brüt Kâr Marjı Endeksi Aktif Kârlılık Endeksi Satışların Büyümesi Endeksi Toplam Tahakkukların Toplam Varlıklara Oranı
4	Spathis, C.T.	2002	YUNANİSTAN	ASE 2000	Lojistik Regresyon	Bağımlı Değişken: 76 (1=38, 0=38) Bağımsız Değişken: 10	Stoklar/Satışlar Net Kâr/Toplam Varlık Çalışma Sermayesi/Toplam Varlık Toplam Borç/Toplam Varlık Z Score

Beneish, 1997 yılında ABD’de, SEC’in 1987-1993 verilerini kullanarak 2053 işletme üzerinde probit analiz yöntemiyle araştırmasını gerçekleştirmiştir. Toplam 2053 işletmenin 64’ünde muhasebe manipülasyonu olma ihtimali ortaya çıkmıştır. 12 bağımsız değişken yardımıyla gerçekleştirilen çalışmada manipülasyon yapmaya neden olabilecek ölçüler Ticari alacaklar endeksi, toplam tahakkukların toplam varlıklara oranı, borsa performansı, pozitif tahakkuklar, nakit satışlar ve borç / özkaynak olarak belirlenmiştir (Beneish, 1999).

Fannign ve Cogger, 1998 yılında ABD’de, SEC verilerini kullanarak 204 işletme üzerinde diskriminant analizi ve yapay sinir ağları analizi yöntemiyle araştırmasını gerçekleştirmiştir. Toplam 204 işletmenin 102’sinde muhasebe manipülasyonu olma ihtimali ortaya çıkmıştır. 62 bağımsız değişken yardımıyla gerçekleştirilen çalışmada manipülasyon yapmaya neden olabilecek ölçüler dış Yönetim Yüzdesi, Son Üç Yılda CFO Değişikliğinin olması, LIFO yönteminin kullanılması, Borç/Özkaynak oranı, Satışlar/Toplam Varlık oranı, alacakların geçen yıla göre %1,10 artmış olması, Brüt kâr marjının geçen yıla göre %1,10 artmış olması ve net Maddi Duran Varlıklar/Toplam Varlıklar oranı olarak belirlenmiştir (Fanning ve Cogger, 1998).

Enron skandalından sonra Beneish modeli, firmalarda manipülasyonun öngörülmesinde uygulanabilirliği ve doğruluğu ile ilgili daha fazla kabul görmeye başlamıştır. Brewer, eğer kullanıldıysa Beneish modelinin Enron’u 1998’in başlarında sorunlu olarak işaretleyebileceğini belirtmiştir. Benzer şekilde, Beneish ve arkadaşları, Beneish modelinin muhasebe dolandırıcılığını tespit etmede eşit derecede etkili olduğunu göstermiştir. Modelin, tahakkukları devam etmesi daha muhtemel firmaları ayırma kabiliyetine sahip olduğunu ve tahakkuklarının geriye doğru dönme ihtimalinin daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Bu modeli, 1998-2002 arasında gerçekleşen finansal olmayan firmalarla ilgili olarak bilinen 17 sahte davada test ederek, bunların 12’sinin model tarafından işaretlendiğini tespit etmişlerdir (Ahmet ve Naima, 2016: 64).

Beneish 1999 yılında ABD’de gerçekleştirdiği çalışmasında veri seti olarak 1982-1992 yılları arasındaki muhasebe ve denetim uygulama sonuçları yayınlarını kullanmıştır.

Toplam 2406 işletmenin 74'ünde muhasebe manipülasyonu olma ihtimali ortaya çıkmıştır. 8 bağımsız değişken yardımıyla gerçekleştirilen araştırmada manipülasyon yapmaya neden olabilecek ölçüler Ticari Alacaklar Endeksi, Brüt Kâr Marjı Endeksi, Aktif Kârlılık Endeksi, Satışların Büyümesi Endeksi ve Toplam Tahakkukların Toplam Varlıklara Oranı olarak belirlenmiştir (Beneish, 1999).

Spathis 2002 yılında Yunanistan'da Atina Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören toplam 76 işletme üzerinde araştırmasını gerçekleştirmiştir. Toplam 76 işletmenin 38'inde muhasebe manipülasyonu olma ihtimali ortaya çıkmıştır. 10 bağımsız değişken yardımıyla gerçekleştirilen araştırmada manipülasyon yapmaya neden olabilecek ölçüler Stoklar/Satışlar, Net Kâr/Toplam Varlık, Çalışma Sermayesi/Toplam Varlık, Toplam Borç/Toplam Varlık ve Z Score olarak belirlenmiştir (Spathis, 2002).

Carcello ve Nagy, 2004 yılında ABD'de gerçekleştirdiği ve veri seti olarak 1990-2001 yılları arasındaki muhasebe ve denetim uygulama sonuçları yayınlarını kullandığı çalışmada lojistik regresyon yöntemi ile toplam 208 işletme üzerinde araştırmasını gerçekleştirmiştir. Toplam 208 işletmenin 104'ünde muhasebe manipülasyonu olma ihtimali ortaya çıkmıştır. 10 bağımsız değişken yardımıyla gerçekleştirilen araştırmada manipülasyon yapmaya neden olabilecek ölçüler Denetçinin Görev Süresi ve Firmanın Borsada İşlem Gördüğü Süre olarak belirlenmiştir (Carcello ve Nagy, 2004).

Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2005 yılında Türkiye'de, veri seti olarak 1992-2002 yılları arasında İMKB'de işlem gören 126 şirket üzerinde probit analizi yöntemiyle ve 9 bağımsız değişken yardımıyla incelemesini gerçekleştirmiştir. Toplam 126 işletmenin 27'sinde muhasebe manipülasyonu olma ihtimali ortaya çıkmıştır. Manipülasyon yapmaya neden olabilecek ölçüler Ticari Alacaklar Endeksi, Brüt Kâr Marjı Endeksi, Amortisman Endeksi, Finansman Giderleri/Satışlar, Aktif Kârlılık Endeksi, Stoklar/Satışlar olarak belirlenmiştir (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2005).

Tablo 8. Finansal Bilgi Manipülasyonu ile İlgili Yapılmış Çalışmalar - 2

No	Yazar	Yıl	Ülke	Veri Seti	Yöntem	Değişkenler	Bulgular
5	Carcello, J.V. ve Nagy, A.L.	2004	ABD	AAER 1990-2001	Lojistik Regresyon	Bağımlı Değişken: 208 (1=104,0=104) Bağımsız Değişken: 10	Denetçinin Görev Süresi Firmanın Borsada İşlem Gördüğü Süre Altı Büyük Denetim Şirketi_
6	Küçüksözen, C. ve Küçükkocaoğlu, G.	2005	TÜRKİYE	İMKB 1992-2002	Probit Analiz	Bağımlı Değişken: 126 (1=27,0=99) Bağımsız Değişken: 9	Ticari Alacaklar Endeksi Brüt Kâr Marjı Endeksi Amortisman Endeksi Finansman Giderleri/Satışlar Aktif Kârlılık Endeksi Stoklar/Satışlar_
7	Kirkos, E. vd.	2007	YUNANİSTAN	ASE 2000	Bayes Ağlan Karar Ağacı Yapay Sinir Ağları	Bağımlı Değişken: 76 (1=38,0=38) Bağımsız Değişken: 10	Z Score Net Kâr/Toplam Varlık Borç/Özkaynak Satışlar/Toplam Varlık Çalışma Sermayesi/Toplam Varlık_
8	Liou, F.M.	2008	TAYVAN	TSE 2003-2004	Lojistik Regresyon Yapay Sinir Ağları Karar Ağacı	Bağımlı Değişken: 3030 (1=1515,0=1515) Bağımsız Değişken: 52	Çalışma Sermayesi/Satışlar Nakit ve Nakit Benzerleri/KVYK Dönen Varlıklar/KVYK Alacaklar/Toplama Varlık Özkaynak/Toplam Varlık Net Kâr/Toplam Varlık Faiz ve Vergi Öncesi Kâr/Finansman Giderleri Brüt Kâr Marjındaki Değişim Alacaklardaki Değişim Stok Devir Hızı

Kirkos vd., 2007 yılında Yunanistan'da veri seti olarak Atina Borsası'nda işlem gören toplam 76 işletme üzerinde yapay sinir ağları yöntemi ile 10 bağımsız değişken kullanarak incelemesini gerçekleştirmiştir. Toplam 76 işletmenin 38'inde muhasebe manipülasyonu ihtimali ortaya çıkmıştır. Manipülasyon yapmaya neden olabilecek ölçüler Z Score, Net Kâr/Toplam Varlık, Borç/Özkaynak, Satışlar/Toplam Varlık, Çalışma Sermayesi/Toplam Varlık olarak belirlenmiştir (Kirkos vd., 2007).

Liou, 2008 yılında Tayvan'da, veri seti olarak 2003-2004 yıllarında Tayvan Borsası'nda işlem gören toplam 3030 şirket üzerinde 52 bağımsız değişken kullanarak lojistik regresyon yapay sinir ağları karar ağacı kullanarak incelemesini gerçekleştirmiştir.

Toplam 3030 işletmenin 1515'inde muhasebe manipülasyonu ihtimali ortaya çıkmıştır. Manipülasyon yapmaya neden olabilecek ölçüler Çalışma Sermayesi/Satışlar, Nakit ve Nakit Benzerleri/KVYK, Dönen Varlıklar/KVYK, Alacaklar/Toplama Varlık, Özkaynak/Toplam Varlık, Net Kâr/Toplam Varlık, Faiz ve Vergi Öncesi Kâr/Finansman Giderleri, Brüt Kâr Marjındaki Değişim, Alacaklardaki Değişim, Stok Devir Hızı olarak belirlenmiştir (Liou, 2008).

Ata ve Seyrek, 2009 yılında veri seti olarak İMKB'de işlem gören toplam 100 şirket üzerinde 24 bağımsız değişken ile yapay sinir ağları karar ağacı analizi yöntemi ile incelemesini gerçekleştirmiştir. Toplam 100 işletmenin 50'sinde muhasebe manipülasyonu ihtimali ortaya çıkmıştır. Manipülasyon yapmaya neden olabilecek ölçüler Toplam Borç/Toplam Varlık, Net Kâr/Satışlar, Stoklar/Toplam Varlık, Brüt Kâr/Toplam Varlık, Cari Oran, Faaliyet Kârı/Satışlar, Satışların Maliyeti/Faaliyet Giderleri, Net Kâr/Toplam Varlık olarak belirlenmiştir (Ata ve Seyrek, 2009).

Suyanto, 2009 yılında ABD'de SEC'in 2001-2006 verilerini kullanarak, toplam 143 şirket üzerinde 30 bağımsız değişken yardımıyla lojistik regresyon analizi yöntemiyle incelemesini gerçekleştirmiştir. Toplam 143 işletmenin 55'inde muhasebe manipülasyonu ihtimali ortaya çıkmıştır. Manipülasyon yapmaya neden olabilecek ölçüler Stoklar/Toplam Varlık ve İlişkili Taraf İşlemlerinin Olması olarak belirlenmiştir (Suyanto, 2009).

Nor, 2010 yılında Malezya'da IRBM 2004 verilerini kullanarak 396 şirket üzerinde 9 bağımsız değişken yardımıyla ve probit regresyon analizi ile incelemesini gerçekleştirmiştir. Manipülasyon yapmaya neden olabilecek ölçü satışların doğal logaritması olarak belirlenmiştir (Nor, 2010).

Perols ve Loguee, 2011 yılında ABD'de 1999-2005 yılları arasındaki muhasebe ve düzenleme uygulamaları verilerini kullanarak toplam 108 şirket üzerinde lojistik regresyon analizi yöntemiyle incelemesini gerçekleştirmiştir. Toplam 108 işletmeni 54'ünde muhasebe manipülasyonu ihtimali ortaya çıkmıştır. Manipülasyon yapmaya neden

olabilecek ölçüler Alacaklardaki Büyüme, Satışlardaki Büyüme, Net Kâr/Toplam Varlık olarak belirlenmiştir (Perols ve Loguee, 2011).

Tablo 9. Finansal Bilgi Manipülasyonu ile İlgili Yapılmış Çalışmalar - 3

No	Yazar	Yıl	Ülke	Veri Seti	Yöntem	Değişkenler	Bulgular
9	Ata,HA ve Seyrek, İ.H.	2009	TÜRKİYE	İMKB 2005	Karar Ağacı Yapay Sinir Ağları	Bağımlı Değişken: 100 (1=50,0=50) Bağımsız Değişken: 24	Toplam Borç/Toplam Varlık Net Kâr/Satışlar Stoklar/Toplam Varlık Brüt Kâr/Toplam Varlık Cari Oran Faaliyet Kârı/Satışlar Satışların Maliyeti/Faaliyet Giderleri Net Kâr/Toplam Varlık_
10	Suyanto, S.	2009	ABD	SEC 2001-2006	Lojistik Regresyon	Bağımlı Değişken: 143 (1=55,0=88) Bağımsız Değişken: 30	Stoklar/Toplam Varlık İlişkili Taraf İşlemlerinin Olması Dört Büyük Denetim Şirketi_
11	Nor, J.M. vd.	2010	MALEZYA	IRBM 2004	Tobit Regresyon	Bağımlı Değişken: 396 Bağımsız Değişken: 9	Satışların Doğal Logaritması Dört Büyük Denetim Şirketi_
12	Perols, J.L ve Lougee, B.A.	2011	ABD	AAER 1999-2005	Lojistik Regresyon	Bağımlı Değişken: 108 (1=54, 0=54) Bağımsız Değişken: 13	Alacaklardaki Büyüme Satışlardaki Büyüme Net Kâr/Toplam Varlık_
13	Terzi, S.	2012	TÜRKİYE	İMKB 2009-2011	Genetik Algoritma Yapay Sinir Ağları Karar Ağacı Lojistik Regresyon	Bağımlı Değişken: 492 (1=63,0=429) Bağımsız Değişken: 40	Stoklar/Toplam Aktif FVÖK/Finansman Gideri Brüt Kâr/Toplam Aktif Likidite Nakit ve Nakit Benzerleri/Toplam Aktif KVYK/Toplam Aktif Alacak Devir Hızı Toplam Borç/Özkaynak_

Terzi, 2012 yılında Türkiye’de İMKB 2009-2011 verilerini kullanarak toplam 492 şirket üzerinde 40 bağımsız değişken yardımıyla yapay sinir ağları karar ağacı ve lojistik regresyon yöntemiyle incelemesini gerçekleştirmiştir. Toplam 492 şirketin 63’ünde muhasebe manipülasyonu ihtimali ortaya çıkmıştır. Manipülasyon yapmaya neden olabilecek ölçüler Alacaklardaki Büyüme, Satışlardaki Büyüme, Net Kâr/Toplam Varlık, Stoklar/Toplam Aktif, FVÖK/Finansman Gideri, Brüt Kâr/Toplam Aktif, Likidite, Nakit

ve Nakit Benzerleri/Toplam Aktif, KVYK/Toplam Aktif, Alacak Devir Hızı ve Toplam Borç/Özkaynak olarak belirlenmiştir (Terzi, 2012).

Gupta ve Gill, 2012 yılında ABD’de muhasebe ve denetim uygulamalarının 2007-2011 verilerini kullanarak toplam 114 şirket üzerinde 62 bağımsız değişken yardımıyla karar ağacı ve genetik algoritma yöntemiyle incelemesini gerçekleştirmiştir. Toplam 114 şirketin 29’unda muhasebe manipülasyonu ihtimali ortaya çıkmıştır. Manipülasyon yapmaya neden olabilecek ölçüler Net Kâr/Toplam Varlık, Toplam Varlık, Nakit ve Mevduat/Dönen Varlıklar, Sermaye ve Yedekler/Toplam Varlık, Stoklar/KVYK, İşletme Faaliyetlerinden Nakit Akışı/Toplam Varlıklar, Nakit ve Nakit Benzerleri/Toplam Varlıklar, Stoklar/Toplam Varlıklar ve Dağıtılmamış Kârlar/Toplam Varlıklar olarak belirlenmiştir (Gupta ve Gill, 2012).

Amara vd, 2013 yılında ABD’de SEC’in 2001-2009 verilerini kullanarak toplam 80 şirket üzerinde 5 bağımsız değişken yardımıyla lojistik regresyon yöntemiyle incelemesini gerçekleştirmiştir. Toplam 80 şirketin 40’ında muhasebe manipülasyonu ihtimali ortaya çıkmıştır. Manipülasyon yapmaya neden olabilecek ölçüler net satışlar / ticari alacaklar, Yabancı kaynak / öz kaynak ve Faaliyet kârı / net satışlar olarak belirlenmiştir (Amara vd., 2013).

Varıcı ve Er, 2013 yılında Türkiye’de, İMKB 100’de işlem gören 39 imalat işletmesi üzerinde lojistik regresyon analizi yöntemiyle araştırmasını gerçekleştirmiştir. Toplam 39 işletmenin 20’sinde muhasebe manipülasyonu olma ihtimali ortaya çıkmıştır. 11 bağımsız değişken yardımıyla gerçekleştirilen araştırmada manipülasyon yapmaya neden olabilecek firma performans ölçüleri aktif devir hızı, finansman oranı ve faaliyet kâr marjının etkili olabileceği ortaya çıkmıştır (Varıcı ve Er, 2013).

Huang vd, 2014 yılında Tayvan’da, TEJ verilerini kullanarak 116 işletme üzerinde diskriminant analizi yöntemiyle araştırmasını gerçekleştirmiştir. Toplam 116 işletmenin 58’inde muhasebe manipülasyonu olma ihtimali ortaya çıkmıştır. 25 bağımsız değişken

yardımla gerçekleştirilen araştırmada manipölasyon yapmaya neden olabilecek ölçüler net kâr / toplam varlık, cari oran, asit test oranı, toplam borç / toplam varlık, nakit akışı yeterlilik rasyosu, Z-Score ve Kurumsal yönetim uygulamaları olarak belirlenmiştir (Huang vd., 2014).

Tablo 10. Finansal Bilgi Manipölasyonu ile İlgili Yapılmış Çalışmalar - 4

No	Yazar	Yıl	Ülke	Veri Seti	Yöntem	Değişkenler	Bulgular
14	Gupta, R. ve Gill, N.S.	2012	ABD	AAER 2007- 2011	Karar Ağacı Bayes Sınıflandırma Genetik Algoritma	Bağımlı Değişken: 114 (1=29, 0=85) Bağımsız Değişken: 62	Net Kâr/Toplam Varlık Toplam Varlık Nakit ve Mevduat/Dönen Varlıklar Sermaye ve Yedekler/Toplam Varlık Stoklar/KVYK İşletme Faaliyetlerinden Nakit Akışı/Toplam Varlıklar Nakit ve Nakit Benzerleri/Toplam Varlıklar Stoklar/Toplam Varlıklar Dağıtılmamış Kârlar/Toplam Varlıklar
15	Amara, I. vd.	2013	ABD	SEC 2001- 2009	Lojistik Regresyon	Bağımlı Değişken: 80 (1=40, 0=40) Bağımsız Değişken: 5	Net Kâr/Toplam Varlık Dört Büyük Denetim Şirketi
16	Varıcı, İ. ve Er, B.	2013	TÜRKİYE	İMKB 2010	Lojistik Regresyon	Bağımlı Değişken: 39 (1=20, 0=19) Bağımsız Değişken: 11	Net Satışlar/Ticari Alacaklar Yabancı Kaynak/Özkaynak Faaliyet Kârı/Net Satışlar
17	Huang, S.Y. vd.	2014	TAYVAN	TEJ	Diskriminant Analizi	Bağımlı Değişken: 116 (1=58, 0=58) Bağımsız Değişken: 25	Net Kâr/Toplam Varlık Cari Oran Asit Test Oranı Toplam Borç/Toplam Varlık İşletme Faaliyetlerinden Nakit Akışı/KVYK Nakit Akışı Yeterlilik Rasyosu Z-Score Kurumsal Yönetim

AAER: Accounting and Auditing Enforcement Releases **ASE:** Athens Stock Exchange **IRBM:** Inland Revenue Board of Malaysia **İMKB:** İstanbul Menkul Kıymetler Borsası **SEC:** Securities and Exchange Commission **TEJ:** Taiwan Economic Journal **TSE:** Taiwan Stock Exchange

Yakın tarihli bir başka araştırmada, Paolone ve Magazzino (2014), endüstriyel sektördeki (tekstil, gıda, giyim, otomotiv ve metalürjik) İtalyan firmaları arasında kazanç manipölasyonu riskini incelemiştir. Beneish modelini firmalardaki kazanç manipölasyonunu test etmek için kullanan Paolone ve Magazzino, analiz edilen şirketlerin yarısının düşük gelir elde etme ihtimalinin düşük olduğunu göstermiştir (Ahmed ve Naima, 2016: 64).

BÖLÜM 4

TÜRKİYE'DE 2010-2014 YILLARI ARASINDA FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONUNU ARAŞTIRILMASI İLE İLGİLİ AMPİRİK ÇALIŞMA

4.1. Türkiye'de 2010-2014 Yılları arasında Finansal Bilgi Manipülasyonu Araştırması

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye'de finansal bilgi manipülasyonu uygulamasının ortaya çıkarılmasına yönelik ampirik çalışma yer almaktadır. Hisseleri Borsa İstanbul'da işlem gören halka açık şirketlerin bağımsız denetimden geçirilmiş finansal tabloları ele alınarak çalışmanın veri seti oluşturulmuştur. Oluşturulan veri seti Beneish regresyon modeline tabi tutularak ortaya çıkan manipülasyon endeksi değerlendirilmiştir.

4.1.1 Analiz Kapsamındaki Şirketler

Modelin oluşturulmasında 2010-2014 yıllarının seçilme nedeni, 2008 yılında yaşanan küresel krizin ardından 2009 yılında da daralma izlenmesidir. 2010 yılı itibariyle tüm Dünya'da ekonomik büyüme oranları yukarı doğru ivmelenmiştir. Türkiye 2010 ve 2011 yıllarında sırasıyla %9,2 ve %8,5 oranında büyüme kaydetmiştir¹. 2012 yılı verileri geçtiğimiz 10 yılda en iyi tabloları oluşturmuştur.

Finansal bilgi manipülasyonu uygulamasının ortaya koyulabilmesi için Borsa İstanbul'un 01.01.2010 ve 31.12.2014 tarihleri arasında yayınlanan haftalık bültenleri taranmıştır. Bültenlerin içerisinde finansal tablo, gelir tablosu, bilanço, bağımsız denetim raporu, aktifleştirme ve düzeltme gibi anahtar kelimeler aracılığı ile yapılan analizle manipülatör şirketler belirlenmiştir. Belirlenen şirketlerin içinde yer aldıkları sektörlerdeki diğer şirketler de kontrol şirketleri olarak analize dahil edilmiştir.

¹ <http://www.mfa.gov.tr/turk-ekonomisindeki-son-gelismeler.tr.mfa>

Çalışmada Borsa İstanbul'da hisseleri işlem gören 73 şirket SPK bültenlerinin incelenmesi ile örnek olarak tespit edilmiştir. Bu şirketler seçilirken, SPK'nın yayınladığı haftalık bültenler ve 2010-2014 yılları arasında finansal tablolarının bağımsız denetim raporlarındaki dipnotlar incelenmiştir. Bankalar, finans sektöründe faaliyet gösteren şirketler ve sigorta, reasürans şirketleri çalışma kapsamı dışında tutulmuştur.

Çalışma kapsamındaki 73 şirketin 2010-2014 yılları arasında yayınlanan gelir tabloları ve bilançoları analiz edilmiştir. Analizi yapılan şirketler gıda, kimya, petrol ve plastik, holding ve yatırım, madencilik, tekstil ve deri, turizm gibi sektörlerden karma olarak ele alınmıştır.

Çalışmanın yapıldığı tarih itibariyle hisseleri Borsa İstanbul'da işlem gören şirket sayısı 356'dır². Analizde bankalar, sigorta şirketleri, aracı kurumlar, yatırım ortaklığı ve diğer finansal kuruluşlar kapsam dışındadır.

2013 yılı modelin oluşturulmasında baz yıl olarak seçilmiştir. Çalışma kapsamındaki 73 şirketten, incelenen finansal tabloları dikkate alınarak 8'inin finansal bilgi manipülasyonu yaptığı tespit edilmiştir. Borsa İstanbul'da bu 8 şirket ile aynı sektörde işlem gören 65 şirket ise kontrol şirket olarak belirlenmiştir.

Çalışmamızda yer alan kontrol şirketlerinin ve manipülatör şirketlerin bir takım finansal tablo verileri ele alınarak bazı özellikleri değerlendirilmiştir. Analiz sonuçları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

²(http://borsanasiloyunanir.co/borsada-islem-goren-sirketler-listesi/#Son_3_Yilda_Borsada_Islem_Goren_Sirket_Sayisi)

Tablo 11. Manipülâtör ve Kontrol Şirketlerin Finansal Yapısına İlişkin Bazı Özellikler (2010-2014)

	Kontrol Şirketleri		Manipülâtör Şirketler	
	Ortalama	Ortanca	Ortalama	Ortanca
Toplam Varlıklar (toplam aktifler-TL)	1,455,054,648.10	484,203,090.00	100,490,688.45	94,803,219.00
İşletme Sermayesi/Toplam Varlıklar	.2354	.1461	.4332	.2145
Toplam Borç/Toplam Varlıklar	.4812	.4830	.5647	.5531
Satışlardaki Büyüme	-.0032	.1097	-5.9607	.0808

Tablodaki verileri şu şekilde yorumlamak mümkündür:

- ✓ Aktif büyüklüğü dikkate alındığında; manipülâtör şirketlerin kontrol şirketlerine göre daha küçük oldukları görülmektedir.
- ✓ Kontrol şirketlerinin işletme sermayelerinin aktiflerine oranı, manipülâtör şirketlerinkinden daha düşüktür. İşletme sermayesini olduğundan daha iyi göstermeye yönelik finansal bilgi manipülasyonu teknikleri kullandıkları şeklinde değerlendirilebilir.
- ✓ Manipülâtör şirketlerin, kontrol şirketlerine göre kaynak yapıları daha fazla oranda borç ağırlıklıdır.
- ✓ Satışlardaki büyümenin düşük olması ise; satışları düşük göstermek suretiyle karı düşük göstererek vergi matrahını düşük göstermek adına finansal bilgi manipülasyonu teknikleri kullandıkları şeklinde değerlendirilebilir.

Finansal bilgi manipülasyonuna başvurduğu halde tespit edilemeyen manipülâtör şirketler çalışmada Tip 1 hata olarak dikkate alınmış ve açıklanmıştır.

4.1.2. Uygulanan Model

Çalışmada finansal bilgi manipülasyonunun varlığını ortaya koymak amacı ile Beneish (1999) modeli kullanılmıştır. Bu amaçla model 2013 yılı verileri üzerinde manipülâtör ve kontrol şirketlerde uygulanmıştır. Model;

$$M_i = \beta_i X_i + \epsilon_i$$

Şeklinde olup;

M_i = Bağımlı değişkeni (manipülatör şirketler için 1, kontrol şirketleri için 0),

X_i = Açıklayıcı değişkenlerin oluşturduğu matrisi

β_i = Model çerçevesinde her bir bağımsız değişken için bulunan katsayıyı ve

ϵ_i = Hata terimini

ifade etmektedir.

Bu model ile; 2013 yılındaki 73 şirketin (manipülatör ve kontrol şirketleri) aşağıda açıklanan bağımsız değişkenlerine probit analizi yapılmıştır. Kontrol şirketlerine 0 verilirken, manipülatör şirketlere 1 değeri verilmiştir. Bu şekilde, denklemin içinde yer alan bağımsız değişkenler için her birine katsayı ile hata terimi hesaplaması yapılmıştır.

4.1.3 Çalışmada Yeralan Bağımsız Değişkenler

Çalışmada; modelde yer alan bağımsız değişkenler; Beneish modelinde (1999) açıklayıcılığı bulunan bağımsız değişkenler ile Küçüksözen'in 2005 yılında eklediği "stokların satışlara oranı (SSE)" ve "finansman giderlerinin satışlara oranı (FSE)" bağımsız değişkenleri yer almaktadır. Küçüksözen 2005 yılındaki çalışmasında yüksek enflasyon dönemi nedeniyle "satışlardaki büyüme endeksini" göz ardı etmiştir. Çalışmamızda dönem itibariyle benzer bir durum olmadığından "satışlardaki büyüme endeksi (SGI)" bağımsız değişken olarak modelde yer almaktadır.

Diğer taraftan; probit analizinde yer alan değişkenlerden, "pazarlama, satış, dağıtım ve genel yönetim giderleri endeksi (SGAI)" ile "satışlardaki büyüme endeksi (SGI)" arasındaki korelasyona bakıldığında pozitif yönde mükemmel bir ilişki görülmektedir. Bu nedenle modelde bağımsız değişken olarak sadece "satışlardaki büyüme endeksi (SGI)" kullanılmıştır.

Modelde yer alan bağımsız değişkenler aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

- ✓ Ticari alacaklar endeksi (DSRI)
- ✓ Brüt kar marjı endeksi (GMI)
- ✓ Aktif kalitesi endeksi (AQI)
- ✓ Satışlardaki büyüme endeksi (SGI)
- ✓ Amortisman giderleri endeksi (DEPI)
- ✓ Borçlanma yapısındaki değişim endeksi (LVGI)
- ✓ Toplam tahakkukların toplam varlıklara oranı (TATA)
- ✓ Stokların satışlara oranı (SSE)
- ✓ Finansman giderlerinin satışlara oranı (FSE)

Ampirik çalışmada yer alan 9 bağımsız değişkene ait açıklamalar, nasıl hesaplandıkları ve modele katkıları aşağıda açıklanmıştır.

Ticari alacaklar endeksi (DSRI) =

$$\frac{\text{Ticari Alacaklar}_t / \text{Brüt Satışlar}_t}{\text{Ticari Alacaklar}_{t-1} / \text{Brüt Satışlar}_{t-1}}$$

Formülü ile bulunur. Burada satışlara göre ticari alacaklarda önceki yıla göre gerçekleşen değişim görülmektedir. Şirketlerin kredili satış politikalarında meydana gelebilecek önemli bir değişiklik, bu endeksin doğrusal yapısını etkileyebilir. Bu endekste gözlenen önemli bir artış; şirket hasılatından karının artırılması adına konsinye satışların ticari alacak ve satışlar olarak muhasebeleştirilmesi; şirketin bünyesinde bulunan diğer şirketlerin cari hesapları üzerinden ticari alacak yaratarak gerçekleştirilebilecek finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarının bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir (Küçüksözen; 2005: 168).

Brüt kar marjı endeksi (GMI) =

$$\frac{\frac{Brüt\ Satışlar_t - SMM_t}{Brüt\ Satışlar_t}}{\frac{Brüt\ Satışlar_{t-1} - SMM_{t-1}}{Brüt\ Satışlar_{t-1}}}$$

Formülü ile bulunur. Endeksin 1'den büyük olması halinde şirketin gelecek dönemlerdeki beklentilerinde bir negatiflik söz konusu olabilir.

“Bu durumda olan şirketlerin brüt kar marjını düzeltmek üzere, satış gelirlerinde artış ya da satış maliyetlerinde azalış izlenimi (ya da her ikisini birden) yaratmak amacıyla finansal bilgi manipülasyonuna başvurabilecekleri kabul edilmektedir (Küçüksözen; 2005: 169).”

Aktif kalitesi endeksi (AQI) =

$$\frac{(1 - Dönen\ Varlıklar_t + Maddi\ Duran\ Varlıklar_t) / Toplam\ Varlıklar_t}{(1 - Dönen\ Varlıklar_{t-1} + Maddi\ Duran\ Varlıklar_{t-1}) / Toplam\ Varlıklar_{t-1}}$$

formülü ile bulunur. Toplam varlıklardan dönen ve maddi duran varlıkları çıkardıktan sonra; kalan varlık unsurlarının toplam varlıklara oranındaki değişimi göstermektedir. Endeksin 1'den büyük olduğu durum; giderlerin gelir tablosuna yazılmayıp aktifleştirildiğine ve bu yol ile finansal bilgi manipülasyonu yapıldığına dair bir göstergedir.

Amortisman giderleri endeksi (DEPI) =

$$\frac{\frac{Amortisman\ Giderleri_t}{Amortisman\ Giderleri_t + Maddi\ Duran\ Varlıklar_t}}{\frac{Amortisman\ Giderleri_{t-1}}{Amortisman\ Giderleri_{t-1} + Maddi\ Duran\ Varlıklar_{t-1}}}$$

formülü ile bulunur.

“Bu oranın 1’den büyük olması şirketin karı yüksek göstermek üzere amortisman giderlerini (maddi duran varlıkların kullanım ömrüne ilişkin tahmini süreyi daha uzun olarak kayıtlara yansıtmak ya da amortisman metodunu gideri azaltacak şekilde değiştirmek suretiyle) azaltmış olabileceğine işaret etmektedir (Küçüksözen;2005: 170).”

Analizde yer alan şirketler, reel sektörde faaliyet gösteren imalat şirketleri olduklarından amortisman kaleminde kısa süreli değişiklik pek söz konusu değildir. Bu durumda; bu endekste olabilecek önemli değişiklikler, amortisman giderleri üzerinden finansal bilgi manipülasyonu yapıldığına dair önemli ipuçları vermektedir.

Satışlardaki büyüme endeksi (SGI) =

$$\frac{\text{Brüt Satışlar}_t}{\text{Brüt Satışlar}_{t-1}}$$

formülü ile bulunur. Bu endeks tek başına bir gösterge olmamakla birlikte; şirketlerin büyüme dönemlerinde finansal bilgi manipülasyonuna başvurma oranında bir artış söz konusudur. Büyüme trendinin korunması için satışlarda yükselen hedefler manipülasyona başvurma eğilimi ile pozitif yönlü hareket eder.

Borçlanma yapısındaki değişim endeksi (LVGI) =

$$\frac{(\text{Uzun Vadeli Borçlar}_t + \text{Kısa Vadeli Borçlar}_t) / \text{Toplam Varlıklar}_t}{(\text{Uzun Vadeli Borçlar}_{t-1} + \text{Kısa Vadeli Borçlar}_{t-1}) / \text{Toplam Varlıklar}_{t-1}}$$

formülü ile bulunur. Şirketlerin borçlanma düzeyi arttığı takdirde endeks 1’den daha büyük çıkmaktadır. Modelde bu değişkenin yer almasının nedeni borçlanma koşullarını yerine getirmek için finansal bilgi manipülasyonuna başvurulma olasılığıdır. Türkiye’de özellikle kısa vadeli banka kredilerinin daha düşük gösterilmesi amacıyla, bu

hesap tutarı alıcılar ya da gider hesapları ile birbirlerine mahsup edilebilmektedir (Küçüksözen;2005:171).

Toplam tahakkukların toplam varlıklara oranı (TATA)=

$$\frac{\text{Sürdürülen faaliyetler vergi öncesi karı} - \text{İşletme faaliyetlerinden nakit akışı}}{\text{Toplam varlıklar}}$$

Formülü ile bulunur. Hesaplanan toplam tahakkukların toplam varlıklara oranı, tahakkuk esasına istinaden, şirket yönetiminin politikaları doğrultusunda; borç – alacak ve gelir – gider kalemlerinde ortaya çıkan değişimi göstermektedir. İşletme sermayesinde meydana gelen olağan dışı bir değişim, finansal bilgi manipülasyonu göstergesi olarak kabul edilebilir.

“Vergi mevzuatımız ticari kazanç açısından gelir ve giderlerin tahakkukunu, bunların hukuki olarak doğduğu, yani taraflar arasında bir hak ve borç durumuna geldiği anda tahakkuk etmiş saymaktadır. Tahakkuk aşamasında gelirin kısmen ya da tamamen tahsil edildiğinin ya da giderin kısmen ya da tamamen ödendiğinin bir önemi bulunmamaktadır.”

Stokların satışlara oranı (SSE) =

$$\frac{\text{Stoklar}_t / \text{Brüt Satışlar}_t}{\text{Stoklar}_{t-1} / \text{Brüt Satışlar}_{t-1}}$$

formülü ile bulunur.

“Beneish (1999) modelinde yer almayan bu bağımsız değişken; Türkiye’de finansal bilgi manipülasyonunu ortaya koymaya yöneliktir. Şirket yönetimleri karı düşük ya da yüksek gösterme amaçlarına bağlı olarak genel üretim giderlerini satılan malın maliyeti ya da stoklara değişik oran ya da ölçüde yansıtabilmekte ya da stok değerlendirme yöntemlerini (LIFO, FIFO ve

Ortalama Maliyet) değiştirebilmektedirler. Kriz dönemleri hariç, bu orandaki yükselişle finansal bilgi manipölasyonu arasında pozitif bir korelasyon olduğu varsayılmaktadır (Küçüksözen; 2005: 173).”

Finansman giderlerinin satışlara oranı (FSE) =

$$\frac{\text{Finansman Giderleri}_t / \text{Brüt Satışlar}_t}{\text{Finansman Giderleri}_{t-1} / \text{Brüt Satışlar}_{t-1}}$$

Formölü ile bulunur. Küçüksözen (2005) modeline dahil ettiği; ancak Beneish (1999) modelinde bulunmayan bu bağımsız değişken de; Türkiye’de finansal bilgi manipölasyonunu ortaya koymaya yöneliktir.

“Türkiye’de ortaya çıkarılan finansal bilgi manipölasyonu uygulamalarında en sık karşılaşılan durumlardan biri finansman giderlerinin cari dönem gideri olarak gelir tablosuna yansıtılması yerine alıcılar, stoklar, gelecek yıllara ait giderler, iştirakler, maddi duran varlıklar, maddi olmayan duran varlıklar ve/veya yapılmakta olan yatırımlar hesaplarına eklenerek aktifleştirilmesidir. (Küçüksözen; 2005: 174)”

“Vergi mevzuatının finansman giderlerinin dönem gideri olarak kaydedilmesi ya da aktifleştirilmesi konusunda esnek bir yapıya sahip olması, bu tür finansal bilgi manipölasyonu uygulamalarının yaygın olarak ortaya çıkmasına katkıda bulunmaktadır. Bu çerçevede bu değişkenle finansal bilgi manipölasyonu arasında bir ilişki olduğu varsayılmıştır.”

Modelimizin sonuçları da, bu öngörümüzün doğru olduğunu, diğer bir ifade ile manipölatörler ile kontrol şirketleri arasında bu değişken bakımından net bir farklılık olduğunu göstermektedir.

Açıklanan bağımsız değişkenler 2010-2014 yılları verileri ile analiz edilmiştir. Bu veriler kapsamında oluşan merkezi dağılım tablosu aşağıdaki gibidir:

Tablo 12. Modelde yer alan Bağımsız Değişkenlerin Manipülâtör ve Kontrol Şirketleri İçin Dağılım Özellikleri (2010-2014)

Bağımsız Değişken	Manipülâtör (8)		Kontrol (65)	
	Ortalama	Ortanca	Ortalama	Ortanca
Ticari Alacaklar Endeksi (DSRI)	0.8857976	0.8701355	1.04023	1.019242
Brüt Kar Marjı Endeksi (GMI)	0.6561669	0.6832839	1.285347	0.980401
Aktif Kalitesi Endeksi (AQI)	0.901489	0.9260974	0.8829348	0.971665
Satışlardaki Büyüme Endeksi (SGI)	0.9091071	1.098662	1.152208	1.074995
Amortisman Giderleri Endeksi (DEPI)	0.8333248	0.843882	1.048326	0.984272
Pazarlama, Satış, Dağıtım ve G.Y.G. Endeksi (SGAI)	0.7486534	0.9717646	0.9980741	0.988885
Borçlanma Yapısındaki Değişim Endeksi (LVGI)	1.117329	1.129637	1.04775	1.050359
Toplam Tahakkukların Toplam Varlıklara Oranı (TATA)	-0.05637	-0.07216	-0.01423	-0.01233
Stokların Satışlara Oranı (SSE)	1.295188	0.9370266	1.061593	1.039124
Finansman Giderlerinin Satışlara Oranı (FSE)	1.296827	1.338436	3.277716	1.37783

Ticari Alacaklar Endeksi, manipülasyon yapan şirketlerde kontrol şirketlerinden düşük çıkmaktadır. Beneish (1999) çalışmasının aksine olan bu durum, manipülâtör şirketlerin kredili satışları daha az tercih ettiği şeklinde yorumlanabilir.

Brüt Kar marjı endeksine bakıldığında; manipülasyon yapan şirketlerde kontrol şirketlerinin yarısı kadar bir marj söz konudur. Bu durum manipülâtör şirketlerin daha düşük kar marjına sahip şirketler olduğunu, kontrol şirketlerinden bu endeks itibariyle farklılaştığını açıklamaktadır.

Aktif kalitesi endeksi neredeyse aynı olmak ile beraber; manipülâtör şirketlerde kontrol şirketlerine göre daha yüksektir. Bu durum manipülâtör şirketlerin aktif kalitesinin gerçekte daha kötü olmakla beraber, finansman giderlerini dönem gideri yazmak yerine

aktifleştirilmek suretiyle, aktif kalitesini daha iyi gösterdikleri (dönem karını da yükselttikleri) şeklinde değerlendirilebilir.

Satışlardaki büyüme endeksi manipülatör şirketlerde kontrol şirketlerine nazaran daha düşüktür. Bu durum Beneish (1999) çalışmasındaki bulgulara göre ters yönlü bir ilişki ortaya koymaktadır. Manipülatör şirketlerin satışları olduğundan iyi göstermeye yönelik finansal bilgi manipülasyonu teknikleri uyguladıkları şeklinde değerlendirilebilir.

Amortisman giderleri endeksi de manipülatör şirketlerde kontrol şirketlerinden küçüktür. Sonuçlar Beneish (1999) modelinin sonuçları ile ters yönlü hareket etmektedir. Bu durum manipülatör şirketlerin amortisman giderlerini olduğundan az gösterecek finansal bilgi manipülasyonu teknikleri uyguladıkları şeklinde değerlendirilebilir.

Pazarlama, satış, dağıtım ve genel yönetim giderlerinin satışlara oranına bakıldığında; Beneish'in (1999) çalışmasındakine benzer olarak, kontrol şirketlerinde manipülatör şirketlerden daha yüksek izlenmektedir. Ancak bu değişken model açısından bir farklılık yaratmamaktadır.

Toplam tahakkukların toplam varlıklara oranına bakıldığında Beneish (1999) modelinin aksine kontrol şirketlerinde manipülatör şirketlerden daha düşüktür. Küçüksözen (2005) çalışması ile benzer bulgulara sahiptir. Bu durum nakit dışı işletme sermayesinin negatif olduğunu ve hem kontrol hem de manipülatör şirketlerde borç ile finansmanın yaygın olduğu şeklinde değerlendirilebilir.

Borçlanma yapısındaki değişim endeksine bakıldığında Beneish (1999) bulgularına paralel; manipülatör şirketlerde kontrol şirketlerinden yüksek izlenmektedir.

Stokların satışlara oranı açısından bakıldığında manipülatör şirketlerde bu oranın kontrol şirketlerinden daha yüksek olduğu gözlenmektedir. Bu durum manipülatör

şirketlerin daha çok stok ile çalışmakta oldukları şeklinde değerlendirilebilirse de, manipülatör şirketlerin zararlarını stoklarda gizledikleri, bu amaca yönelik finansal bilgi manipülasyonu teknikleri uyguladıkları şeklindedir.

Finansman giderlerinin satışlara oranı incelendiğinde manipülatör şirketlerin kontrol şirketlerine nazaran satışlarını daha düşük düzeyde (yaklaşık yarısı kadar) finansman giderine katlanarak yaptığını görmekteyiz. Finansal bilgi manipülasyonu analizinde finansman giderleri önemli bir ayrışma olarak izlenirken; finansman giderlerinin aktifleştirilerek finansal bilgi manipülasyonu yapıldığına dair önemli bir gösterge olarak ifade edilebilir.

4.1.4 Analiz Sonuçları

Çalışmada, 2013 yılı ile ilgili kontrol ve manipülatör şirketleri için açıklanan 9 bağımsız değişken kullanılarak model kapsamında probit analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 13. Manipülatör ve Kontrol Şirketleri için Probit Analizi Sonuçları (2013 yılı verileri için)

Probit Analiz Sonuçları				
Bağımsız Değişken	Katsayı	Standart Sapma	Z-Değeri	Olasılık
C	10,219	4,398	2,323	0,020
AQI	0,070	0,299	0,235	0,814
DEPI	-4,312	2,024	-2,130	0,033
DSRI	0,000	0,843	0,000	0,9996
FSE	-0,563	0,293	-1,921	0,050
GMI	-2,633	1,291	-2,038	0,0415
LVGI	1,274	1,988	0,641	0,521
SGI	-3,719	1,806	-2,059	0,039
SSE	-1,857	1,043	-1,780	0,074
TATA	-5,347	3,8107	-1,403	0,160
McFadden R2 Testi	0,4929	Gözlem Sayısı	73	

Probit analizi sonucundan da görüldüğü üzere; modelin McFadden R-squared anlamlılığı %49,29 oranındadır. Bu oran Beneish (1999) çalışmasında %30-37 oranında; Küçüksözen (2005) çalışmasında %31,85 oranındadır.

Çalışmada modele dahil edilen bağımsız değişkenlerden Ticari alacaklar endeksi (DSRI) analiz sonuçlarına bakıldığında; Beneish (1999) modeli analiz sonuçlarında herhangi bir değer almamaktadır. Analizimize model adına herhangi bir açıklayıcılığı bulunmamaktadır.

Amortisman endeksi (DEPI) negatif katsayısı ile %95 güven seviyesinde anlamlıdır. Bu durum, amortisman endeksinde meydana gelecek yukarı yönlü bir hareketin finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarına başvurulduğunu ifade eder.

Finansman giderlerinin satışlara oranı (FSE) negatif katsayıya sahip olmasına rağmen %95 güven seviyesinde anlamlı görünmektedir. Bu güven düzeyindeki bağımsız değişken, finansman giderlerinin satışlara oranı arttıkça manipülasyona başvurulması olasılığının arttığını açıklamaktadır.

Stokların satışlara oranı (SSE), negatif bir katsayıya sahip olup, %90 güven seviyesinde anlamlıdır. Bu düzeyde modelde finansal bilgi manipülasyonu tespitinde anlamlı kabul edilmektedir.

Satışlardaki büyüme endeksi (SGI) ile satış, pazarlama, dağıtım ve genel yönetim giderleri (SGAI) arasındaki korelasyonun aynı yönde ve mükemmel olması nedeniyle; satış, pazarlama, dağıtım ve genel yönetim giderleri endeksinin göz ardı edildiği daha önceki bölümlerde açıklanmıştı. Satışlardaki büyüme endeksi (SGI) ise %95 güven seviyesinde açıklayıcı bir bağımsız değişkendir.

Brüt kar marjı endeksine (GMI) bakıldığında %95 güven aralığında anlamlı görünmektedir. Bu durum endekste bir düşüşün finansal bilgi manipülasyonu olasılığı

bulduğunu gösterdiği; düşük kar marjı olan şirketlerin manipülasyon olasılıklarının ise yüksek olduğu şeklinde değerlendirilmektedir.

Diğer taraftan; Borçlanma yapısındaki Değişim endeksi (LVGI), Aktif kalitesi endeksi (AQI) ve Toplam tahakkukların toplam varlıklara oranı (TATA) %95 güven seviyesinde açıklayıcı görünmemektedir. Bu durum, bahsi geçen bağımsız değişkenlerin manipülatör şirketlerde ve kontrol şirketlerinde pek bir fark arz etmediği ve iki grup şirket içinde benzer özellikler gösterdiği şeklinde yorumlanabilir.

Modelde yer alan bağımsız değişkenlerin finansal bilgi manipülasyonu yapıp yapılmadığı konusunda açıklayıcılıkları aşağıdaki tablodaki gibi özetlenebilir. Tablonun Eviews programı ile üretilen sonuçları EK:1’de yer almaktadır.

Tablo 14. Finansal Bilgi Manipülasyonu Yapılıp Yapılmadığının Bağımsız Değişkenler ile İstatistiki Anlamlılığı

<i>%95 güven seviyesinde, istatistiki olarak anlamlı bağımsız değişkenler</i>	<i>%90 güven seviyesinde, istatistiki olarak anlamlı bağımsız değişkenler</i>
Brüt Kar Marjı Endeksi (GMI)	Stokların Satışlara Oranı (SSE)
Amortisman Endeksi (DEPI)	
Finansman Giderlerinin Satışlara Oranı (FSE)	
Satışlardaki Büyüme Endeksi (SGI)	

4.1.5 Modelin Gücünün Test Edilmesi

Probit analizi sonucunda elde ettiğimiz katsayılar ile modelimizin gücü test edilmiş olup, aşağıdaki denkleme ulaşılmıştır.

$$M1 = 10,21 + (0,070 * AQI) + (0 * DSRI) + (-4,312 * DEPI) + (1,274 * LVGI) + (-0,563 * FSE) + (-2,633 * GMI) + (-3,719 * SGI) + (-1,857 * SSE) + (-5,347 * TATA)$$

“Bu denklem kullanılarak, probit analizinde bağımsız değişkenler için bulunan katsayılar; bağımsız değişkenlerin 2013 yılı verilerine göre hesaplanıp,

M1 değerleri 73 Şirket için hesaplanmıŐtır. Bulunan Mi değerlerinin normal dağılım fonksiyonuna göre maniplasyon olasılığı K-ortalamlar Kümeleme Analizi yöntemi ile hesaplanmıŐ ve Mi değerinin;

✓ % 20,60'den daha düşük olması halinde o Şirketin finansal bilgi maniplasyonuna baŐvurduęuna dair bir bulgunun olmadığı (no evidence),

✓ % 20,60 ile % 27,98 aralığında olması halinde, o Şirketin finansal bilgi maniplasyonu yapma olasılığının bulunduğu (grey zone),

✓ % 27,98 ile % 34,97 aralığında olması halinde o Şirketin finansal bilgi maniplasyonu yapmış olma olasılığı hakkında ciddi bulgular olduğu (serious risk),

✓ % 34,97'den yüksek olması halinde, o Şirketin finansal bilgi maniplasyonu yaptığına dair çok önemli bulgular olduğu (very significant evidence),

değerlendirmesi yapılmıştır.”

Yapılan değerlendirmeye göre, çalıŐmadaki 73 Şirket için 2013 yılı bağımsız değişkenleri ile Mi hesaplanarak, çalışmamızda yer alan Şirketler için finansal bilgi maniplasyonu olasılığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Elde edilen tahmin sonuçları ile, öncesinde yapılan manipülatör - kontrol Şirketi ayrımı karŐılaŐtırılmıŐtır. Model çerçevesinde manipülatör olarak tanımlanan Şirketlerin manipülatör olduğu ve kontrol Şirketleri Kabul edilen Őirkelerin manipülatör olmadığı olasılığı hesaplanmıŐ ve tahin oranları aşağıda verilmiştir:

- ✓ Manipülatör Şirketleri ortalama %25
- ✓ Kontrol Şirketleri %91

Modelle açıklanan çerçevede, finansal bilgi maniplasyonu yapan ve yapmayan Şirketleri ayırmakla beraber; iki tür hata olabileceği de ortaya konmuştur:

- ✓ Tip 1 Hata; Aslında finansal bilgi maniplasyonu yaptığı halde model ile maniplasyon yapmayan Şirketler olarak tahmin edilmesi ve

✓ Tip 2 Hata; Kontrol şirketi olarak belirlenen bir şirketin model ile finansal bilgi manipülasyonu yapan şirket olarak tahmin edilmesi

Modelimiz ile yapılacak tahminler ile yukarıda açıklanan Tip 1 ve Tip 2 hatanın; yatırımcılar ve düzenleyici kurumlar açısından bazı maliyetleri olabilir.

Yatırımcı açısından bakıldığında;

✓ Model ile manipülatör olmayan olarak belirlenen, ancak gerçekte manipülatör olan bir şirketin hisse senedine yatırım yapan yatırımcı; şirketin finansal bilgi manipülasyonu yaptığı saptandığından, yatırımından zarar edecektir.

✓ Model ile manipülatör olduğu sonucuna varılan, ancak gerçekte finansal bilgi manipülasyonu yapmayan bir şirkete yatırım yapmadan kaynaklanan fırsat maliyeti ortaya çıkmaktadır.

“Beneish’e (1999) göre, yatırımcılar açısından Tip 1 Hatanın maliyeti, Tip 2 Hatanın maliyetinin 20 ile 40 kat fazla olduğu yönündedir. Bu hesaplama; manipülatör şirketlerin hisselerinde bir üç aylık dönem için % 20-40 kadar değer düşüşü olduğu, buna karşın manipülatör olmayan şirketin hisselerinde ise aynı dönem için %1-2 artış olduğu tespitine dayanmaktadır.”
(Beneish; 1999:32; alıntıl原因an Küçüksözen; 2005: 181)

Düzenleyici kurumlar açısından bakıldığında ise (Türkiye için düzenleyici kurum SPK) her iki hata tipinin maliyetini ölçmek mümkün olmasa da; Tip2 hatanın maliyeti daha yüksektir. Tip 2 hata’da yatırımcı için fırsat maliyeti ortaya çıkarken; düzenleyici kurum içinde ek denetim maliyeti ortaya çıkmaktadır.

4.1.6 Sonuç ve Öneriler

Türkiye’de finansal bilgi manipülasyonu yaptığı düşünülen şirketler üzerine Beneish (1999) modeli anlatılan detayları ile uygulanmıştır. Beneish (1999) bağımsız değişkenleri ile Küçüksözen (2005) çalışmalarında kullanılan ve modelimizde çalışan bağımsız değişkenler aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- ✓ Brüt kar marjı endeksi (GMI)
- ✓ Satışlardaki büyüme endeksi (SGI)
- ✓ Amortisman giderleri endeksi (DEPI)
- ✓ Finansman giderlerinin satışlara oranı (FSE)
- ✓ Stokların satışlara oranı (SSE)

Bu bağımsız değişkenlerden satışlardaki büyüme endeksi (SGI), amortisman endeksi (DEPI), brüt kar marjı endeksi (GMI) ve finansman giderlerinin satışlara oranı (FSE) % 95 güven seviyesinde ve stokların satışlara oranı (SSE) % 90 güven seviyesinde ayırt edici niteliktedir.

Model kullanılarak yapılan tahmin sonuçlarına göre 2013 yılı için finansal bilgi manipülasyonu yapan şirket sayısı iki olarak ortaya konmuştur. Bu sonuçlara göre; analize başlamadan önce manipülasyon yaptığı düşünülen şirketlerden %25 kadarı finansal bilgi manipülasyonu yapmıştır.

Model oluşturulurken ifade edildiği üzere, finansal bilgi manipülasyonu analizi sırasında, SPK'nın ve bağımsız denetim kuruluşlarının açıkladığı bilgiler kullanılmıştır. İncelenen bu bilgilerde manipülasyon yaptığı düşünülen veya bu çerçevede cezai işlem görmüş firmalar üzerinde çalışılmıştır.

Analiz sonuçları göstermektedir ki; model çerçevesinde finansal bilgi manipülasyonu tespitinden çok, finansal bilgi manipülasyonuna ilişkin birtakım göstergeler belirlenebilmektedir. Bu nedenlerle modelin akademisyenler, sermaye piyasası kullanıcılarına ve yatırımcılara; piyasada işlem kararlarını alırken yol göstereceği düşünülmektedir.

Oluşturduğumuz model ile yapılan analizde Borsa İstanbul'da işlem gören şirketlerin finansal raporları ile çalışılmıştır. Bu nedenle modelin halka kapalı şirketler üzerinde vereceği sonuçlar hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır.

Modelin ortaya koyduğu en önemli sonuç ise, Türkiye’de vergi bazlı bir yaklaşım ile finansal raporların ortaya koyulduğudur. Satışların düşük gösterilmesi, bilançonun aktifinde stokları yüksek tutup, pasifte zarar yazarak vergiden kaçınılması gibi durumlara başvurulduğu; modelin analiz kısmında yer alan Tablo 12’den de yorumlanabilmektedir.

Beneish (1999) modeli ve bağımsız değişkenleri, esas olarak karı arttırmaya yönelik finansal bilgi manipölasyonu tahminine yöneliktir. Çalışmamızda yapılan analizde ise vergi bazlı uygulamaların tahminine yönelik bir finansal bilgi manipölasyonu modeli geliştirilmesinin önemi ortaya konulmuştur. Türkiye’deki uygulamalar açısından daha uygun ve açıklayıcı olacağı düşünölmektedir.

5. BÖLÜM

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Günümüz koşullarında piyasalar artık globalleşmiştir. Bu piyasalarda işlem yapmak için raporlanan verilerin olabildiğince yatırımcıyı en doğru şekilde yönlendirmesi önem taşımaktadır. Şirketler finansal raporlarını oluştururken ve yayınlarken, verilerini en gerçek şekilde yansıtmalıdır.

Bu tezde halka açık şirketler üzerinde çalışılmıştır. Verilere ulaşma ve verilerin otoritelerce denetimden geçmiş olması halka açık şirketler üzerinde çalışılması için cezbedici özelliklerdir. Halka açık şirketlerin piyasalarda işlem hacmi de verilerin seçilmesinde rol oynayan bir başka özelliktir.

2010-2014 yılları arasında Borsa İstanbul'da işlem gören şirketlerde finansal bilgi manipülasyonu yapıp yapılmadığı bu tezin konusunu oluşturmaktadır. 2008 küresel krizinden sonra 2009 yılı da ülkelerin ve şirketlerin toparlanma ve işlem hacimlerini yükseltme yılları olduğu düşünülerek, analize 2010 yılından itibaren finansal raporlar incelenerek başlanmıştır. 01.01.2010 ile 31.12.2014 yılları arasında Borsa İstanbul'da işlem gören, halka açık, finansal raporları bağımsız denetimden geçmiş 73 şirket manipülatör ve kontrol şirketleri olarak belirlenmiştir. SPK bültenlerinde finansal bilgi manipülasyonu ile ilgili cezai işlem görmüş olduğu tespit edilen bu şirketler ile bu şirketlerle aynı sektörde işlem gören şirketler kontrol şirketi olarak seçilmiştir.

Türkiye'de halka açık şirketlerin finansal bilgi manipülasyonu yapıp yapmadığının incelenmesi; düzenleyici Türkiye'de düzenleyici kurum olan SPK'nın yayınladığı denetim raporları ile mümkündür.

Analizin yapılacağı ve modelin ortaya koyulacağı yıl olarak 2013 yılı verileri seçilmiştir. Bu yılın seçilmesinde 2008 küresel krizinin ardından 2012 yılının en iyi finansal verilere sahip olan yıl olduğu ve herhangi bir manipülasyon işlemi

gerçekleşmediği görülmüştür. Bu nedenler ile 2013 yılında manipülatör olduğu belirlenen 8 şirket ve 65 kontrol şirketi model verilerini oluşturmuştur.

Finansal bilgi manipülasyonun yönetimlerin değiştiği, kar politikalarının farklılaştığı, vergi bazlı uygulamaların finansal raporlara yansıtıldığı yıllarda arttığı önceki yıllarda yapılmış çalışmalarda saptanmıştır.

Finansal bilgi manipülasyonun yapılabilmesi için bir çok yöntem tezin ikinci bölümünde detaylı olarak açıklanmıştır. Bu yöntemlere bakıldığında finansal raporlar üzerinde GKGMİ kapsamında yapılan işlemlerin manipülasyon olarak değerlendirilemeyeceği; ancak finansal bilgileri olduğundan farklı bir şekilde raporlanması durumunda finansal bilgi manipülasyonundan bahsedilebileceği ifade edilmiştir.

Finansal bilgi manipülasyonu yapılıp yapılmadığı konusunda birden çok model ile çalışmalar yapılmıştır. Tahakkuk esaslı modeller ve karma modeller olarak modeller sınıflandırılmış; modeller bağımsız değişkenleri ve analizlerin sonuçlarında nelerin belirlenebildiği; her yeni modelde açıklayıcılığın arttığı gözlemlenmiştir.

Finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarının ortaya çıkarılması için, düzenleyici kurumların yayınladığı verilerin kullanılması gerekmektedir. Akademisyenler ve bu alanda çalışan düzenleyici kurumlar, açıklanan finansal verilerden yararlanarak finansal bilgi manipülasyonun yapılıp yapılmadığını tahmin edebilecek ampirik çalışmalar yürütmektedirler.

Finansal bilgi manipülasyonu tahminine yönelik yapılan ilk çalışmalarda; düşük tutarlı kar açıklanmadığı, düşük tutarlı kar açıklamalarının yapıldığı, kar rakamlarının pek düşmediği, yapılan kar tahminlerine ulaşıldığı gibi durumlar ile karşılaşılmıştır.

Çalışmalarda istatistiki modeller kullanılarak; tahakkuk esası ile oluşan finansal raporların kalemlerinde yıllar itibariyle değişimlerin finansal bilgi manipülasyonu olup olmadığı tahmin edilmeye çalışılmıştır.

“Tahakkuk esası ile ortaya çıkan finansal tablo kalemlerinde yıllar itibariyle ortaya çıkan değişimin;

✓ *Healy (1985), şirket sorumlu otoritelerinin kazançlarını maksimize etme,*

✓ *DeAngelo (1986), halka açık şirketlerin işlemde olan hisse senetlerinin alınması yöntemi ile yöneticiler tarafından ele geçirilmesi ve maliyetleri düşürme,*

✓ *Jones (1991), şirketlerin buldukları sektördeki gümrük tarifelerine ilişkin avantaj sağlayarak daha az karlı görünme,*

Amaçları ile açıklanıp açıklanamayacağını test etmişlerdir.”
(Küçüksözen; 2005: 268)

Karma modeller ortaya koyularak da finansal bilgi manipülasyonun yapılıp yapılmadığı araştırmaları literatürde gözlemlenmektedir. Beneish 1999’da yaptığı çalışması ile bir model geliştirmiş, modelin anlamlılığını arttırmak için bazı parametreler ortaya koymuştur:

✓ Manipülatör şirketlerin tespiti için SEC’in yaptığı inceleme ve denetimlerin sonuçlarında kamuya açıklanan şirketler belirleyici olmuştur.

✓ Kontrol şirketleri belirlenirken, manipülatör olduğu düşünülen şirketler ile aynı sektörde faaliyet gösteren diğer şirketler esas alınmıştır.

✓ Finansal bilgi manipülasyonu araştırmasında açıklayıcılığı olan bağımsız değişkenler; aktif kalitesi endeksi, ticari alacaklar endeksi, amortisman endeksi, brüt kar marjı endeksi, borç yapısındaki değişim endeksi, finansman giderlerinin satışlara oranı, stokların satışlara oranı, toplam tahakkukların toplam varlıklara oranı, satışlardaki büyüme oranı olarak belirlenmiştir.

Türkiye’de 2010-2014 yılları arasında Beneish (1999) modeli ile ampirik bir çalışma yapılmıştır. Halka açık 73 şirketin finansal bilgi manipülasyonu yapıp yapmadığı araştırılmıştır. Çalışmamızda SPK bültenlerinden faydalanarak finansal bilgi manipülasyonu yaptığı düşünülen 18 şirket belirlenmiştir. Bu şirketler ile aynı sektörde faaliyet gösteren 74 şirket ise kontrol şirketi olarak seçilmiştir.

Birbirini izleyen yıllarda faaliyet gösteren 73 şirket model ile değerlendirilmek üzere çalışmamıza dahil edilmiştir. 2013 yılı ise örneklem yılı olarak belirlenmiş ve bu yılda finansal bilgi manipülasyonu uygulamaları yaptığı düşünülen 8 şirket ile 65 kontrol grubu şirketi Beneish (1999) modeli ile test edilmiştir.

Finansal bilgi manipülasyonu araştırması sırasında seçilen firmalar incelendiğinde; manipülatör şirketlerin aktif büyüklüklerinin, kontrol şirketlerine göre daha küçük olduğu görülmektedir. Aynı zamanda manipülatör şirketlerin kaynak yapılarındaki borçlanma ağırlığı, kontrol şirketlerinkinden daha yüksek izlenmektedir.

Satışlardaki büyüme ise kontrol şirketlerinde manipülatör şirketlere göre oldukça yüksektir. Bu durum satışları düşük göstermek suretiyle karı düşük göstererek vergi matrahını düşük göstermek adına finansal bilgi manipülasyonu teknikleri kullandıkları şeklinde değerlendirilebilir. İşletme sermayesini olduğundan daha iyi göstermeye yönelik finansal bilgi manipülasyonu teknikleri kullandıkları şeklinde değerlendirilebilir.

Çalışmamızda anlamlı sonuçlar elde ettiğimiz bağımsız değişkenler esas olarak Beneish (1999) modeli ile paralel seyretmektedir. Küçüksözen (2005) çalışmasında Türkiye’de modeli daha anlamlı kılacağı düşünülen bağımsız değişkenlerde yer almıştır. Modelimizde yer alan ve yapılan probit analizi ile açıklayıcılığı bulunan bağımsız değişkenler aşağıda sıralanmıştır:

- ✓ Brüt kar marjı endeksi
- ✓ Satışlardaki büyüme endeksi
- ✓ Amortisman giderleri endeksi

- ✓ Finansman giderlerinin satışlara oranı
- ✓ Stokların satışlara oranı

Bu bağımsız değişkenler ile modelin gücü test edildiğinde; analiz öncesinde manipülasyon yaptığı düşünülen şirketlerin %25 oranında tahmin edilebildiği ortaya konulmuştur.

Model ile test edilip elde ettiğimiz bu oran, Beneish (1999) çalışmasının bulgularından düşük bir güce sahiptir. Bu çalışma ile varılan sonuçlar aşağıda sıralanmıştır:

- ✓ Türkiye’de karı yüksek göstererek finansal bilgi manipülasyonu yapılması vergi yükümlülükleri nedeniyle tercih edilmemektedir.
- ✓ Şirketler, stokları manipüle ederek, zarar yazmak yerine stok göstermeyi tercih etmektedirler. Yüksek görünen stok kalemleri ile düşük kar göstererek, vergisel avantaj sağlamayı tercih etmektedirler.
- ✓ Yüksek vergi ödeme kaygısı, sermaye piyasalarında şirketlerin durumunun nasıl görüldüğünden daha yüksektir. Şirketler; hisse senetlerinin değerinin artması, şirket performanslarının yükselmesini vergi etkisi nedeniyle manipüle etme yoluna gidebilmektedirler.

Çalışmamız ile elde edilen bulgular ile Türkiye’de finansal bilgi manipülasyonu uygulamaları ve tespitine yönelik bazı değerlendirmeler yapmak mümkündür. Finansal raporlama standartlarının ve denetim standartlarının global standartlar ile akreditasyonu ile; halka açık şirketlerde manipülasyon uygulamalarına daha az rastlandığı söylenebilmektedir. Ampirik çalışmamızın yürütüldüğü dönem itibarıyla manipülasyon ile ilgili uygulanan yaptırımların sayısının azlığı dikkat çekmektedir.

TMS 1 - Finansal raporların sunumu standardı ile nitelikli ve şeffaf bilgilerin sunulması; finansal rapor kullanıcılarına istenen bilgilerin aktarılması ve finansal tablo dipnotlarında verilen bilgilerin gerçeğe uygun sunum esası ile aktarılması; finansal bilgi manipülasyonu ve hileli raporlama yapma üzerinde caydırıcı niteliktedir.

Türkiye’de vergi düzenlemeleri ve düzenlemelere bağlı yaptırımların ağırlığının etkisinden söz etmek mümkündür. Bu nedenle Beneish (1999) modelinin açıklayıcı bağımsız değişkenlerine bu anlamda katkıda bulunmak bundan sonraki çalışmalarda dikkate alınmalıdır. Şirketlerin finansal tablolarında vergisel avantaj yaratmaya yönelik bir işlem yapılıp yapılmadığının tespitine yönelik bir bağımsız değişken modele eklenerek, modelin açıklayıcılığı test edilebilir.

Finansal bilgi manipülasyonun nedenlerinden biri olan iç kontrol sistemlerinin eksikliği Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetleme Kurumuu’nun düzenlemeleri ile iyileştirilmektedir. Şirketler için getirilen kurumsal yönetim ilkelerindeki düzenlemeler ve sürdürülebilirlik raporlarının finansal bilgi manipülasyonuna başvurma üzerinde azaltıcı etkilerinden söz etmek mümkündür.

Çalışmamızda finansal bilgi manipülasyonun nedenleri, yöntemleri tartışılmış ve ampirik çalışma ile bir takım sonuçlar elde edilmiştir. Bundan önce Türkiye’de finansal bilgi manipülasyonu üzerine yapılan çalışmalar da incelendiğinde; kaynakların doğru tahsisi adına finansal bilgi manipülasyonu yapılmadan finansal raporlamanın önemine değinilmiştir.

Geçtiğimiz yıllarda SPK’nın yaptığı düzenlemeler ile bir takım yenilikler gerçekleşmiştir. 2008 krizinden sonra bankacılık adına önemli yenilikler gerçekleştirilmiş; yatırımcıların piyasalara olan güvenine ilişkin ilerleme kaydedilmiştir. Bu düzenlemelerin bir kısmı şu şekilde sıralanabilir:

- ✓ Halka açık şirketlerde yönetim yapıları gözden geçirilerek bağımsız üyelerin zorunlu hale getirilmesi şeffaflık adına etkili olmuştur.
- ✓ Halka açıklanan finansal raporların güvenilirliği bağımsız denetçilerin görüşü ile pekiştirilmiştir. Açıklanan finansal tabloların bağımsız

denetçinin görüşü ile halka ilanı zorunlu hale getirilip; bağımsız denetçi kuruluşun belli aralıklar ile rotasyona tabi tutulması hükmü getirilmiştir³.

✓ Finansal bilgi manipülasyonu yaygın olarak şirket yönetimlerinin de bilgisi dahilinde gerçekleştiğinden finansal raporlama sürecinden önce iç denetim kalitesinin artırılmasına yönelik komiteler kurulması adına düzenlemeler getirilmiştir.

✓ Sermaye Piyasası Kurulu 2009 yılından itibaren tüm finansal raporları elektronik ortamda duyurulduğu Kamuyu Aydınlatma Platformu (KAP) çalışmaları sayesinde yatırımcıları doğru ve güvenilir bilgi ile buluşturmuştur.

✓ 2011 yılından itibaren faaliyetleri ile Kamu Gözetimi Kurumu (KGK) finansal raporların uluslararası standartlarda ve denetimden geçerek yatırımcı ile buluşmasında önemli rol oynamaktadır.

Yukarıda finansal piyasalara ilişkin gerçekleştirilmiş bir kısım düzenlemeler finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarını azaltıcı niteliktedir. Yatırımcıların güvenilir bilgiye ulaşması ve finansal bilgi manipülasyonundan kaynaklı ortaya çıkabilecek maliyetleri düşürmeye yöneliktir.

³[http://www.kgk.gov.tr/content_detail-191-1006-rotasyon-surelerinin-hesaplanmasina-iliskin-duyuru-\(09102014\).html](http://www.kgk.gov.tr/content_detail-191-1006-rotasyon-surelerinin-hesaplanmasina-iliskin-duyuru-(09102014).html)

KAYNAKÇA

- Ahmed, Tahmina; Naima, Jannatul (2016) “Detection and Analysis of Probable Earnings Manipulation by Firms in a Developing Country”, *Asian Journal of Business and Accounting*, Vol 9. No 1, pp. 59-81.
- Akyel, Nermin; Karaca, Nevran (2005) “Bağımsız Denetim Açısından Etik ve Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları”, *Mali Çözüm Dergisi*, Sayı 72, ss. 242-254.
- Alayoğlu, Nihat (2008) “Üst Düzey Yöneticilerin Ücretlendirilmesi ve Türkiye'deki Uygulamaların Tespitine Yönelik Bir Araştırma, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı: 55, ss. 151-174.
- Altuncu, Perihan Akan (2016) “Bağımsız Denetim Muhasebe Ve Finansal Raporlama Standartları ve Vergi Yönetimi Üzerine”, *PHYYM*, <http://www.phymm.com.tr/wp-content/uploads/2016/08/Bagimsizdenetimvevergi.pdf>, (17.10.2016)
- Amara, Ines, Ben Amar, Aaanis, & Jarbou, Anis (2013). Detection of Fraud in Financial Statements: French Companies as a Case Study. *International Journal of Academic Research in Accounting, Finance and Management Sciences*, 3(3), 40-51.
- Aren, Selim (2009) “Yönetim Değişiklikleri ve Finansal Rapor Manipülasyonları”, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, Cilt 10, Sayı 1, ss. 1-10.
- Ata, H. Ali, & Seyrek, İbrahim H. (2009) “The Use Of Data Mining Techniques In Detecting Fraudulent Financial Statements: An Application On Manufacturing Firms”. *Süleyman Demirel University the Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences*, 14(2), 157-170.
- Avşarlıgil, Nuri (2010). Finansal Tabloların Manipülasyonunda Yaratıcı Muhasebe Uygulama Teknikleri ve Beneish Modeli ile Bir Uygulama, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Ayaydın, Hasan; Dağlı, Hüseyin (2012) “Şirket Ele Geçirmelerine Karşı Girişilen Savunma Taktikleri: Kavramsal Bir İnceleme”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt XIV, Sayı I, ss. 207-230.
- Aygün, Davut (2013) “Yaratıcı Muhasebe Stratejileri”, *Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi Dergisi*, Cilt 8, Sayı 2, ss. 49-69

- Barton. Jan, Simko Paul J. (2002), “The Balance Sheet as an Earnings Management Constraint”, *the Accounting Review*, Vol 77, pp: 1-27.
- Bayındır, Sinan (2011) *Türk Sermaye Piyasası Hukukunda Manipülasyon Suçu*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Beneish, Messod D. (1997). Detecting GAAP Violation: Implications for Assessing Earnings Management among Firms with Extreme Financial Performance. *Journal of Accounting and Public Policy*, 16(3), pp. 271-309.
- Beneish, Messod D. (1999) The Detection of Earnings Manipulation. *Financial Analysts Journal*, 55(5), pp.24-36.
- Beneish, Messod D., Charles M. C. Lee, D. Craig Nichols; (2013); Earnings Manipulation and Expected Returns; *Financial Analysts Journal*, Vol. 69, Number 2, 57-82.
- Bezirci, Muhammet; Karahan, Nebi Salih (2015) “Muhasebe Kayıt Sürecindeki Manipülasyonların Neden ve Sonuç İlişkisinin Değerlendirilmesi”, *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Yıl. 15, Sayı 29, ss. 216-240.
- Büyükmirza, Kamil (2006) *Maliyet ve Yönetim Muhasebesi*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Canbulut, Gonca (2008) *Finansal Bilgi Manipülasyonu ve Örnek Bir Uygulama*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Carcello, Joseph V., & Nagy, Albert L. (2004). Audit Firm Tenure and Fraudulent Financial Reporting. *Auditing*, 23(2), 55-69.
- Çıtak, Nermin (2009) “Yaratıcı Muhasebe Hileli Finansal Raporlama Mıdır?”, *Mali Çözüm Dergisi*, Sayı 91, ss. 81-112.
- Dalğar, Hüseyin; Pekin, Sait (2011) “Kurumsal Yönetim ile Finansal Tablo Manipülasyonu Arasındaki İlişki: İMKB Kurumsal Yönetim Endeksi’nde Yer Alan Şirketlerde Bir Araştırma”, *Mali Çözüm Dergisi*, Eylül Ekim 2011.
- Dechow, P. M. & Skinner, D. J. (2000). Earnings Management: Reconciling the Views of Accounting Academics, Practitioners, and Regulators, *Accounting Horizon*, 14, 235-250

- Demir, Mehmet; Arslan, Öznur (2015) “Banka Ticari Kredi Yetkililerinin Bakış Açılılarıyla Finansal Tablo Manipülasyonları: Sivas İlinde Bir Araştırma”, *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi*, Cilt 9, Sayı 1, ss. 47-81.
- Demir, Volkan; Bahadır, Oğuzhan (2007) “Muhasebe Manipülasyonu”, *Mali Çözüm Dergisi*, Sayı 84, ss. 104-112.
- Doğan, Ebubekir (2009) *Finansal Bilgi Manipülasyonu ve Finansal Bilgi Manipülasyonunun Belirlenmesine Yönelik Modeller: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası’nda Bir Uygulama*, Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi.
- Elitaş, Bilgi Leyli (2013) “Muhasebe Manipülasyonu ve Muhasebe Bilgi Kalitesine Etkisi”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı 58, ss. 41-54.
- Elmas, Fevzi (2013) “Halka Açılan Şirketlerin Hisse Senetlerinde Alım-Satım Yoluyla Kazanç Elde Edilebilir Mi? BIST’ten Deliller”, *Maliye Finans Yazıları Dergisi*, Yıl 27, Sayı 99, ss. 39-58.
- Erol, Mikail; Aslan, Muhsin (2016) “Muhasebe Manipülasyon Yöntemlerinden Agresif Muhasebe ve Bir Uygulama”, *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, Sayı 46, Eylül, ss. 18-26.
- Esen, Fevzi (2016) “Vakalarla İçeriden Öğrenenler Ticareti Tarihi ve Düzenlemeleri”, *Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies*, Vol. 2, No. 3, ss. 158-184.
- Evik, Ali Hakan; Evik, Vesile (2005) “İçeriden Öğrenenlerin Ticareti Suçu”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Sayı LXIII, ss. 3-56.
- Fanning, Kurt M., & Cogger, Kenneth O. (1998). Neural Network Detection of Management Fraud Using Published Financial Data. *International Journal of Intelligent Systems in Accounting, Finance & Management*, 7(1), 21-41.
- Fındık, Hakkı; Öztürk, Erkan (2016) “Finansal Bilgi Manipülasyonunun Beneish Modeli Yardımıyla Ölçülmesi: BIST İmalat Sanayi Üzerine Bir Araştırma”, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, Cilt 8, Sayı 1, ss. 483-499.
- Giroux, G. (2004). *Detecting Earnings Management*, New York: John Wiley&Sons, Inc.

- Gökçe, Naciye; Tellioglu, Tülay (2013) “Araştırma ve Geliştirme Giderlerinin Kayıtlanması ve Raporlanması”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt VX, Sayı 1, s. 1212-132.
- Gupta, R., & Gül, N. S. (2012). Prevention and Detection of Financial Statement Fraud - An Implementation of Data Mining Framework. *International Journal of Advanced Computer Science and Applications*, 3(8), 150-156.
- Healy, P. M. & Wahlen, J. M. (1999). A Review of the Earnings Management Literature and Its Implications for Standard Setting. *Accounting Horizons*, 13 (4), 365-383
- Hejazi, Rezva, Ansari, Zinat; Serikhani, Mehdi; Ebrahimi, Fahime (2011) “The Impact of Earnings Quality and Income Smoothing on the Performance of Companies Listed in Tehran Stock Exchange“, *International Journal of Business and Social Science*, Vol 2, No 17, pp. 193-197.
- Holthausen, R. W. & Leftwich, R. W. (1983). The Economic Consequences of Accounting Choice: Implications of Costly Contracting and Monitoring. *Journal of Accounting and Economics*, 5, 207-218
- http://kgk.gov.tr/contents/files/tms_seti/tmstfrs2011ktp/TMS_8.pdf
- <http://www.muhasibetr.com/yazarlarimiz/yunusdogru/015/>
- Huang, Shin Ying, Tsaih, Rua Hwan, & Lin, Won Ying (2014). Feature Extraction of Fraudulent Financial Reporting Through Unsupervised Neural Networks. *Neural Network World*, 5(14), 539-560.
- Isa, Tak (2011) “Impacts and Losses Caused By the Fraudulent and Manipulated Financial Information on Economic Decisions”, *Review of International Comparative Management*, Vol. 12, No. 5, ss. 929-939.
- Jones, M. J. (2011), *Creative Accounting, Fraud and International Accounting Scandals*, England: John Wiley & Sons
- Jordan, Charles; Clark, Stanley (2011) “Do New CEO’s Practice Big Bath Earnings Management Via Goodwill Impairments”, *Journal of Accounting and Finance*, Vol 15, No 7, pp. 11-21.

- Kapusuzoğlu, Tuncay (2008) “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Uygulamasında Hazine Zararı Aranmasının Sakıncaları, *Vergi Dünyası Dergisi*, Sayı. 323, Temmuz.
- Kara, Ekrem, Uğurlu Mustafa, Körpi, Mehmet, (2015). “Using Beneish Model in Identifying Accounting Manipulation: An Empirical Study in BIST Manufacturing Industry Sector”, *Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies*, 1/1, ss. 21-39.
- Kızıl, Cevdet, Çelik, İsmail, Akman, Vedat, Şener, Sevda (2016) “Yaratıcı Muhasebe Yöntemleri ve Finansal Bilgilerin Manipülasyonu: Profesyonel Muhasebe Meslek Mensupları Üzerinde Örnek Bir Uygulama”, *BUSBD*, Cilt 9, Sayı 1, ss. 1-18.
- Kirkos, Efsthios, Spathis, Charalambos & Manolopoulos, Yannis (2007). Data Mining Techniques For The Detection Of Fraudulent Financial Statements. *Expert Systems with Applications*, 32(4), 995-1003.
- Kurşunel, Fahri Büyükalvarcı, Ahmet Alkan, Alper Tunga (2005) “İşletmelerde Kazanç Yönetimi Uygulamalarının Arkaplanı”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Yüksekokulu Dergisi*, Cilt 8, Sayı 1-2, ss. 171-189.
- Kutukız, Doğan (1999) “Menkul Kıymet Piyasalarında Manipülasyon ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası’nda Manipülasyon Önlemleri”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, Sayı 2, ss. 125-138.
- Küçükkocaoğlu, G., Benli, Y.K., Küçüksözen, C. (2007), “Finansal Bilgi Manipülasyonunun Tespitinde Yapay Sinir Açı Modelinin Kullanımı”, *İMKB Dergisi*, 9(36) 1-30
- Küçüksözen, C, & Küçükkocaoğlu, G. (2005). Finansal Bilgi Manipülasyonu: İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma. İst International Accounting Conference On The Way To Convergence. İstanbul: Muhasebe Bilim Dünyası (MÖDAV).
- Küçüksözen, Cemal (2005) *Finansal Bilgi Manipülasyonu, Nedenleri, Yöntemleri, Amaçları, Teknikleri, Sonuçları İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma*, Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) Yayınları.
- Küçüksözen, Cemal, Küçükkocaoğlu, Güray (2004) “Finansal Bilgi Manipülasyonu: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Üzerine Ampirik Bir çalışma” Muhasebe Bilim

Dünyası (Möдав) "1st International Accounting Conference On The Way To Convergence" Bildiri Kitabı.

Liou, Fen May. (2008). Fraudulent Financial Reporting Detection And Business Failure Prediction Models: A Comparison. *Managerial Auditing Journal*, 23(7), 650 - 662.

Lord, A. T. (2010). The Prevalence of Fraud: What should we, as Academics, be doing to Address the problem?, *Accounting and Management Information System*, 9

Markham, Jerry (2006). *A Financial History of Modern U.S. Corporate Scandals: From Enron to Reform*. London ve New York: Routledge.

Mulford, C. W. & Comiskey, E. E. (2002), *The Financial Numbers Game: Detecting Creative Accounting Practices*, New York: John Wiley & Sons, Inc.

Nguyen, Khanh (2008) *Financial Statement Fraud*, Florida: Dissertation.

Nor, Juahir Mohd, Ahmad, Norsiah, & Saleh, Norman Mohd (2010). Fraudulent Financial Reporting And Company Characteristics: Tax Audit Evidence. *Journal of Financial Reporting and Accounting*, 8(2), 128-142.

Ocak, Murat; Güçlü Fırat Coşkun (2014) "Muhasebe Manipülasyonu: Hile, Yaratıcı Muhasebe, Kâr ve İzlenim Yönetimine İlişkin Kavramsal Çerçeve", *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi International Journal of Alanya Faculty of Business*, Cilt. 6, Sayı. 3, s. 123-135.

Önder, Şerife, Ağca, Ahmet (2013). "Toplam Tahakkuk Modelleri ile Türkiye'de Kar Yönetiminin Ölçülmesi: İMKB'de Yer Alan İşletmeler Üzerine Ampirik Bir Araştırma", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, EYİ 2013 Özel Sayısı.

Perols, Johan L., & Lougee, Barbara A. (2011). "The Relation Between Earnings Management And Financial Statement Fraud" *Advances in Accounting*, 27 (1), 39-53.

Ronen, J. & Yaari, V. (2008). *Earnings Management Ç Emerging Insights in Theory, Practise and Research*, New York: Springer.

Saltoğlu, Müge (2003) "Yaratıcı Muhasebe Özel Amaçlı Şirketlerin Rolü ve Enron Örneği", *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, Sayı. 10, ss. 107-116.

- Sezgin, Funda (2012) “Estimation Financial Information Manipulation by Negative Binomial Hurdle Model”, *International Journal of Economics and Finance Studies*, Vol 4, No 1, pp. 1309-8055.
- Spathis, Charalambos T. (2002). Detecting false financial statements using published data: Some evidence from Greece. *Managerial Auditing Journal*, 17(4), 179-191.
- Suyanto, S. (2009). Fraudulent Financial Statement Evidence From Statement On Auditing Standard No. 99. *Gadjah Mada International Journal of Business*, 11(1), 117-144.
- Şenol, Cem (2012) “İçeriden Öğrenilen Bilgi ve İçeriden Öğrenen Kavramlarının Ceza Hukuku Açısından İncelenmesi”, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, ss. 126-145.
- Şensoy, Deniz (2013). “Manipülasyon; Piyasa Dolandırıcılığı Suçu, Uygulanacak Tedbirler Ve Yaptırımlar”, *Ankara Barosu Dergisi*, 3, ss. 371–399.
- Tak, İsa (2015) “Impacts of Fraudulent Financial Information on Economic Decision”, *Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*, Vol. 15, Issue 4, pp. 335-344.
- Takuga, Yoshihiro; Yamashita, Tomoaki (2011) “Big Bath and Management Change”, *Kyoto University Working Paper No 123*, ss.
- Tekin, Abdullah; Kabadayı, Nurcan (2011) “Kazanç Yönetimi”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1-2, ss. 127-142.
- Terzi, Serkan (2012). *Hileli Finansal Raporlama Önleme ve Tespit (1. b.)*. İstanbul: Beta Basım A.Ş.
- Tucker, Jennifer; Zarowin, Paul A. (2006) “Does Income Smoothing Improve Earnings Informativeness?”, *The Accounting Review*, Vol 81, No 1, pp. 251-270.
- Uyar, Umut, Küçükkaplan, İlhan (2011) “Finansal Tablolarda Yapılan Hile ve Hataların Firmaların Hisse Senedi Getirilerine Etkisi”.
[http://www.academia.edu/7937529/Finansal Tablolarda Yap%C4%B1lan Hile ve Hatalar%C4%B1n Firmalar%C4%B1n Hisse Senedi Getirilerine Etkisi](http://www.academia.edu/7937529/Finansal_Tablolarda_Yap%C4%B1lan_Hile_ve_Hatalar%C4%B1n_Firmalar%C4%B1n_Hisse_Senedi_Getirilerine_Etkisi)

Varıcı, İ., (2012), Hileli Finansal Raporlama Açısından Denetçinin Sorumluluğu: İMKB’de Faaliyet Gösteren İşletmelerin Denetim Raorlarının İncelenmesi, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi, 12, 124-144.

Varıcı, İdris; Er, Bünyamin (2013) “Muhasebe Manipülasyonu ve Firma Performansı İlişkisi: İMKB Uygulaması”, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 1, ss. 43-52.

Wells, J. T. (2009), *Fraud: The Occupational Hazards*.

Yörük, Nevin; Doğan, Ebubekir (2009) *Finansal Bilgi Manipülasyonu ve Finansal Bilgi Manipülasyonunun Belirlenmesine Yönelik İMKB’de Bir Uygulama*, Ankara: Detay Yayıncılık.

EKLER

EK-1 Eviews Programı ile Üretilen Sonuçlar

Dependent Variable: DUMMY2013

Method: ML - Binary Probit (Quadratic hill climbing)

Date: 01/11/17 Time: 21:33

Sample: 1 73

Included observations: 72

Convergence achieved after 7 iterations

Covariance matrix computed using second derivatives

WARNING: Quasi-complete separation detected at estimated parameters
(results may not be valid)

Variable	Coefficient	Std. Error	z-Statistic	Prob.
C	10.21956	4.398041	2.323661	0.0201
AQI	0.070455	0.299687	0.235095	0.8141
DEPI	-4.312768	2.024218	-2.130585	0.0331
DSRI	0.000419	0.843441	0.000497	0.9996
FSE	-0.563902	0.293513	-1.921219	0.0547
GMI	-2.633010	1.291630	-2.038518	0.0415
LVGI	1.274847	1.988168	0.641217	0.5214
SGI	-3.719762	1.806073	-2.059586	0.0394
SSE	-1.857396	1.043005	-1.780812	0.0749
TATA	-5.347050	3.810714	-1.403162	0.1606
McFadden R-squared	0.492928	Mean dependent var		0.111111
S.D. dependent var	0.316475	S.E. of regression		0.252033
Akaike info criterion	0.631544	Sum squared resid		3.938273
Schwarz criterion	0.947747	Log likelihood		-12.73557
Hannan-Quinn criter.	0.757425	Deviance		25.47113
Restr. deviance	50.23182	Restr. log likelihood		-25.11591
LR statistic	24.76069	Avg. log likelihood		-0.176883
Prob(LR statistic)	0.003248			
Obs with Dep=0	64	Total obs		72
Obs with Dep=1	8			